Alexandre Dumas

LA PICIOARELE EȘAFODULUI

ISBN. 913-9032-08-7

ALEXANDRE DUMAS

LA PICIOARELE EȘAFODULUI

Traducere de Bogdan Bădulescu

Coperta de : DONE STAN

Traducerea s-a realizat după :

Oeuvres complètes d'Alexandre Dumas.
LA FEMME AU COLLIÈR DE VELOURS
Calmainn-Lévy, Editeurs, Paris

PROLOG

Arsenalul

Pe 4 decembrie 1846, cînd vasul meu era ancorat de o zi în golful Tunis, m-am deșteptat în zori, pe la ora cinci ; eram stăpînit de o dispoziție ciudată, melancolică, dintre acelea care te țin mult timp în stăpînirea lor.

De vină era un vin pe care-l avusesem.

Am sărit jos din pat, am tras niște pantaloni pe mine, am urcat pe punte, am privit de jur-împrejurul meu. Speram că peisajul superb care se desfășura sub ochii mei avea să mă distragă de la o anume preocupare, care era cu atît mai insistentă cu cît nu avea o cauză foarte concretă.

Aveam în fața mea, la distanță nu mai mare de o bătaie de pușcă, jetela care se întindea de la fortul Goulette pînă la fortul Arsenalului, lăsînd o trecere destul de îngustă pentru navele care trec din golf spre lac. Lacul, cu ape sinilii ca azurul cerului pe care îl reflectau, era agitat, ici și colo, de bătăile de aripi ale unor lebede, în timp ce pe unul din stîlpii fixați din loc în loc ca să indice pragurile de pe fundul apei, stătea nemișcat, asemenea păsărilor sculptate pe pietrele funerare egiptene, un cormoran care, din cînd în cînd, se prăvălea vertiginos în apă, după pradă, și revenea la suprafață cu un pește în cioc, îl înghițea, se urca din nou pe stîlpul său și redevenea imobil, statuar, pînă ce alt pește ce trecea prin apropierea sa îi trezea interesul și, învingîndu-și lenea, se arunca din nou în apă pentru ca să reapară după cîteva clipe.

În acest timp, cerul era traversat, din cinci în cinci minute, de un șir de păsări flamingo ale căror aripi de

purpură ieșeau în evidență pe albul mat al penajului și, descriind un contur pătrat, arătau ca un joc de cărți alcătuit numai din ași de caro și înșirate pe o linie dreaptă.

La orizont se vedea Tunisul, o îngrămădire de case cubice, fără ferestre, fără deschideri spre exterior, urcînd pantele, în amfiteatru, albe și strălucitoare, decupîndu-se vizibil pe cerul senin. La stînga se ridicau, asemenea unui zid de cetate cu creneluri, munții de Plumb, al căror nume sugerează singur culoarea lor mohorită ; la picioarele lor se zăreau, tupilate, mica moschee și satul Sidi-Fathallah ; la dreapta se distingea mormîntul sfîntului Ludovic și locul unde fusese cîndva Cartagina, două dintre relicvele cele mai însemnate din istoria lumii. În spatele meu se legăna, ancorat, *Montezuma*, o splendidă fregată cu aburi, de patru sute cincizeci de cai putere.

Erau, desigur, o mulțime de lucruri care să-ți distragă imaginația de la alte preocupări. Dar mintea mea se fixase, cu încăpățînare, asupra unui singur gînd, pe care visul din acea noapte îl scosese la suprafață din adîncurile subconștientului.

Privirea mea se fixase într-un singur punct. Toată această panoramă inegalabilă se încețoșa treptat, pe măsură ce ochii mei se detașau de realitate. În curînd, nu mai vedeam nimic din ce exista împrejurul meu. Din inima acestui vid tulbure, ca sub bagheta unei zîne, apăru un salon cu lambriuri albe, în adîncimea căruia zăream, așezată înaintea unui pian pe clapele căruia degetele ei rătăceau neatente, o femeie melancolică. Am recunoscut-o și am murmurat, ca și cum ar fi putut să mă audă

— Te salut, Marie, grațioasă Marié, gîndul meu e alături de tine.

Apoi, m-am lăsat în voia acestui fluviu atotputernic care se cheamă memoria, întorcîndu-mă în zilele tinereții, urmărind-o în trecut pe această fată plină de nevinovăție, apoi tînără femeie și mamă. Am fost cuprins de un sentiment egoist, simțind o nestăpînită nevoie de a comunica și altui suflet gîndurile care mă frămîntau.

Am luat pana și am scris :

La bordul lui *Véloce*, avînd sub ochi Cartagina și Tunisul, 4 decembrie 1846.

„Doamnă,

Cînd veți deschide o scrisoare trimisă de la Tunis, vă veți întreba cine v-ar putea scrie dintr-un asemenea loc și veți spera să primiți un autograf de la Regulus sau de la Ludovic al XI-lea. Vai ! doamnă, cel ce își trimite gîndul pios de la asemenea depărtare nu e nici erou nici sfînt și, dacă a semănat vreodată întrucîtva cu episcopul de Hipponia, al cărui mormînt l-a vizitat acum trei zile, asemănarea nu privește decît prima parte a vieții acestui sfînt. E adevărat, că și el, ar putea răscumpăra această primă parte a vieții prin cea de-a doua. Dar e prea tîrziu de-acuma pentru penitență și, după toate probabilitățile, va muri precum a trăit, neîndrăznind măcar să lase după el mărturisirile lui care, la nevoie, ar putea fi povestite, dar nu pot fi cîtuși de puțin citite.

Ați aruncat deja o privire asupra semnăturii, nu-i așa, doamnă ? și știți cu cine aveți de-a face ; și desigur că vă întrebați cum se face că autorul *Muşchetarilor* și al lui *Monte-Cristo* s-a gîndit să vă scrie de-aici, de lîngă lacul unde zace amintirea Cartaginei, cînd, la Paris, uită un an întreg, cîteodată, să vă facă o vizită.

Înainte de toate, doamnă, Parisul e Paris, adică un fel de vîrtej în care pierzi memoria tuturor lucrurilor, în mijlocul zgomotului pe care îl face atîta lume aflată într-o continuă agitație. La Paris, trebuie să v-o spun, mă comport și eu ca toată lumea. Atunci cînd nu alerg de colo-colo, stau acasă și scriu. Dar trebuie să spun că, atunci cînd scriu, nu sînt așa de departe de dumneavoastră pe cît credeți, căci dumneavoastră sînteți una dintre acele puține persoane pentru care scriu și se întîmplă rar să nu-mi spun, cînd am terminat un capitol de care sînt mulțumit sau o carte reușită Marie Nodier, acest spirit încîntător, va citi aceste rînduri ; și sînt mîndru, doamnă,

căci sper că, după ce veți citi ce-am scris, voi fi puțin mai sus în gîndurile dumneavoastră.

Cert este, doamnă, ca să reiau firul gîndurilor, că în noaptea asta am avut un vis, de care nu erați străină, care m-a făcut să nu mai simt bula care clatină un gigantic vapor cu aburi pe care guvernul mi-l închiriază și pe care îl găzduiesc pe unul dintre prietenii și admiratorii dumneavoastră, Boulanger, precum și pe fiul meu, fără a mai aminti de Giraud, Maquet, Chacel și Desbarolles, care se află printre cunoscuții dumneavoastră. Cert este că am adormit fără să mă preocupe ceva anume și, cum mă aflu aici într-un decor din *O mie și una de nopți*, un spiriduș m-a vizitat și m-a condus într-un vis în care dumneavoastră erați regina. Acel loc în care m-a condus nu era un palat, era mult mai mult decît un palat, mai mult decît un regat: era minunata Casă de la Arsenal în vremurile ei de fericire și veselie, cînd mult-iubitul nostru Charles îi făcea onorurile cu firescul ospitalității antice și mult-respectata noastră Marie cu tot farmecul ospitalității moderne.

Ah! credeți-mă, doamnă că, scriind aceste rînduri, am lăsat să-mi scape un suspin adînc. Erau vremuri fericite pentru mine. Spiritul dumneavoastră fermecător dăruia o inspirație aparte tuturor și, uneori, îndrăznesc s-o spun, mie mai mult decît celorlalți. Vedeți deci că mă apropie de dumneavoastră un sentiment egoist. Ceva din adorabila dumneavoastră veselie trecea și asupra mea, la fel cum tigva poetului Saadi se împărtășea din parfumul trandafirilor.

Vă mai amintiți costumul de arcaș al lui Paul? dar pantofiorii galbeni ai lui Francisque Michel? dar pe fiul meu costumat în hamal? dar colțul acela unde stătea pianul la care cîntăți *Lazzara*, această melodie adorabilă pe care mi-ați promis-o cîndva, dar nu mi-ați dat-o niciodată?

Și, fiindcă fac apel la amintiri, să mergem mai departe. Vă aduceți aminte de Fontaney și de Alfred Johannot, cele două chipuri șterse care rămîneau mereu triste în mijlocul hazului general, fiindcă oamenii care mor tineri au un vag presentiment al mormîntului? Dar

de Taylor, așezat într-un colț, imobil, mut, visînd la o nouă călătorie în cursul căreia va putea ferici Franța cu un tablou spaniol, un basorelief grec sau un obelisc egiptean? Dar de Vigny, care, pe vremea aceea, binevoia încă să se amestece în mulțimea oamenilor anonimi? Dar de Lamartine, în picioare în fața căminului, lăsînd să ajungă la noi armonia versurilor lui? Sau pe Hugo, privindu-l și ascultîndu-l ca Eteocle pe Polynice, singur printre noi, cu surîsul pe buze, în timp ce doamna Hugo, jucîndu-se cu șuvițele părului său superb, stătea aproape alungită pe canapea, copleșită parcă de partea de glorie ce trebuia s-o poarte prin lume?

Și, în mijlocul tuturor, mama dumneavoastră, așa de simplă, de bună, de blîndă; mătușa dumneavoastră, doamna de Tercy, spirituală și binevoitoare; Dauzats, atît de bizar, fanfaron și plin de vervă; Barye, mereu izolat de mulțime, aflat parcă în căutarea uneia din cele șapte minuni ale lumii; Boulanger, azi așa de melancolic și mîine așa de vesel, mereu același pictor mare, același mare poet, mereu la fel de bun prieten pentru toți; în sfîrșit, acea fetișcană care se strecura printre poeți, pictori, muzicieni, oameni politici, oameni de spirit și savanți; acea fetiță pe care o luam în căușul palmei și v-o ofeream ca pe o statuetă de Barre sau de Pradier. O, Dumnezeule, ce au devenit toate astea, doamnă?

Domnul a suflat asupra cheii de boltă, tot edificiul magic s-a năruit, cei care-l populau au fugit și locul e acum pustiu.

Fontaney și Alfred Johannot au murit, Taylor a încetat să mai călătorească, de Vigny a devenit invizibil, Lamartine e deputat, Hugo pair al Franței, iar Boulanger, fiul meu și cu mine sîntem la Cartagina, de unde vă trimit aceste gînduri, însoțindu-le de suspinul prelung de care vă vorbeam și care, cu tot vîntul care duce ca pe un nor fumul placid ce iese de pe coșul vaporului nostru, nu va reuși să recupereze niciodată aceste amintiri scumpe pe care timpul cu aripi neguroase le cufundă, tăcut, în ceața cenușie a trecutului.

O, primăvară, tinerețe a omului! O, tinerețe, primăvară a vieții!

Ei bine! iată că lumea aceasta, pe care mi-a dăruit-o un vis în noaptea trecută, s-a pierdut în eter, dovedindu-se la fel de impalpabilă ca acești atomi care dansează în mijlocul unei raze de soare ce a pătruns în camera întunecoasă prin spațiul lăsat de un oblon întredeschis.

Acum, doamnă, această scrisoare nu vă mai trezește mirarea, nu-i așa? Prezentul ar fi necontenit cuprins de tulburare dacă nu ar fi ținut în echilibru de greutatea ce o reprezintă speranța și de contragreutatea amintirilor și, din nefericire, — ori din fericire, poate, — eu sînt unul dintre acei pentru care amintirile sînt mai puternice decît speranțele.

Să vorbim acum despre altceva, căci ne e permis să fim triști, dar cu condiția de a nu face și pe alții să fie cuprinși de mohorîta tristețe. Ce mai face prietenul meu Boniface? Ah! Am vizitat, acum opt sau zece zile, un oraș care o să-i aducă o seamă de neplăceri cînd îi va găsi numele în cartea acestui cămătar dat naibii pe nume Sallustiu. Acest oraș e Constantine, străvechiul Cyrta. Apariție miraculoasă pe înălțimile stîncilor, clădită probabil de către o specie de animale fantastice cu aripi de vultur și mîini meștere omenești — după cum au descris-o Herodot și Levaillant, cei doi vestiți călători.

Am trecut apoi puțin prin Utica și am stat ceva mai mult la Bizerta. În Bizerta, Giraud a făcut portretul unui notar turc iar Boulanger pe al secretarului său. Vi le trimit, doamnă, ca să-i puteți compara cu notarii și secretarii de notar din Paris. Mă îndoiesc că această comparație va fi în avantajul acestora din urmă.

În ce mă privește, stînd mereu cu ochii după lebede și păsările flamingo, am căzut în apă, accident care, dacă se petrecea pe Sena, înghețată probabil la ora asta, ar fi putut avea urmări neplăcute, dar care pe lacul Caton n-a însemnat nimic mai mult decît o baie neașteptată, cu hainele pe mine, întîmplare care i-a uluit pe Alexandre, Giraud și pe guvernatorul orașului, care urmăreau barca noastră cu ochii, de la înălțimea unei terase, și care nu puteau pricepe că totul se explica prin aceea că mi-am pierdut centrul de greutate și nu printr-un gest fantezist al meu.

M-am smuls din brațele elementului neptunic precum cormoranii pe care vi i-am descris mai înainte, doamnă; la fel ca ei m-am scufundat, la fel ca ei am ieșit la suprafață, doar că n-aveam, ca ei, un pește în cioc.

După numai cinci minute uitasem de această baie nedorită și eram uscat precum domnul Valéry, așa de bine lucrează în aceste locuri razele soarelui.

Oh! aș vrea, doamnă, ca peste tot unde vă aflați să vă trimit una din razele acestui soare generos, fie și numai spre a face să vă îmbobocească sub fereastră o tufă de miozotis.

Să mă iertați pentru această lungă scrisoare. Nu-mi intră în obicei și, la fel ca acel copil care se apăra de acuzația că a făcut lumea, vă promit că n-o să recidivez. Dar, altfel, pentru ce scop a lăsat portarul cerului deschisă această ușă de ivoriu prin care se strecoară visele daurite?

Vă rog să primiți, doamnă omagiul sentimentelor mele cele mai respectuoase.

ALEXANDRE DUMAS

O strîngere de mînă prietenească lui Jules".

E cazul să mă explic: ce rost avea să reproduc aici o scrisoare atît de intimă. Pentru că, spre a povesti cititorilor mei istoria femeii cu colier de catifea, va trebui să le deschid mai întîi ușile Arsenalului, adică ale locuinței lui Charles Nodier.

Și acum, cînd ușa îmi este deschisă de către fiica lui și cînd sîntem deci, bineveniți în această casă, „Cine mă iubește să mă urmeze".

Într-o margine a Parisului, în continuarea pitorescului *quai des Célestins*, mărginit în spate de strada Morland și dominînd perspectiva Senei, se ridică o clădire înaltă, întunecată și tristă care este denumită Arsenal.

O parte a terenului pe care se întinde această greoaie consrucție se numea, înainte de a fi săpate șanțurile orașului, Champ-au-Plâtre. Într-un moment cînd se pre-

gătea de război, Parisul cumpără acel cîmp pustiu și puse să se construiască aici niște depozite în care să fie păstrate piesele de artilerie. Pe la 1533, Francisc I constată că nu prea are tunuri și îi veni ideea să le fabrice. Așa încît împrumută una din aceste construcții de la orașul său drag, promițînd, se-nțelege, să le restituie după ce se va prepara aici fonta necesară tunurilor. Apoi, sub pretextul că treaba merge prea încet, mai împrumută una, și încă una, făcînd aceeași promisiune. În cele din urmă, însușindu-și proverbul înțelept care spune că ceea ce e bun de luat e bun și de păstrat, păstră stăpînirea asupra celor trei construcții împrumutate.

Douăzeci de ani mai tîrziu, o cantitate enormă de pulbere depozitată acolo luă foc. Explozia a fost îngrozitoare. Parisul s-a cutremurat cum tremură Catania în zilele cînd vulcanul Etna redevine activ. Pietrele catapultate de explozie au ajuns pînă în cartierul Saint-Marceau. Acest bubuit uriaș a făcut să se zguduie casele din Melun. Casele din împrejurimi s-au clătinat de cîteva ori, de parcă erau bete, după care s-au năruit. Mulți pești au murit în apele rîului, învinși de aceste vibrații ucigătoare. Treizeci de oameni au fost ridicați pe sus de acest uragan de flăcări, ajungînd înapoi pe pămînt sfîrtecați, iar o sută cincizeci au fost răniți. Care va fi fost cauza acestei calamități? Nu vom ști niciodată. Dar, necunoscîndu-se cauza, nenorocirea a fost pusă pe seama protestanților.

Carol al IX-lea a poruncit să se reconstruiască, după un plan mai amplu, clădirile distruse. Acest rege avea vocația construcției: sub domnia lui s-a sculptat Luvrul, s-a ridicat fîntîna Inocenților, operă a lui Jean Goujon, care a fost ucis chiar în preajma operei sale, de un glonț rătăcit. Probabil că regele și-ar fi desăvîrșit lucrarea dacă Dumnezeu, care avea să-i ceară unele lămuriri pentru ziua de 24 august 1572[1] nu l-ar fi chemat la el.

Succesorii lui au continuat construcțiile de acolo de unde le lăsase el. Sub Henric al III-lea s-a sculptat, în

[1] Sub domnia lui Carol al IX-lea, în noaptea de 24 august 1572 (rămasă în istorie sub denumirea de „noaptea Sfîntului Bartolomeu"), a avut loc în Franța masacrarea protestanților.

1584, intrarea dinspre *quai des Célestins*; era mărginită de coloane în forma unor ţevi de tun şi pe placa de marmură de deasupra ei se putea citi acest distih al lui Nicolas Bourbon

Aetna hic Henrico vulcania tela ministrat,
Tela giganteos debellatura furores.

Ceea ce vrea să spună: „Etna pregăteşte aici săgeţile cu care Henric va zdrobi furia Giganţilor".

Şi, într-adevăr, după ce a aruncat trăsnetul nimicitor asupra Giganţilor Ligii[2], Henric puse să se amenajeze acel parc pe care-l putem vedea pe hărţile din epoca lui Ludovic al XIII-lea, pe cînd Sully[2] îşi stabilea acolo sediul guvernamental şi dădea dispoziţii să fie pictate şi daurite frumoasele saloane care alcătuiesc şi azi biblioteca de la Arsenal.

In 1823, Charles Nodier a fost numit director al acestei biblioteci şi s-a mutat cu totul din strada Choiseul la noul său sediu.

Nodier era un om fermecător. N-avea nici un viciu, dar era plin de defecte, acele defecte încîntătoare care dau originalitatea omului de geniu: risipitor, nepăsător şi mai ales hoinar, la fel de împătimit de vagabondajul fără ţintă precum era Figaro de leneş!

Nodier avea cunoştinţe aproape despre tot ceea ce poate şti un om. Şi, cu inspiraţia geniului său, atunci cînd nu ştia inventa; iar ceea ce inventa era mai altfel colorat decît realitatea imediată.

Nodier era precum Terenţiu, căruia nimic din ce e omenesc nu-i era străin. Iubea pentru plăcerea de a iubi; iubea aşa cum soarele împrăştie generos lumina, aşa cum şopoteşte izvorul, aşa cum floarea îmbălsămează aerul cu arome. Îi era drag tot ce e bun, frumos şi înălţător; în rău chiar, încerca să afle un sîmbure de bunătate, aşa cum chimistul extrage dintr-o plantă veninoasă leacul salvator.

---

[2] Liga (sau Sfînta Ligă), confederaţie catolică fondată de ducele de Guise în 1576, în scopul de a apăra religia catolică de pericolul calvinismului.

De cîte ori va fi fost îndrăgostit Nodier? Nici el nu știa prea bine. De altfel, cu firea lui de poet, confunda mereu visul cu realitatea. Nodier cultivase așa de mult fantasmagoriile născute din imaginația sa încît ajunsese să creadă în existența lor. Pentru el, *Thérèse Aubert*, *Zina fără trup*, *Inès de la Sierra* existaseră cu adevărat. Erau niște fete, la fel ca Marie; erau surorile ei; doar că doamna Nodier nu contribuise cu nimic la apariția lor pe lume. La fel ca Jupiter, Nodier le scosese pe aceste Minerve din propriul său cap.

Dar Nodier nu dăduse suflet numai unor creaturi omenești. El inventase un animal și îl botezase. Apoi, fără să se neliniștească de ce va zice Dumnezeu, îl dăruise cu viață eternă.

Acest animal era tarantaleo.

N-ați văzut niciodată un tarantaleo, nu-i așa? Nici eu. Dar Nodier îl cunoștea în amănunțime. Îi putea descrie obiceiurile, năravurile și capriciile.

Cum descoperise Nodier acest tarantaleo?

La optsprezece ani, Nodier se ocupa de entomologie. Căci, trebuie spus, viața lui s-a desfășurat în șase faze distincte. Mai întîi s-a ocupat de istorie naturală: și a scris *Biblioteca entomologică*. Apoi de lingvistică: așa apăru *Dicționarul onomatopeelor*. Apoi de politică *Napoleone*. Apoi de filozofia religiilor: *Meditații la mănăstire*. Apoi de poezie: *Eseurile unui tînăr bard*. Și, în cele din urmă, s-a dedicat romanului. *Jean Sbogar*, *Smarra*, *Trilby*, *Domnișoara de Marsan*, *Adèle*, *Vampirul*, *Regele țiganilor și cele șapte castele ale sale*, *Fanteziile doctorului Néophobus* și o mulțime de alte scrieri încîntătoare.

Nodier, deci, se afla în prima fază a activității lui, se ocupa de entomologie. Făcea experiențe la microscop asupra infinitului mic și, cu mult timp înainte de Raspail, descoperise o întreagă lume de animăluțe invizibile cu ochiul liber. Într-o zi, după ce supuse la examenul microscopic apă, vin, oțet, brînză, pîine, adică toate materiile pe care le studia în mod obișnuit, luă un strop de nisip ud de pe jgheabul streașinei — el locuia sus, la etajul șase — îl puse sub microscop și privi prin lentilă.

Văzu atunci un animal ciudat, avînd forma unui velociped, înzestrat cu două roți pe care le mișca foarte iute. Avea de traversat un rîu ? roțile îi slujeau ca acelea ale unui vapor cu zbaturi ; avea de străbătut un teren uscat ? roțile îi slujeau la fel cu ale unei cabriolete. Nodier îl cercetă atent, îl desenă și studiul lui se prelungi mult, cînd își dădu seama că a uitat să se ducă la o întîlnire ; așa că lăsă microscopul și acel strop de nisip împreună cu micul tarantaleo.

Cînd se întoarse acasă, era tîrziu ; obosit, se culcă și dormi ca orice tînăr de optsprezece ani. Așa că abia în dimineața următoare se gîndi din nou la nisip, la microscop și la tarantaleo.

Dar vai ? în timpul nopții nisipul se uscase și bietul tarantaleo, care, fără îndoială, avea nevoie de umiditate ca să trăiască, murise. Cadavrul său minuscul era culcat pe o rînă, roțile lui rămăseseră imobile.

Dar chiar și așa, mort, animalul reprezenta o foarte originală specie de efemeride și merita să fie conservat la fel ca un mamut sau un mastodont. Doar că, spre a putea manevra acest animal de o sută de ori mai mic decît o arahidă era nevoie de o mulțime de precauții, pe care nu le iei cînd e vorba de un elefant.

Așa că Nodier transferă, cu ajutorul firelor de păr de la pana sa de scris, nisipul din microscop, într-o cutiuță de carton, care urma să devină mormîntul micului tarantaleo.

Își spunea că trebuie să arate acest cadavru primului savant care se va încumeta să urce pînă la etajul șase.

Dar la optsprezece ani ai capul plin de tot felul de gînduri, așa că ți se poate ierta dacă uiți de cadavrul unei efemeride. Nodier uită mai multe luni, un an întreg poate, de tarantaleo.

Dar, într-o zi, redescoperi cutiuța. Era curios să vadă ce schimbări s-au produs cu animăluțul său. Era o vreme înnorată, cădea o ploaie în rafale. Ca să vadă mai bine, duse microscopul lîngă fereastră și depuse pe lama lui conținutul cutiuței.

Cadavrul rămăsese nemișcat pe patul său de nisip, Nodier își studia deci efemerida cînd, deodată, o picătură

de ploaie, alungată de furtună, căzu pe lamela microscopului și umezi din nou nisipul. Atunci Nodier văzu cum, în contact cu această răcoare înviorătoare, tarantaleo mișcă o antenă, apoi alta, începe să învîrte una din roți, apoi pe amîndouă, revine la viață.

Acest miracol se întîmpla nu după cîteva zile, ci după un an. Nodier reluă experiența de zece ori : de cîte ori nisipul se usca tarantaleo murea ; de cîte ori era umezit din nou, tarantaleo învia.

Deci Nodier nu descoperise o efemeridă, ci o făptură nemuritoare. După toate probabilitățile, animăluțul său asistase la potop și avea să asiste și la Judecata de Apoi.

Din nefericire, într-o zi cînd Nodier, pentru a nu știu cîta oară, se pregătea să reia experiența, o pală de vînt îi suflă pe geam grăunțele de nisip și, odată cu ele, cadavrul fenomenalului tarantaleo.

Nodier a încercat de atunci, în repetate rînduri, să regăsească un alt exemplar asemănător, studiind grăunțe de nisip umezit pe care-l culegea din diferite locuri, dar degeaba ! Acel tarantaleo părea să fi fost singurul din specia lui și, inexistent pentru întreaga omenire, a trebuit să supraviețuiască doar în amintirea lui Charles Nodier.

Am vorbit despre defectele lui Nodier. Defectul lui principal, cel puțin în ochii doamnei Nodier, era bibliomania. Această pasiune fără saț, care-l făcea pe el fericit, o ducea la disperare pe soția lui.

Nodier cheltuia pe cărți toți banii pe care-i cîștiga. Se întîmpla de multe ori să plece de-acasă spre a împrumuta două-trei sute de franci absolut necesari în gospodărie și să se întoarcă purtînd în mîini, radios, o carte rară, și, bineînțeles, fără nici un ban.

Doamna Nodier încerca să bodogăne. Dar Nodier scotea volumul la vedere, îl deschidea, îl închidea, îl mîngîia, îi arăta soției lui o greșeală de tipar care conferea autenticitate cărții și o consola :

— Gîndește-te, draga mea, că trei sute de franci mai pot găsi, dar o asemenea carte, hm ! o asemenea carte, hm ! o asemenea carte e de negăsit. Cere-i mai bine lui Pixérécourt.

Nodier adora melodrama iar Pixérécourt era mult admirat de către Nodier, care îl numea, un Corneille al bulevardelor".

Pixérécourt venea aproape în fiecare dimineață în vizită la Nodier.

Dimineața era consacrată de Nodier bibliofililor. Acolo se adunau marchizul de Ganay, marchizul de Chateau-Giron, marchizul de Chalabre, contele de Labédajère, Bérard, omul familiei Elzévir, care, în clipele lui libere, a refăcut Charta din 1830; bibliofilul Jacob, savantul Weis din Besançon, enciclopedistul Peignot din Dijor; în sfîrșit, savanți străini care, imediat ce ajungeau în Paris, se prezentau la acest cenaclu de reputație europeană.

În acest cenaclu i se cereau păreri lui Nodier, oracolul grupului; i se cereau de asemenea note: era distracția lui favorită. Savanții de la Institut nu veneau deloc la aceste reuniuni, fiindcă îl priveau cu invidie pe Nodier. Nodier asocia spiritul și poezia cu erudiția, comițînd un păcat pe care Academia de științe nu-l poate ierta Academiei franceze.

După două sau trei ore de muncă, în care acoperea cu ușurință zece sau douăsprezece pagini de hîrtie înalte de șase degete și late de patru, cu un scris caligrafic, lizibil, fără să facă o ștersătură, Nodier ieșea în oraș. El hoinărea la întîmplare, urmînd de obicei cheiul Senei, dar trecînd mereu pe o parte și pe cealaltă a rîului, după cum erau așezate standurile de carte; după ce epuiza acest capitol, intra în dughenele librarilor, după care cerceta magazinele legătorilor de cărți.

Nodier se pricepea nu numai la cărți, ci și la legăturile lor. Capodoperele lui Gaseon din timpul lui Ludovic al XIII-lea, ale lui Desseuil sub Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea îi erau atît de familiare că putea să le deosebească unele de altele cu ochii închiși. Nodier e acel care dădu un nou imbold legătoriei de carte care încetase să mai fie o artă în timpul Revoluției și al Imperiului; el a încurajat și i-a dirijat pe cei care au reînviat această artă Thouvenin, Bradel, Niedrée, Bozonnet și Legrand. Thouvenin, bolnav de tuberculoză, se

ridica de pe patul de agonie ca să mai arunce pentru ultima oară o privire asupra legăturilor de carte realizate pentru Nodier.

Cursa lui Nodier prin Paris se încheia aproape întotdeauna la Crozet sau Techener, cei doi cumnați despărțiți de o aspră rivalitate și între care se interpunea geniul lui blajin. Acolo își dădeau întîlnire bibliofilii; acolo se discuta despre cărți, ediții, cumpărări de cărți, acolo se făceau schimburi. Cînd apărea Nodier era o larmă generală; în clipa cînd el deschidea gura, se făcea tăcere deplină. Nodier povestea despre cîte-n lună și-n stele, inventa paradoxuri, vorbea *de omni re scibili et quibusdam aliis*[3].

Seara, după cina de familie, Nodier lucra de obicei în sufragerie, înconjurat de trei luminări așezate în triunghi, niciodată mai multe, niciodată mai puține; am amintit pe ce hîrtie scria și ce scris avea; folosea la scris numai pene de gîscă iar acele instrumente mai noi din metal îl îngrozeau, ca orice invenție modernă. Gazul de iluminat îl înfuria. Mașinile cu aburi îl scoteau din sărite; considera că distrugerea pădurilor și sleirea minelor de cărbune va duce în mod sigur, în scurt timp, la sfîrșitul lumii.

Spre orele nouă și jumătate seara, ieșea din nou în oraș; de data asta circula pe marile bulevarde, nu pe cheiurile Senei. Intra la Porte-Saint-Martin, la Ambigu sau la Funambules, de preferință la Funambules. Nodier îl divinîza pe Debureau. Pentru Nodier nu existau decît trei actori pe lume: Duberau, Potier și Talma. Cum Potier și Talma muriseră, rămînea Debureau, care-l consola și de pierderea celorlalți doi.

În fiece duminică, Nodier lua prînzul la Pixérécourt. Acolo se revedea cu vizitatorii lui obișnuiți bibliofilul Jacob (rege pînă apărea pe ușă Nodier, vicerege după aceea), marchizul de Ganay, marchizul de Chalabre.

Marchizul de Ganay avea un spirit nobil; el se putea îndrăgosti de o carte pe care voia să o aibă așa cum un

---

[3] „Despre tot ce se poate ști și încă ceva pe deasupra" (it. — deviza italianului Pio de la Mirandola).

desfrînat din vremea Regenței se dădea în vînt după o femeie care îi plăcea; după ce o obținea, cînd reușea asta, îi era credincios o lună, — de fapt credincios e puțin spus : adorator înflăcărat —, o purta cu el peste tot, oprea pe stradă cunoscuții ca să le-o arate ; seara o punea sub pernă, se trezea noaptea, aprindea lumînarea ca s-o privească, dar nu citea niciodată nici un rînd ; era mereu invidios pe cărțile lui Pixérécourt, pe care Pixérécourt nu voia să i le vîndă, oricît i-ar fi oferit pe ele ; se răzbuna pe acesta achiziționînd, la licitația doamnei de Castellane, un autograf pe care Pixérécourt și-l dorea de zece ani.

Ceea ce declanșa dialoguri de acest gen :

— Nu contează, striga Pixérécourt, va fi al meu pînă la urmă.

— Ce, mă rog ? întreba marchizul de Ganay.

— Autograful pe care l-ai cumpărat.

— Și cînd, mă rog ?

— Cînd vei muri, fir-ar să fie !

Și Pixérécourt și-ar fi ținut cuvîntul dacă marchizul de Ganay n-ar fi considerat mai înțelept să trăiască mai mult decît Pixérécourt.

Cît despre marchizul Chalabre, el n-avea decît o ambiție : o Biblie din care nimeni să nu mai aibă alt exemplar. L-a bătut foarte mult la cap pe Nodier să-i indice un asemenea unicat, iar pînă la urmă Nodier a făcut un lucru și mai remarcabil decît îi ceruse marchizul i-a indicat un exemplar care nici nu exista în realitate.

Fericit, marchizul de Chalabre s-a pornit în căutarea exemplarului indicat de Nodier.

Nici Cristofor Columb, nici Vasco da Gama nu s-au ostenit cu atîta înverșunare să descopere tărîmurile mult visate pre cît a dovedit marchizul de Chalabre în căutarea Bibliei unicat. Dar în timp ce America exista cu adevărat la 70° latitudine nordică și 53° latitudine sudică, iar India aștepta de veacuri așezată de-o parte și de alta a Gangelui, Biblia marchizului Chalabre nu se găsea pe nici o latitudine și nu aștepta pe nici un raft de o parte sau de cealaltă a Senei. Așa că Vasco da Gama regăsi Indiile, Cristofor Columb descoperi America dar

marchizul căută zadarnic, din nord pînă în sud, din occident pînă în orient şi nu găsi Biblia mult dorită. Dar cu cît ea se dovedea mai de negăsit, ei punea mai multă ardoare în acţiunea sa.

Oferise pentru ea cinci sute de franci; oferise o mie de franci; oferise apoi două mii, patru mii, zece mii de franci. Toţi bibliografii erau hărţuiţi în legătură cu această misterioasă Biblie. Au scris în Germania şi în Anglia. Nimic. La o notă expediată de nefericitul marchiz nici nu-şi dăduseră osteneala să mai răspundă, au scris pe ea pur şi simplu: „Aşa ceva nu există". Desigur, dacă nota ar fi fost semnată de Nodier, nimeni n-ar fi îndrăznit să-i conteste afirmaţia. Papa de la Roma se putea înşela, dar Nodier era infailibil.

Căutările au durat trei ani încheiaţi. În fiecare duminică, dejunînd împreună cu Nodier la Pixérécourt, marchizul de Chalabre deschidea discuţia:

— Ei bine! această Biblie, dragul meu Charles...

— Ei?

— E de negăsit.

— *Quaere et invenies*[4], răspundea Nodier.

Şi, cuprins de un nou acces de entuziasm, bibliomanul îşi continua căutarea, dar fără succes.

În cele din urmă, i se aduse marchizului de Chalabre o Biblie. Nu era exact aceea indicată de Nodier dar diferenţele erau minime: apăruse cu un an mai tîrziu decît aceea şi fusese tipărită la Strasbourg nu la Kohl, adică numai la o leghe distanţă; în plus, deşi nu era chiar unicat, al doilea exemplar, singurul care mai exista, se afla, în Liban, într-o mănăstire druză. Marchizul de Chalabre se duse cu ea la Nodier şi îi ceru părerea.

— Păi de! răspunse Nodier, care observase că marchizul e pe punctul de a-şi pierde minţile dacă nu-şi găsea *Biblia lui*, ia-o pe asta, prietene, din moment ce nu poate fi găsită cealaltă!

Marchizul de Chalabre achiziţionă Biblia în schimbul sumei de două mii de franci, îi făcu o legătură splendidă şi o puse într-o casetă specială.

---

[4] Caută şi vei găsi *(lat.)*.

Cînd a murit, marchizul de Chalabre i-a lăsat bibliotecă domnișoarei Mars. Domnișoara Mars, care n-avea pasiunea cărților, îl rugă pe Merlin să catalogheze cărțile defunctului și să le vîndă. Merlin, care era cel mai corect om de pe suprafața pămîntului, îi aduse într-o bună zi domnișoarei Mars treizeci sau patruzeci de mii de franci în bilete de bancă. Îi găsise într-un fel de portofel care se afla ascuns în magnifica legătură de piele a Bibliei.

Acum, după ce am văzut ce program avea iubitul nostru Charles în timpul săptămînii și duminica dimineața, să vedem cu ce se ocupa el duminică seara, de la orele șase pînă la miezul nopții.

Cum îl cunoscusem pe Nodier ? Cum se întîmplă să-l cunoască mulți. Îmi făcuse un serviciu. Era în 1827, terminasem prima piesă, *Christinè*. N-aveam relații prin ministere sau la teatre. Nu-mi rămînea decît să citesc piesa în fața comedienilor regelui și să fiu acceptat sau respins de ei.

Din păcate, la vremea aceea, conducerea Comediei Franceze era, la fel ca guvernămîntul Veneției, republicană dar aristocratică, și nu ajungea orice anonim în fața serenisimilor domni din comitet.

Exista un examinator a cărui îndatorire era să citească lucrările tinerilor debutanți, care nu aveau dreptul să-și prezinte piesa în fața comitetului decît după ce treceau de această probă prealabilă. Dar în tradiția teatrului se cunoșteau destule povești lugubre cu manuscrise care zăceau cîte doi sau trei ani pînă să cadă sub ochiul acestui expert, încît eu, familiarizat cu Dante și cu Milton, nu îndrăzneam să înfrunt această îndelungată ședere în purgatoriu, și tremuram de teamă că sarmana mea *Christine* să nu aibă aceeași soartă crudă și să îngroașe pur și simplu numărul acelor

Questi sciaurati che mai non fur vivi [5]

Auzisem că Nodier ar fi un protector înnăscut al tuturor poeților la început de drum. I-am cerut o recomandare către baronul Taylor. Mi-a dat-o. După alte opt zile, lectura la Théâtre-Français era încheiată și eram în linii mari acceptat.

---

[5] Acești oameni care niciodată nu au trăit.

Spun „în linii mari" fiindcă piesa mea cuprindea, raportat la momentul acela, ne aflam deci în 1827, asemenea enormități literare că domnii *comedieni ordinari* ai regelui nu îndrăzniră să mă primească de-a binelea și au mai cerut domnului Picard, autorul piesei *Orășelul*.

Domnul Picard era unul din oracolele epocii sale.

Firmin m-a condus la domnul Picard. Domnul Picard m-a primit într-o bibliotecă tapetată cu toate edițiile operelor sale și împodobită cu bustul său. Mi-a primit manuscrisul, m-a rechemat peste opt zile și m-a expediat.

Exact după opt zile, la aceeași oră, m-am înfățișat la ușa domnului Picard. Mă aștepta. M-a întîmpinat cu surîsul lui Rigobert din piesa *Casă de vînzare*.

— Domnule, îmi spuse el întinzîndu-mi manuscrisul răsucit sul, cu multă grijă, dispuneți de oarecari mijloace de existență ?

Începutul era încurajator.

— Da, domnule. Am un post oarecare pe lîngă domnul duce d'Orléans.

— Ei bine, tinere domn făcu el, punîndu-mi cu gingășie manuscrisul în mînă și dîndu-mi în același timp mîna în semn de despărțire, ocupați-vă de munca dumneavoastră.

Și făcu un gest care sugera că audiența s-a încheiat.

Oricum, îi datoram lui Nodier o vorbă de mulțumire. M-am prezentat la Arsenal. Nodier m-a întîmpinat și el cu surîsul pe buze. Dar, cum spune Molière, există surîs și surîs. Poate că voi uita cîndva surîsul lui Picard, dar nu-l voi uita niciodată pe al lui Nodier.

Voiam din suflet să-i demonstrez lui Nodier că nu eram cu totul nedemn de protecția lui cum se putea crede după verdictul lui Picard. I-am lăsat manuscrisul. A doua zi, am primit o scrisoare încîntătoare care îmi reda curajul pierdut și prin care eram invitat la reuniunile literare de la Arsenal.

Nici un condei, oricît de inspirat, n-ar putea să redea atmosfera unică a reuniunilor de la Arsenal.

La ora șase, masa era pusă. Participau la ea cîțiva obișnuiți Cailleaux, Taylor, Francis Wey, pe care Nodier îl iubea ca pe propriul său fiu, la care se mai adău-

gau unul sau doi invitaţi ai zilei şi, pe lîngă ei, oricine dorea.

După ce erai admis o dată în fermecătoarea intimitate a casei te duceai să cinezi la Nodier din plăcere. Întotdeauna două-trei tacîmuri aşteptau pe convivii neanunţaţi. Dacă nu ajungeau tacîmurile, se mai adăugau şi al patrulea, al cincilea, al şaselea. Dacă era nevoie să se prelungească masa, se prelungea. Dar, vai de cel care se nimerea să fie al treisprezecelea venit! El era obligat să cineze la o măsuţă, separat, şi era salvat de această pedeapsă numai dacă apărea şi cel de-al paisprezecelea mesean.

Nodier avea maniile lui: prefera de exemplu pîinea neagră pîinii albe şi vesela de cositor celei de argint. Doamna Nodier îl servea tot timpul după placul lui.

După un an sau doi, devenisem unul dintre cei cîţiva oameni apropiaţi ai casei. Puteam veni la ora cinei fără să mă anunţ. Eram primit cu exclamaţii vesele de bun-venit şi eram aşezat la masă, sau mai bine zis mă aşezam la masă între doamna Nodier şi Marie.

După încă o vreme devenisem un fel de senator de drept. Cînd ajungeam cu întîrziere şi se aflau la masă iar locul meu era ocupat, făceau un semn de scuze convivului care-mi uzurpase locul şi acesta îmi era eliberat. Nodier pretindea că îi port noroc lui şi port ghinion altora. Nodier era cel mai fermecător *causeur* care exista. Cunoşteam, din conversaţia mea şi a altora, ce înseamnă verva, veselia, comunicativitatea tinerească; dar nimic nu semăna cu bonomia lui, cu farmecul lui inexprimabil, cu această delicateţe nesfîrşită în arcanul căreia, ca într-un laţ, păsărarul prinde totul, păsărelele şi păsările mari.

Atunci cînd, prost dispus, nu participam la conversaţie, Nodier, ca gazdă, vorbea el, ascultat cu atenţie de toţi, copii şi adulţi. Parcă îi ascultai în acelaşi timp pe Walter Scott şi pe Charles Perrault, memoria în luptă cu imaginaţia, savantul la concurenţă cu poetul. În acele clipe Nodier era nu numai foarte distractiv de ascultat dar şi încîntător de privit. Trupul său costeliv, braţele lungi şi slăbănoage, mîinile prelungi şi palide, chipul lui plin de o melancolică bunătate, toate se armonizau cu

vorbirea lui un pic tărăgănată, care modula pe diferite tonuri accentul său de Franche-Comté pe care nu-l pierduse cu totul niciodată. Povestirea lui era mereu plină de originalitate, mereu interesantă, nu se repeta în nici un fel. Timpul, spaţiul, istoria, natura erau pentru Nodier surse inepuizabile de inspiraţie. Cunoscuse o mulţime de oameni extraordinari, Danton, Charlotte Corday, Cagliostro, Pius al VI-lea, Ecaterina a II-a, Frederic cel Mare, şi mai ştiu eu cîţi alţii! Ca şi contele de Saint-Germain şi tarantaleo, asistase la crearea lumii şi traversase secolele metamorfozîndu-se. El avea o teorie foarte ingenioasă în legătură cu aceste metamorfoze. După părerea lui, visele nu erau altceva decît amintirea zilelor trăite cîndva pe altă planetă, fragmente dintr-o viaţă de odinioară. El credea că visele cele mai fantastice corespund unor întîmplări petrecute de mult pe Saturn, pe Venus sau pe Mercur : imaginile stranii n-ar fi decît umbrele formelor care s-au imprimat în sufletul nostru, care e nemuritor. Cînd a vizitat întîia oară Muzeul fosilelor din *jardin des Plantes*, el a fost uluit, revăzînd acolo animale pe care le văzuse în timpul Potopului ; iar cîteodată îi scăpa mărturisirea că, observînd tendinţa ordinului Templierilor de a acapara întreaga lume, îi dăduse lui Jacques Molay[6] sfatul de a-şi stăpîni ambiţia ; spunea că n-are nici o vină pentru crucificarea lui Isus Christos ; că fusese singurul care l-a prevenit că Pilat are gînduri necurate în privinţa lui. Nodier avusese ocazia să se întîlnească de multe ori cu Jidovul rătăcitor prima dată la Roma, în vremea lui Grigore al VII-lea ; a doua oară la Paris, în ajunul nopţii Sfîntului Bartholomeu ; ultima dată în localitatea Vienne din Dauphiné, întîlnire în legătură cu care avea dovezi preţioase. În legătură cu acest personaj, Nodier semnala o eroare comisă de savanţi şi de poeţi, şi îndeosebi de Edgar Quinet : nu Ahasverus, al cărui nume este jumătate grecesc, jumătate latin, se numea omul de cinci parale, ci Isaac Laquedem ; ştia sigur asta, deţinea informaţia chiar de la acesta din urmă. După politică, filo-

[6] Jacques de Molay, ultimul mare maestru al ordinului templierilor (1243—1314).

zofie și tradiții, Nodier trecea la istoria naturală. În această știință el avea cultul lui Herodot, Pliniu, Marco Polo, Buffon și Lacépède. Studiase niște specii de păianjeni față de care păianjenul lui Pelisson nu era nimic; avusese sub ochi broaște așa de venerabile că pe lîngă ele Mathusalem era un copil; văzuse îndeaproape crocodili așa de uriași că în comparație cu ei un balaur era ca o șopîrlă.

Nodier avea norocul să treacă prin tot felul de întîmplări neobișnuite, așa cum se întîmplă doar oamenilor de geniu. Într-o zi cînd, în timpul șederii lui în Styria, ținut înțesat de stînci granitice și de arbori seculari, era în căutarea unor lepidoptere, s-a urcat pe un copac ca să ajungă la o scobitură ce se zărea pe trunchiul lui, scotocise cu mîna în scobitura aceea, dovedindu-se ca de obicei imprudent (o dată scosese brațul dintr-un asemenea loc ornamentat de un șarpe care se încolăcise în jurul lui); scotocise deci în scorbura copacului, simțise ceva moale și vîscos care ceda la apăsarea degetelor. Trăsese mîna iute și privise înăuntru doi ochi străluceau acolo ca un foc mocnit. Nodier credea în diavol. De aceea, văzînd acești ochi care aduceau cu ochii de jeratic ai lui Caron, — cum îi descrie Dante —, Nodier o luă la fugă; dar apoi reveni, luă o toporișcă și socotind cam cît de jos cobora scorbura, începuse să despice o deschizătură în dreptul locului unde bănuia că se află acea făptură stranie. După cîteva lovituri zdravene de topor, văzu că începe să curgă sînge prin trunchiul despicat, exact ca atunci cînd pădurea fermecată a lui Tasso sîngera sub loviturile de spadă ale lui Tancred. Dar din inima copacului nu-și făcu apariția o frumoasă războinică ci un broscoi enorm, prins acolo între pereții copacului unde, probabil, fusese adus de vînt pe cînd avea mărimea unei albine. De cît timp să fi stat în scorbură? Probabil că de două-trei sute de ani. Avea cinci degete lungime și trei lățime...

Altădată, se afla în Normadia, în timp ce făcea împreună cu Taylor o călătorie prin țară. A intrat într-o biserică. De bolta bisericii atîrnau un păianjen uriaș și o broască gigantică. L-a întrebat pe un țăran ce semnificație are această alăturare ciudată de animale

Şi iată ce i-a povestit bătrînul ţăran, după ce l-a condus în apropierea uneia din lespezile aflate în biserică, deasupra căreia se putea vedea o sculptură reprezentînd un cavaler culcat în armura lui.

Acest cavaler era un baron de pe vremuri, care lăsase oamenilor din partea locului amintiri atît de neplăcute încît chiar şi cei mai îndrăzneţi ocoleau mormîntul lui şi asta nu în semn de respect, ci din cauza groazei pe care le-o inspira. Deasupra acestui mormînt, ca urmare a unui legămînt făcut de acest cavaler pe patul de moarte, trebuia să ardă un felinar zi şi noapte, scop în care muribundul făcuse o donaţie generoasă, care era mai mult decît suficientă pentru asta.

Într-o bună zi, mai bine zis într-o bună noapte, pe cînd preotul nu avea somn, văzu de la fereastra camerei sale, care dădea chiar spre o fereastră a bisericii, cum lumina lămpii scade şi apoi dispare. Crezu că e un accident şi nu dădu importanţă faptului.

Dar, în noaptea următoare, trezindu-se pe la două noaptea, îi veni ideea să verifice dacă lampa mai arde. Coborî din pat, se apropie de fereastră şi constată *de visu* că biserica era cufundată într-un întuneric deplin.

Cum accidentul se repetase două nopţi la rînd, lucrurile începeau să capete o anume gravitate. În ziua următoare, preotul îl chemă pe ţîrcovnic şi îl acuză pe faţă că, în loc să pună untdelemn în felinar l-a turnat în propria lui salată. Ţîrcovnicul se jură pe toţi sfinţii că nu făcuse asta, că, în fiece seară, de cincisprezece ani de cînd avea onoarea să fie ţîrcovnic, umplea foarte conştiincios felinarul şi că trebuie să fie vreun renghi al cavalerului care, după ce îl chinuise pe oameni cît timp fusese în viaţă, reîncepea să-i chinuiască acum, la trei sute de ani după moartea lui.

Preotul declară că îi dă crezare, dar că dorinţa lui de a asista seara la ritualul umplerii felinarului rămînea de neclintit. În consecinţă, la căderea serii, a fost de faţă cînd ţîrcovnicul a turnat untdelemnul în recipient şi a aprins lampa, după care a încuiat el însuşi uşa bisericii, a pus cheia în buzunar şi a intrat la el în casă.

În loc să se culce, preotul se așeză în fotoliul din fața ferestrei cu un breviar în mîini și aștepta, privind din cînd în cînd spre biserică.

Către miezul nopții văzu cum mugurele de lumină care ilumina pe dinăuntru vitraliile scade în intensitate și se stinge.

De data asta, devenea evident că există o cauză ciudată, misterioasă, inexplicabilă, și că bietul tîrcovnic n-are nici o vină.

O clipă, preotul se gîndi că niște hoți pătrund noaptea în biserică și fură untdelemnul. Dar era greu de crezut că hoții erau niște flăcăi așa de cumsecade că se mulțumeau să fure numai untdelemn și nu atingeau de vasele sfinte.

Deci nu era vorba de niște hoți. Era poate vorba de o cauză supranaturală. Preotul luă hotărîrea să descopere această cauză, oricare ar fi fost ea.

În seara următoare puse cu mîna lui untdelemnul în lampă, ca să fie sigur că nu e victima vreunei înșelăciuni. Apoi, în loc să iasă pe ușă, cum făcuse cu o zi înainte, se ascunse într-un confesional.

Orele se scurgeau, lampa lumina cu aceeași lumină calmă și egală. Sună miezul nopții...

Preotul avu impresia că aude un zgomot ușor, asemănător unei pietre care se mișcă, văzu apoi umbra unui animal cu labe gigantice, umbra se urcă pe un stîlp, alergă de-a lungul cornișei, se arătă un moment pe boltă, coborî de-a lungul firului, și se opri lîngă felinar, a cărei lumină începu să pîlpîie tot mai slab, pînă cînd dispăru cu totul.

Preotul rămase în inima întunericului. Înțelese că va trebui să repete experiența, dar cu condiția să se afle mult mai aproape de locul unde se petrecea scena.

Nimic mai ușor : n-avea decît să se ascundă în confesionalul care se afla în partea opusă a bisericii, la doi pași de felinar. În noaptea următoare totul se petrecu la fel ca în ajun. Preotul se ascunse în confesionalul din apropierea lămpii, avînd asupra lui un felinar cu geamuri opace.

Pînă la miezul nopții, aceeași liniște netulburată, iar lampa își îndeplinea conștiincioasă datoria. Dar cînd ul-

tima bătaie care anunța miezul nopții se stinse, auzi același trosnet ușor ca și noaptea trecută. Fiind de data asta foarte aproape, preotul putu să-și dea seama din ce loc venea zgomotul. Era vorba de mormîntul cavalerului.

Lespedea care acoperea mormîntul se ridică încet-încet, și, prin deschizătura aceea, preotul văzu cum iese un păianjen de mărimea unui cîine sîrmos, acoperit de un păr lung de șase degete, cu niște labe lungi de un metru, care se porni, fără nici o ezitare, urmînd un drum cunoscut bine, să urce pe stîlp, să alerge pe cornișă, să coboare de-a lungul firului și, ajungînd lîngă lampă, să bea uleiul din lampă, care se stinse după cîteva pîlpîiri.

Preotul îndreptă atunci lumina felinarului către mormîntul cavalerului. Constată că lespedea ridicată era susținută de un broscoi mare cît o broască țestoasă, care îi făcea astfel păianjenului loc să treacă, atunci cînd ieșea să fure untdelemnul din lampă. Cînd păianjenul se întorcea împărțea prada cu tovarășul său.

Cei doi monștri trăiau de secole în acest mormînt, în care ar mai fi locuit și azi dacă preotul n-ar fi observat din întîmplare că în biserică se află un hoț.

În ziua următoare, preotul chemase niște oameni voinici, ridicaseră lespedea de pe mormîntul cavalerului și omoriseră insecta și reptila, ale căror cadavre le agățaseră în înaltul bisericii și rămăseseră acolo ca o dovadă a acestor întîmplări.

Țăranul care îi spusese povestea lui Nodier era unul dintre cei care participaseră direct la această vînătoare stranie condusă de preot ; cum se înverșunase să-l omoare pe uriașul broscoi, o picătură din sîngele acestui animal scîrnav îi sărise pe pleoapă, fiind cît pe-aci să-l lase chior de un ochi.

Nodier avea un repertoriu bogat cu povești despre broscoi. Era, în longevitatea acestui animal, ceva misterios care atrăgea imaginația neliniștită a lui Nodier. Toate poveștile cu broaște centenare și milenare erau monopolul lui. Toate exemplarele de broaște descoperite în pietre sau în trunchiuri de arbori, de la aceea găsită în 1756 de sculptorul Leprinice la Eretteville în inima unui pietroi, pînă la aceea închisă de Hérifsant, în 1771,

într-un bulgăre de ghips, și pe care el a regăsit-o în viață după trei ani, erau în evidența lui. Întrebat din ce trăiau sărmanii prizonieri, el răspundea senin „Se hrănesc cu propria lor piele". Studiase o broască foarte cochetă care își schimbase pielea de șase ori într-o singură iarnă și se hrănise de fiecare dată cu cea veche. Cît despre exemplarele încastrate în pietre datînd de la crearea lumii, cum ar fi broasca găsită în cariera de la Burswick, din Gothia, inactivitatea totală în care au fost constrînse să zacă, suspendarea vieții la o temperatură care nu permitea descompunerea și nu făcea necesară înlocuirea nici unor pierderi în organism, umiditatea, care împiedica distrugerea organismului prin uscăciune, toate astea i se păreau lui Nodier niște argumente de nezdruncinat în favoarea convingerii sale, la care erau părtașe deopotrivă credința și știința.

De altfel, Nodier era înclinat, cum am mai spus, să-i trateze cu înțelegere pe toți cei mici, neajutorați și umili. Nodier bibliofilul descoperea prin adîncurile prăfuite ale bibliotecilor capodopere necunoscute ; Nodier filantropul descoperea printre pooții anonimi talente autentice pe care le scotea la lumină și le conducea spre celebritate ; orice formă de nedreptate, de asuprire, îl revolta și, după părerea lui, oamenii erau nedrepți cu sărmana broască, o asupreau, o ignorau sau nu vroiau să cunoască marile ei însușiri. Broasca e un prieten de nădejde ; lucru demonstrat prin povestea despre tovărășia dintre broască și păianjen ; la nevoie, Nodier spunea și altă poveste, despre o broască și o șopîrlă, cel puțin la fel de fastasmagorică pe cît era cea de mai sus.

În această atmosferă firească de bună-dispoziție și înțelegere, convivii ajungeau spre sfîrșitul cinei, în timpul căreia orice accident — cu excepția unei solnițe răsturnate sau a unei pîini puse cu fața-n jos — era privit cu bonomie filozofică. După cină se servea cafeaua. Ca un epicurian autentic, Nodier aprecia enorm acea stare de senzualitate satisfăcută pe care o trezește mesenilor încoronarea desertului : degustarea cafelei. În acele clipe de asiatice delicii, doamna Nodier se ridica de la masă și mergea să aprindă luminile în salon. De multe ori, fiindcă nu obișnuiam să beau cafea, o însoțeam. Fiind înalt

îi eram de mare ajutor căci puteam aprinde luminile lustrei fără să mai mă urc pe un scaun.

În cîteva minute, salonul era iluminat. Obiceiul casei era că, duminica înainte de cină, precum şi în celelalte zile ale săptămînii, nu era nimeni primit în altă încăpere în afară de dormitorul doamnei Nodier. Duminică seara, cînd toate luminile erau aprinse, ieşeau din obscuritate lambriurile pictate în alb cu ciucuri stil Ludovic al XV-lea, mobilierul de o mare simplitate, alcătuit din douăsprezece fotolii şi o canapea îmbrăcată într-o stofă stacojie, perdelele de la ferestre, de aceeaşi culoare, un bust al lui Hugo, o statuie a lui Henric al IV-lea, un portret al lui Nodier şi un peisaj alpin semnat de Régnier.

După alte cinci minute, pătrundeau în salon convivii; Nodier intra ultimul, sprijinîndu-se de braţul lui Dauzats, al lui Bixio, al lui Francis Wey sau al meu, şi se plîngea de fiecare dată că nu-şi mai poate trage respiraţia; aşa că mergea să se întindă pe un fotoliu încăpător aflat în dreapta căminului, cu picioarele întinse, cu braţele atîrnînd; ăsta era semn că vrea să se cufunde în starea de beatitudine pe care i-o dădea cafeaua şi să-şi savureze în mod egoist, în tăcere, visarea. Alteori, însă, rămînea în picioare, lîngă cămin, cu spatele spre oglindă; era semn că va începe să povestească ceva; atunci toată lumea tăcea şi el începea să depene una din acele fermecătoare întîmplări din tinereţea lui care semănau cu un roman de Longus sau o idilă de Teocrit; ori vreo dramă sumbră din vremea Revoluţiei, care avusese drept scenă de desfăşurare un cîmp de bătălie din Vendeea sau piaţa Revoluţiei din Paris; ori vreo conspiraţie tenebroasă al cărei erou era Cadoudal sau Oudet, sau Staps sau Lahorie. Din acea clipă oricine intra în salon făcea doar un semn de salut cu mîna şi se aşeza undeva, pe un fotoliu, ori se sprijinea de lambriuri. După o vreme, povestea se sfîrşea, ca oricare poveste. Nu se aplauda, aşa cum nu se aplaudă şopotul unui rîu sau cîntul unei păsări. Dar toţi rămîneau tăcuţi, gînditori, ca atunci cînd mai asculţi ecoul, chiar după ce rîul s-a îndepărtat, chiar după ce cîntul păsării a încetat. Marie, fără să spună o vorbă, se aşeza la pian şi, brusc, un mănunchi de note izbucneau în aerul încăperii ca un foc de

artificii ; atunci jucătorii, care stătuseră retraşi prin colţuri, se aşezau la mese şi jucau cărţi.

Mult timp, Nodier nu jucase decît *la bataille*, un joc de cărţi foarte simplu, la care ţinea foarte mult şi la care pretindea că e foarte puternic. În cele din urmă, făcuse o concesie vremurilor noi şi începuse să joace *écarté*.

În acest timp Marie cînta versuri de Hugo, de Lamartine sau ale mele, puse pe muzică de ea însăşi. După cîte una din aceste melodii graţioase, întotdeauna prea scurte, auzeam izbucnind brusc ritornella unui contradans, fiecare cavaler se îndrepta spre dansatoarea lui şi începea balul.

Personajul principal devenea Marie, care în mijlocul trilurilor rapide brodate de degetele ei pe clapele pianului, arunca, veselă, cîte o vorbă prietenoasă celor care se apropiau de ea în timpul dansului, la fiecare *traversé*, la fiecare *chaîne des dames*, la fiecare *chassé-croisé* [1] Din acest moment, Nodier dispărea, uitat de toţi, căci el nu era unul din acei stăpîni absoluţi şi morocănoşi care îşi impun prezenţa cu ostentaţie şi a căror apropiere se face mereu simţită. Era un gen de gazdă ca în antichitate, care se retrăgea discret lăsînd pe invitaţi să joace rolurile principale, mulţumindu-se să fie şters, delicat, aproape feminin.

De altfel, după o vreme, Nodier dispărea în adevăratul înţeles al cuvîntului. El obişnuia să se culce devreme. Mai bine zis era culcat, căci doamna Nodier îşi asuma această misiune. Iarna, ea ieşea prima din salon ; uneori, cînd nu era jăratic în bucătărie, puteam vedea cum e adus un vas anume pentru încălzit patul, cum e transportat înapoi plin cu jăratic şi cum e introdus în dormitorul stăpînului. După scurt timp, Nodier urma acelaşi traseu şi nu mai revenea.

Doamna Nodier nu lipsea mai mult de zece minute. Nodier era culcat în pat şi aţipea pe melodiile fiicei sale, însoţit de zgomotele făcute de dansatori pe podele şi de risetele lor.

[1] *Traversé, chaîne des dames, chassé-croisé* — momente din desfăşurarea cadrilului.

Într-o zi l-am găsit pe Nodier într-o stare de stînjeneală și neliniște vădită. L-am întrebat ce i s-a întîmplat.

Urma să fie numit academician.

S-a scuzat, plin de modestie, față de Hugo și de mine, care nu eram. Dar nu era vina lui. Academia îl alesese într-un moment cînd el nici nu se aștepta la asta.

Cert e că Nodier, care avea el singur cunoștințe științifice cît toți academicienii la un loc, desființase, bucată cu bucată tot dicționarul Academiei. Ne povestea că, odată, un nemuritor însărcinat să alcătuiască articolul *rac* îi arătase cum l-a conceput, cerîndu-i părerea.

Articolul suna astfel

„*Rac*, mic pește roșiatic care merge de-a-ndărătelea".

Nodier îi replicase: „Definiția dumitale nu conține decît o eroare racul nu e pește, racul nu e roșiatic, racul nu merge de-a-ndarateleaă... Restul e perfect".

Să nu uit că, între timp, mica Marie Nodier se măritase, devenise doamna Ménéssier. Dar această căsătorie nu modificase cu nimic stilul de viață de la Arsenal. Fulesera prieten cu noi toți el venea de mult timp în vizită în această casă. În loc să vină în vizită, el începu să locuiască acolo, asta era singura schimbare care se petrecuse.

Dar nu mă înșel, totuși, Nodier făcuse un mare sacrificiu: își vînduse biblioteca. El iubea cărțile, dar pe Marie o adora.

Nodier își vînduse în mai multe rînduri bibiloteca, dar de fiecare dată el păstra un fond de carte, un nucleu prețios cu ajutorul căruia, după doi sau trei ani, își refăcea biblioteca.

Trebuie spus că nimeni nu știa să stabilească reputația unei cărți ca Nodier. Dacă dorea să vîndă o carte sau să ajute pe cineva să vîndă o carte, el îi făcea un titlu de glorie printr-o metodă simplă exploatînd anumite detalii ce le găsea în volumul respectiv, făcea din el un unicat. Mi-aminteso astfel de istoria unei cărți intitulată *Zombi din marele Peru*, care, pretindea el, fusese tipărit în colonii. Ca urmare, de la cinci franci, valoarea lui a crescut la o sută de scuzi.

Într-o zi, fermecătoarele petreceri au fost întrerupte. De la o vreme, Nodier era tot mai suferind, se plîngea mereu de starea precară a sănătății lui. Dar, cum asta era un refren mai yechi al lui, nimeni nu dădea mare importanță lamentațiilor lui. Cu firea lui de poet, era greu să distingi suferințele reale de cele imaginare. Totuși, de data asta, slăbea tot mai evident. Nu-și mai urma programul de hoinăreală pe cheiuri și nici plimbările pe marile bulevarde. Singurul drum pe care-l mai făcea era pînă la Saint-Mandé. Ținta acestei călătorii, cu pas lent, sub ultimele raze ale soarelui de toamnă, era un cabaret prăpădit unde, pe cînd era în plină vigoare, Nodier mînca cu mare poftă pîine neagră. Îl însoțeau în aceste ieșiri toți ai familiei, cu excepția lui Jules, care se afla la birou. Adică doamna Nodier, Marie, cei doi copii ai ei, Charles și Georgette.

Pînă în ultimele clipe, Nodier a insistat să nu se renunțe la obiceiul de a primi oaspeți duminica. Dar, pînă la urmă, și-a dat seama că, din camera lui, de pe patul de boală, se aude prea tare zarva din salon. Într-o zi, Marie ne-a anunțat cu tristețe că, duminica următoare, Arsenalul nu va primi oaspeți. Și, cu voce șoptită, a adăugat, către cei mai apropiați de familie :

— Veniți, totuși, să stăm de vorbă.

Nodier a căzut la pat și nu și-a mai revenit. M-am dus să-l văd.

— O ! dragul meu Dumas, îmi spuse el, întinzînd brațele spre mine, pe vremea cînd eram în puteri aveai în persoana mea numai un prieten ; acum, cînd sînt bolnav, ai un om recunoscător. Nu mai pot lucra, dar mai pot citi și, cum vezi, îți citesc cărțile ; iar cînd sînt obosit, o chem pe Marie și îmi citește ea.

Și îmi arătă cărțile mele, răspîndite pe pat și pe masă.

Am foarte măgulit. Nodier, izolat de lume, neputînd lucra, Nodier, acest spirit atotcuprinzător, care știa totul, Nodier îmi citea cărțile și se distra citindu-le. I-am luat mîinile, aș fi vrut să i le sărut, îi eram foarte recunoscător.

La rîndul meu, citisem în ajun ceva scris de el, un volumaş care tocmai apăruse sub egida cunoscutei *Revue des Deux-Mondes*.

Era *Inès de las Sierras*. O carte minunată. Povestirea era aşa de pitorească, de plină de prospeţime, că părea o operă de tinereţe pe care Nodier o regăsise şi o dăduse tiparului în altă epocă a vieţii sale.

Era o poveste cu fantome, cu strigoi. Dar fantasticul apărea numai în prima parte a cărţii şi se făcea nevăzut în cea de-a doua. În final, se lămureau misterele din prima parte. I-am spus că aceste lămuriri din final mi se par neinspirate, inutile.

— Ai dreptate, mi-a zis Nodier, am greşit. Dar, fii liniştit, am gata altă poveste, pe care n-o s-o mai ratez în felul ăsta.

— Să fie într-un ceas bun ; şi cînd va fi gata ?

— Nodier mă prinse de mînă.

— Pe aceea n-o s-o ratez fiindcă n-o voi scrie eu, spuse el.

— Şi cine o va scrie ?

— Dumneata.

— Cum eu, bunul meu Charles ? Nici măcar nu cunosc istoria asta despre care vorbeşti.

— O să ţi-o povestesc. De fapt, o păstrasem pentru mine, adică mai degrabă pentru tine.

— Bunul meu Charles, o să mi-o povesteşti, apoi o s-o scrii şi o s-o tipăreşti.

Nodier scutură din cap.

— O să ţi-o spun. Dacă îmi mai revin, mi-o înapoiezi.

— Ai răbdare pînă la vizita mea următoare, avem tot timpul.

— Prietene, o să-ţi spun şi ţie ce i-am spus unui creditor cînd i-am dat un acont : Să nu refuzi niciodată ce ţi se dă.

Şi începu să-mi depene povestea. Niciodată Nodier nu povestise cu atîta farmec. O ! dacă aş fi pregătit o pană şi hîrtie, dacă aş fi putut scrie la fel de repede pe cît vorbea el !

Povestea era lungă, aşa că am rămas la cină. După cină, Nodier aţipi. Am ieşit de la Arsenal fără să mai pot vorbi cu el.

Nu l-am mai revăzut.

Deşi toţi eram convinşi că îi place să se plîngă fără motiv, Nodier, dimpotrivă, ascunsese pînă în ultimul moment suferinţele lui crîncene faţă de toţi cei apropiaţi. Cînd au descoperit cît suferă, au priceput că boala lui e fatală.

Nodier nu era numai un bun creştin, ci şi un bun şi adevărat catolic. Îi ceruse lui Marie să promtiă că îi vor aduce un preot cînd va fi pe moarte. Cînd sfîrşitul se apropie, Marie trimsie după preotul de la Saint-Paul.

Nodier se spovedi. Bietul Nodier! trebuie să fi avut destule păcate de mărturisit, dar sînt sigur că nu avea pe conştiinţă nici o vină. Cînd se termină spovedania, intră în camera lui toată familia. Patul lui era aşezat într-o firidă întunecoasă; întinse braţele spre soţia lui, spre Marie şi spre cei doi nepoţei. În urma familiei intrară servitorii. În spatele acestora se afla biblioteca, adică prietenii care nu se schimbă niciodată: cărţile.

Preotul spuse cu voce răsunătoare rugăciunile, Nodier îi răspunse la fel, ca unul familiarizat cu ritualul liturgic creştin. Cînd se încheiară rugăciunile, primi sărutările tuturor, îi asigură că mai are viaţă în el pentru o zi sau două, mai ales dacă îl lasă cîteva ore să doarmă.

L-au lăsat singur. A dormit cinci ore.

Pe 26 ianuarie, seara, îi crescu febra şi deliră. Spre miezul nopţii nu mai recunoştea pe nimeni, spunea vorbe fără şir, printre care se puteau recunoaşte numele lui Tacit şi Fénélon.

Spre ora două noaptea, moartea se simţea aproape; muribundul fu scuturat de o criză violentă; Marie, aplecată la căpătîiul lui, îl întinse o ceaşcă plină cu o poţiune calmantă. Deschise ochii, o privi pe Marie şi o recunoscu; luă ceaşca din mîna ei şi bău cu aviditate licoarea.

— Ţi s-a părut bună? îl întrebă Marie.

— O, da, copila mea, ca tot ce vine de la tine.

Şi biata Marie îşi plecă fruntea pe căpătîiul patului, acoperind cu şuviţele ei de păr fruntea umedă a muribundului.

— O! dacă ai rămîne aşa, murmură Nodier, n-aş mai muri.

Dar moartea nu se-ntoarce din drum.

Extremitățile trupului se răciseră. Dar, pe măsură ce viața se retrăgea din corp, ea se concentra în creier și mintea lui era mai lucidă ca oricînd.

Își binecuvîntă soția și copiii, apoi întrebă ce dată este

— 27 ianuarie, spuse doamna Nodier.

— Nu veți uita această dată, nu-i așa, prieteni ? spuse Nodier.

Apoi, întorcîndu-se spre fereastră, spuse, cu un suspin

— Ce mult aș vrea să mai văd o dată lumina zilei.

După care adormi.

După o vreme, răsuflarea lui deveni intermitentă.

Cînd prima rază de lumină trecu prin ferestre, el redeschise ochii, făcu din priviri un semn de adio și își dădu sufletul.

Odată cu Nodier a pierit totul în clădirea de la Arsenal, bucuria, viața și lumina. Fiecare din noi pierdeam ceva din ființa noastră pierzîndu-l pe Nodier.

Iar eu, de cînd a murit Nodier, nu știu cum să explic asta, am rămas cu un gust de moarte în suflet. Mă vindec de această boală doar în clipele cînd vorbesc despre Nodier.

Iată de ce vorbesc adesea despre el.

Și acum, veți citi, istorisită de mine, povestea pe care mi-a spus-o Nodier.

Familia lui Hoffmann

Printre încîntătoarele cetăți împrăștiate pe malurile Rinului ca boabele unor mătănii al căror fir este marele fluviu, trebuie neapărat să amintim de Manheim, cea de-a doua capitală a marelui ducat de Baden. Manheim, cea de-a doua rezidență a marelui duce.

Nu știu cum mai arată orașul astăzi, cînd vapoarele cu aburi care urcă și coboară de-a lungul Rinului fac escală la Manheim, cînd există o cale ferată ce duce la Manheim, cînd orașul Manheim, cu plete în vînt, cu veșmintele pătate de sînge, a fluturat stindardul revoltei contra marelui duce, în vălmășagul de nedescris al canoanelor ei.

Dar atunci era un oraș tipic german, calm și totodată preocupat de politică, un pic trist sau mai degrabă un pic visător. Orașul romanelor lui Auguste Lafontaine, al poemelor lui Goethe sau Henriette Belmann și al lui Werther.

Într-adevăr, nu era nevoie decît să-l privești puțin, să vezi clădirile lui corect aliniate, împărțirea celor patru cartiere, străzile largi și frumoase pe care crește iarba, fîntîna cu motive mitologice, promenada umbrită, de la un cap la altul, de două șiruri de salcîmi ; și, văzînd toate acestea, să pricepi cît de plăcută și ușoară poate fi viața în sînul acestui paradis, — atunci cînd o pasiune inspirată de amor sau de politică nu punea un pistol în mîna lui Werther sau un pumnal în mîna lui Sand.

Există în acest oraș o piață cu un aspect foarte particular, aceea unde se ridică, învecinîndu-se, biserica și teatrul.

Biserica și teatrul trebuie să fi fost construite în același timp, probabil de către același arhitect ; probabil pe

la mijlocul secolului trecut, cînd capriciile unei favorite influenţau în asemenea măsură arta că un întreg stil artistic era botezat cu numele ei, de la falnica biserică pînă la umila căsuţă, de la statuia de bronz în mărime naturală pînă la figurina de porţelan de Saxa.

Biserica şi teatrul din Manheim sînt aşadar în stil Pompadour.

Biserica are în exterior două nişe într-una poate fi admirată Minerva, în cealaltă Hebe.

Deasupra intrării teatrului se pot vedea doi sfincşi. Unul reprezintă Comedia, altul Tragedia.

Primul dintre aceşti sfincşi ţine sub laba lui o mască, al doilea un pumnal. Amîndoi au coama aranjată spre dreapta ca un coc pudrat, ceea ce se potriveşte de minune cu caracterul lor egiptean...

De altfel toată piaţa — case prăvălite, copaci cu coroane uriaşe, ziduri sinuoase, — are caractere asemănătoare şi alcătuieşte un ansamblu dintre cele mai plăcute ochiului.

Ei bine! să binevoiască cititorul să ne însoţească într-o cameră situată la primul etaj al unei case ale cărei ferestre dau oblic spre portalul bisericii iezuite; îl vom ruga doar să observe că îl întoarcem înapoi în timp cu mai mult de jumătate de secol şi că sîntem în anul de graţie sau de dizgraţie 1793 şi, mai precis, într-o duminică de 10 mai. În natură totul reînvie, înfloreşte algele pe malurile fluviului, margaretele în cîmpie, măceşul pe garduri, trandafirul în grădini, dragostea în inimi.

E momentul să adăugăm următoarele: una din inimile care băteau cel mai violent în binecuvintatul Manheim precum şi în împrejurimile lui aparţinea tînărului care locuia în cămăruţa de care vorbeam şi ale cărei ferestre dădeau din lateral către portalul bisericii iezuite.

Atît camera cît şi tînărul merită, fiecare, o descriere specială.

Camera, cu siguranţă, era a unui om în acelaşi timp capricios şi original, fiindcă semăna în egală măsură cu un atelier de pictură, un magazin de muzică şi un cabinet de lucru.

Se puteau vedea acolo o paletă, pensule şi un şevalet iar pe acest şevalet se odihnea o schiţă abia începută.

Se mai vedeau o ghitară, o viola d'amore şi un pian, iar pe acest pian aştepta deschisă partitura unei sonate.

Mai erau, în sfîrşit, un toc, cerneală şi hîrtie, iar pe o coală de hîrtie o baladă mîzgălită în grabă.

Apoi, de-a lungul pereţilor, arcuri, săgeţi, arbalete din secolul al cincisprezecelea, gravuri din al şaisprezecelea, instrumente muzicale din al şaptesprezecelea, sipete din toate epocile, ibrice de tot felul, precum şi coliere din sticlă, evantaie din pene, şopîrle împăiate, flori uscate, în fine, o întreagă lume ; dar o lume care nu valora nici douăzeci şi cinci de taleri de argint.

Cel care locuia această cameră era pictor, muzician sau poet ? Nu ştim.

Dar, cu siguranţă, era fumător ; căci printre toate aceste colecţii, colecţia cea mai completă, cea mai expusă vederii, colecţia care ocupa locul de onoare şi se lăfăia la soare pe o canapea veche, mereu la îndemînă, era o colecţie de pipe.

Dar, oricare o fi fost ocupaţia lui preferată, poet, muzician, pictor sau fumător, pentru moment nu fuma, nici nu picta, nici nu scria, nici nu compunea.

Tînărul privea.

Privea, stînd în picioare, imobil, sprijinit de zid, ţinîndu-şi răsuflarea ; privea prin fereastra deschisă, ascuns după perdele ; privea ca atunci cînd ochii nu sînt decît o lunetă a inimii !

Ce privea ?

Un punct deocamdată complet pustiu, portalul bisericii iezuiţilor.

Portalul era pustiu fiindcă toată lumea se strînsese în biserică.

Şi acum să vedem cum arăta cel ce locuia în această cameră, care privea ascuns după perdele, a cărui inimă bătea să se spargă în timp ce privea pe geam ?

Era un tînăr de cel mult optsprezece ani, destul de scund, slab, cu un aspect cam sălbatic. Lungile plete negre cădeau pe fruntea lui pînă deasupra ochilor pe care îi umbreau atunci cînd nu le îndepărta cu mîna şi, prin acest văl întunecos, privirea lui fixă şi sălbatică strălucea, ca privirea unui om ale cărui facultăţi mentale nu rămîn întotdeauna într-un echilibru perfect.

Acest tînăr nu era poet, nici pictor, nici muzician era cîte ceva din toate astea ; în el se întîlneau pictura, muzica și poezia ; o creatură ciudată, originală, un om bun și rău, curajos și timid, activ și leneș totodată ; acest om se numea Ernest-Théodor-Wilhelm Hoffmann.

Se născuse într-o noapte geroasă de iarnă, în 1776, în timp ce viscolul șuiera, zăpada cădea, în timp ce toți oamenii, cu excepția celor înstăriți, sufereau. Se născuse la Koenigsberg, în depărtările Vechii Prusii, se născuse așa de fragil, de pirpiriu, că aspectul său jalnic trezise în mintea tuturor gîndul că e mai trebuincios să i se pregătească un mormînt decît să-i se cumpere un leagăn. Se născuse chiar în anul în care Schiller, scriind drama *Hoții*, semna SCHILLER, *sclavul lui Klopstock*. Se născuse în mijlocul uneia dintre acele familii burgheze de stirpe veche cum aveam și noi în Franța în vremea Frondelor, cum mai există și astăzi în Germania și vor dispărea în curînd cam peste tot. Mama lui, hărăzită de natură cu o fire bolnăvicioasă, se distingea prin resemnarea profundă cu care privea viața, ceea ce întipărea pe chipul străveziu al acestei ființe suferinde pecetea unei încîntătoare melancolii. Tatăl său se distingea, dimpotrivă, printr-o ținută rigidă și un spirit sever, ceea ce se explica îndeajuns prin funcțiile sale : consilier în probleme criminale și comisar de justiție pe lîngă tribunalul superior al provinciei. În jurul acestor părinți, puteau fi întîlniți, în această familie, unchi judecători, unchi magistrați ducali, unchi primari, mătuși încă tinerele și frumoase, cochete încă ; unchii și mătușile, cu toții muzicieni, artiști, plini de energie vitală, mereu binedispuși. Hoffmann susținea că îi cunoscuse pe toți ; și-i amintea pe toți strînși în jurul lui, pe cînd el era un copil de șase, opt, zece ani, executînd niște concerte ciudate în care fiecare mînuia unul din acele instrumente ciudate ale căror nume nu le mai cunoaște nimeni în ziua de azi timpane, rebeci, citere, sistre, viole d'amore, viole da gamba. E cît se poate de adevărat că nimeni în afară de Hoffmann nu-i văzuse vreodată pe acești unchi și mătuși muzicieni și că, încetul cu încetul, unchii și mătușile se retrăseseră, unii după alții, ca niște fantome, după ce, retraseră, unii după alții, ca niște fantome, după ce, retrăgîndu-se, stinseseră lumina ce licărea pe pupitrele cu note.

Dintre toți acești unchi, totuși, mai rămăsese unul în carne și oase. Dintre toate aceste mătuși, mai rămăsese una

Această mătușă era una din amintirile cele mai frumoase ale lui Hoffmann.

În casa unde Hoffmann își petrecuse adolescența trăia o soră a mamei sale, o femeie tînără cu priviri suave care te pătrundeau pînă în adîncurile sufletului; o tînără blîndă, spirituală, dotată cu o inteligență subtilă, care îl considera pe acest copil, privit de toți ca un nebun, un maniac, un turbulent, drept un spirit excepțional; care îi ținea mereu partea, susținută, evident, și de mama lui; care îi prevedea un destin de geniu și de glorie; predicție care o făcuse în multe rînduri să lăcrimeze pe mama lui Hoffmann; căci ea știa prea bine că tovarășul inseparabil al geniului și al gloriei este nefericirea.

Această mătușă era Sophie.

Mătușa Sophie era muziciană, ca și ceilalți membri ai familiei, cînta din luth. Cînd Hoffmann se trezea în leagănul său, era inundat de vibrantele armonii ale luthului; cînd aținea, vedea silueta grațioasă a tinerei care cînta la instrumentul ei preferat. Era de obicei îmbrăcată într-o rochie verde cu bumbi roz; de obicei era însoțită de un bătrîn muzician cu picioare strîmbe, cu capul lunguieț acoperit de o perucă albă, care cînta la un bas mai mare decît el, de care se agăța, urcînd și coborînd mereu, exact ca o șopîrlă de-a lungul unui dovleac alb. Aceste torente de armonii, care ieșeau ca niște cascade de perle din degetele frumoasei Euterpe, l-au amețit pe micul Hoffmann ca un filtru vrăjit, făcînd din el un muzician.

De aceea mătușa Sophie, cum am spus, rămînea o amintire fermecătoare pentru Hoffmann.

Cu totul altfel stăteau lucrurile cu unchiul său.

Cînd tatăl său murise, mama lui fiind bolnavă, intrase pe mîinile acestui unchi.

Unchiul era un om la fel de exact pe cît era Hoffmann de dezlînat, la fel de bine organizat sistematic pe cît era bietul Hoffmann de fantezist și ciudat; spiritul său de ordine și exactite se exercitase din plin asupra nepotului său, dar mereu la fel de inutil cum ar fi lucrat spiritul împăratului Carol-Quintul asupra pendule-

lor sale unchiul își bătea gura în zadar, căci pendulele sunau în ritmul aiurit al fanteziei nepotului său și nu după vrerea lui.

La urma urmei, acest unchi al lui Hoffmann nu era totuși, cu toată înclinația lui spre exactitudine, un așa de înverșunat dușman al artei și al imaginației ; nu-i displăceau nici muzica, nici poezia sau pictura ; dar pretindea că un om cu judecată n-ar trebui să recurgă la asemenea momente de destindere decît după cină, ca să ajute la digestie. El organizase viața nepotului său plecînd de la asemenea idei atîtea ore pentru somn, atîtea ore pentru mese, atîtea minute pentru muzică, atîtea minute pentru pictură, atîtea minute pentru poezie.

Hoffmann ar fi vrut să întoarcă totul pe dos și să zică atîtea minute pentru barou, și atîtea ore pentru poezie, pentru pictură și pentru muzică. Dar nu era propriul său stăpîn. Așa că Hoffmann prinsese o adevărată aversiune față de barou și de unchiul său și într-o bună zi evadase din Koenigsberg cu numai cîțiva taleri în buzunar, ajunsese la Heidelberg, unde făcuse un scurt popar dar unde nu putuse să rămînă, avînd în vedere muzica de proastă calitate care se cînta la teatrul.

Ca urmare, de la Heidelberg ajunsese la Manheim, al cărui teatru în preajma căruia, cum am văzut, își alesese locuința, era considerat un demn rival al scenelor lirice din Franța și Italia ; zicem ale Franței și Italiei fiindcă, să nu uităm, cu numai cinci sau șase ani înainte de epoca în care ne aflăm, avea loc, la Academia regală de muzică, marea luptă dintre Gluck și Piccini.

Hoffmann se afla, deci, la Manheim, unde locuia în vecinătatea teatrului și unde trăia de pe urma picturii, a muzicii și a poeziei sale, și datorită celor cîțiva frederici de aur pe care buna lui mamă i-i trimitea din cînd în cînd, în momentul în care noi, prevalîndu-ne de privilegiul Diavolului șchiop *, dăm la o parte plafonul camerei sale și îl arătăm cititorilor stînd în picioare, sprijinit de zid, încremenit în spatele perdelei, cu privirile concentrate, fixate pe portalul bisericii iezuite

* Personajul principal al romanului cu același nume al lui Lesage, personaj care era înzestrat cu însușirea de a privi prin ziduri.

II

Un îndrăgostit şi un nebun

În clipa în care cîteva personaje, care ieşeau din biserica iezuită, deşi liturghia abia dacă ajunsese la jumătatea ei, îi treziseră în mod deosebit interesul lui Hoffmann, cineva ciocăni la uşa lui. Tînărul clătină nemulţumit din cap şi bătu din picior în semn de enervare, dar nu răspunse.

Se auziră din nou ciocănituri în uşă.

O privire ameninţătoare avea menirea de a-l fulgera pe cel indiscret prin uşă.

Alte ciocănituri.

De data asta, tînărul rămase complet imobil ; se vedea că nici prin gînd nu-i trece să deschidă.

Dar, în loc să se încăpăţîneze să bată, vizitatorul se mărgini să pronunţe unul din prenumele lui Hoffmann.

— Théodor, spuse el.

— A ! tu eşti, Zacharias Werner, murmură Hoffmann.

— Da, eu sînt ; vrei să fii singur ?

— Nu. Aşteaptă.

Şi merse să deschidă uşa.

Un tînăr înalt, palid, slab şi blond, intră, cu o expresie de tulburare întipărită pe faţă. Putea să aibă trei sau patru ani mai mult decît Hoffmann. În clipa cînd intră pe uşă, îi puse acestuia o mînă pe umăr şi îl sărută pe frunte, cum ar fi făcut un frate mai mare.

Era, cu adevărat, un frate pentru eroul nostru. Născut în aceeaşi casă cu el, Zacharias Werner, viitorul autor al lui *Martin Luther, Attila* sau *Crucea Balticei*, crescuse sub protecţia, îndoită, a mamei sale şi a mamei lui Hoffmann.

Cele două femei, suferind acțiunea unei boli nervoase care le-a împins treptat spre nebunie, transmiseseră copiilor lor această boală care, într-o formă atenuată, se traducea printr-o imaginație fantastică la Hoffmann și printr-o predispoziție melancolică la Zacharis. Mama acestuia credea că are de îndeplinit, ca și Sfinta Fecioară, o misiune divină. Zacharias al său trebuia să fie noul Christ, viitorul Siloe promis de Scripturi. În timp ce el dormea, ea îi împletea coroane de albăstrele cu care îi încingea fruntea; îngenunchea în fața lui, cîntînd cu vocea ei dulce și armonioasă, cele mai frumoase imnuri religioase ale lui Luther, sperînd să vadă, după fiecare verset, cum coroniță de albăstrele se preschimbă în aureolă.

Cei doi copii au fost crescuți împreună; Hoffmann fugise din casa unchiului mai mult din cauză că Zacharias locuia la Heidelberg; și, răspunzînd la acest gest de prietenie cu unul asemănător, Zacharias părăsise Heidelbergul și venise să-l regăsească pe Hoffmann la Manheim, atunci cînd Hoffmann se hotărîse să plece în căutarea muzicii de bună calitate.

Dar, fiind din nou împreună, la Manheim, departe de autoritatea unor mame iubitoare și blajine, cei doi tineri prinseseră gustul pentru călătorii și hotăriseră să viziteze Parisul.

Werner, sperînd să privească spectacolul straniu pe care-l prezenta, desigur, capitala Franței în plină epocă a Teroarei.

Hoffmann, ca să compare muzica franceză cu cea italiană și mai ales ca să cunoască îndeaproape posibilitățile Operei franceze în ceea ce privea regia și decorurile. Îi intrase în cap ideea să ajungă director de teatru.

Werner, libertin prin temperament, deși primise o educație religioasă, mai spera să profite din plin de ciudata libertate de moravuri la care ajunsese Parisul în 1793 și pe care un prieten reîntors din călătorie i-a descrisese în culori seducătoare, făcîndu-l pe voluptuosul student să-și piardă capul.

Hoffmann mai socotea că va vizita muzeele despre care auzise tot felul de minunății și va putea face o comparație între pictura italiană și pictura germană.

Indiferent care erau motivele secrete care îi împingeau pe cei doi prieteni, dorința de a vizita Franța era la fel de puternică la amîndoi.

Ca să-și împlinească acest vis, nu le lipsea decît un lucru banii. Dar, printr-o stranie coincidență, soarta voise ca Zacharias și Hoffmann să primească în acea zi, de la bunele lor mame, cîte cinci frederici de aur fiecare.

Zece frederici făceau aproape două sute de livre, o sumă frumoasă pentru doi studenți care se întreținеau — cu hrană, locuință și încălzire cu tot — din cinci taleri pe lună. Dar, totuși, acești bani nu le ajungeau pentru călătoria plănuită.

Cei doi tineri au avut atunci o idee și, cum le venise în minte în același timp aceeași idee, au considerat că e vorba de o inspirație cerească. Au hotărît să rîște fiecare cei cinci frederici de aur la joc.

Cu cei zece frederici nu puteau să-și asigure călătoria. Riscînd la joc acești bani, puteau cîștiga o sumă cu care să facă și o călătorie în jurul lumii.

Zis și făcut. Cum sezonul băilor urma să înceapă, casele de jocuri erau deschise. Werner și Hoffmann au intrat într-una din ele.

Werner își încercă primul norocul și pierdu din cinci încercări cei cinci frederici de aur.

Venise rîndul lui Hoffmann.

Mizã cu primul federic de aur și cîștigă.

Încurajat de acest început, dublă miza. Hoffmann era într-o zi norocoasă. Din cinci încercări, cîștigă de patru ori Hoffmann era dintre cei care au mare încredere în noroc. Fără să ezite, dublă de fiecare dată miza. Aî fi spus că-l stăpînea o putere supranaturală : fără să urmărească o combinație anumită, fără să facă nici un calcul, el arunca aurul cîștigat pe o carte și aurul se dubla, se tripla, se multiplica. Zacharias, tremurînd ca un bolnav de friguri, mai livid ca un strigoi, murmura din cînd în cînd „Ajunge ! Théodore, ajunge !". Dar jucătorul rîdea de teama lui copilărească. Aurul atrăgea aur, aurul năștea aur În sfîrșit, bătu de ora două ; era ora cînd stabilimentul se închidea ; jocurile au încetat. Fără să socotească la cît se ridica suma, cei doi tineri cerură fiecare să ia cîte o grămadă de bani. Zacharias, care nu

putea crede că toată avuția asta era a lor, ieși cel dintîi. Hoffmann dădu să-l urmeze, cînd un bătrîn ofițer care nu-l pierduse din ochi cît jucase, îl opri în clipa cînd trecea pragul.

— Tinere, îi spuse el punîndu-i mîna pe umăr și țintuindu-l cu privirea, dacă o să continui în ritmul ăsta o să arunci banca în aer, sînt sigur; dar după ce vei face asta, nu vei fi decît o pradă fără scăpare în ghearele diavolului.

Și, fără să aștepte o vorbă de răspuns de la Hoffmann, dispăru. Hoffmann ieși și el, dar parcă nu mai era același om. Prezicerea bătrînului oștean îi răcise sîngele în vine, exact ca o baie într-o apă înghețată, și aurul care-i îngreuia buzunarele îl apăsa îngrozitor.

Werner îl aștepta, bine-dispus. S-au întors spre locuința lui Hoffmann, unul rîzînd, dansînd și cîntînd; celălalt melancolic, aproape sumbru. Cel care rîdea, dansa și cînta era Werner. Cel melancolic și întunecat era Hoffmann.

Au hotărît într-un gals să plece a doua zi spre Franța. S-au despărțit, îmbrățișîndu-se.

Rămas singur, Hoffmann numără banii.

Avea cinci mii de taleri, adică douăzeci și trei sau douăzeci și patru de mii de franci.

Stătu mult pe gînduri, părînd că e pe punctul de a lua o hotărîre dificilă. În timp ce reflecta, sub lumina unei lămpi de aramă, chipul său arăta palid și fruntea i se îmbrobonase de sudoare.

De cîte ori auzea un zgomot prin apropiere, chiar dacă nu era mai mult de fîșîitul aripilor unei muscuțe, Hoffmann tresărea și privea jur-împrejurul lui copleșit de spaimă. Prezicerea ofițerului îl obseda și el murmura cu voce joasă versuri din Faust; avea impresia că vede pe pragul ușii șobolanul atotrozător, iar într-un ungher al camerei, cîinele negru.

În cele din urmă, se hotărî.

Puse la o parte o mie de taleri, care considera că vor vor fi deajuns pentru călătorie, făcu un pachet din cei-lalți patru mii de taleri; apoi lipi pe pachet o carte de joc cu niște ceară și scrise pe ea

Domnului primar al Koenigsbergului, pentru a fi împărțiți între familiile cele mai nevoiașe ale orașului.

După care, mulțumit de victoria obținută asupra sa, simțindu-se brusc ușurat de hotărîrea luată, se dezbrăcă, se culcă și dormi fără întrerupere pînă a doua zi la ora șapte dimineața.

La șapte s-a trezit și prima lui grijă a fost să privească spre mia de taleri aflați la vedere și spre cei patru mii împachetați. Credea că visase. Văzîndu-i, înțelese că toate se întîmplaseră aievea.

Dar la fel de reală era pentru Hoffmann, chiar dacă nu exista nici un obiect palpabil care să i-o amintească, prezicerea bătrînului ofițer.

Se îmbrăcă. Fără să simtă nici un regret, luă cei patru mii de taleri sub braț și se duse să-i depună el însuși la diligența de Koenigsberg, nu înainte de a aduna într-un sertar cei o mie de taleri rămași.

După cum era înțelegerea, cei doi prieteni urmau să plece în aceeași seară spre Franța. Hoffmann se apucă să facă pregătirile pentru călătorie. În timp ce se învîrtea de colo-colo prin cameră, împăturind o cămașă, scuturind de praf o haină, strîngînd niște batiste, Hoffmann aruncă ochii pe geam și rămase brusc încremenit.

O tînără de șaisprezece-șaptesprezece ani, fermecătoare, cu siguranță străină de oraș, din moment ce n-o mai văzuse niciodată, venea dinspre capătul străzii, îndreptîndu-se spre biserică.

Hoffmann nu-și imaginase un înger ca ea în visurile lui de pictor, poet și muzician. Nu mai întîlnise o făptură aidoma și nu crezuse că poate exista.

Și totuși, la distanța la care se afla, el nu distingea decît o ființă încîntătoare, detaliile îi scăpau.

Fata era însoțită de o bătrînă servitoare. Amîndouă urcară cu pas încet treptele bisericii iezuite și dispărură înăuntru.

Hoffmann uită bagajul pe jumătate făcut, un costum de culoare vișinie pe jumătate scuturat, redingota cu brandenburguri pe jumătate împăturită și rămase încremenit în spatele perdelei

Așa l-am găsit noi, așteptînd să iasă tînăra pe care o văzuse. Se temea de un singur lucru: să nu fie un înger și, în loc să iasă pe ușă să-și ia zborul prin fereastra bisericii ca să se ridice la cer.

Așa l-a găsit și prietenul său, Zacharias Werner.

Intrînd, acesta scoase un suspin adînc. Era mai palid decît oricînd.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Hoffmann, neliniștit.

— O! prietene! strigă Werner... Sînt un fur! Sînt un ticălos! Merit să mor... retează-mi capul cu o secure... străpunge-mi inima cu o săgeată. Nu mai merit să văd lumina cerului.

— Asta-i acum! exclamă Hoffmann cu aerul binedispus al unui om fericit. Ce s-a întîmplat, prietene?

— S-a intîmplat... Tu mă-ntrebi ce s-a-ntîmplat?... Ei bine, prietene, m-a ispitit diavolul!

— Ce vrei să spui?

— Cînd am văzut dimineață grămada de aur, era așa de mult, am crezut că am visat.

— Cum, adică, un vis!?

— Era răspîndit pe masă, masa toată era plină de aur. Cînd am văzut asta, era o avere, o mie de frederici de aur, prietene... Ei bine! Cînd i-am văzut, cînd am văzut cum fiecare monedă arunca scîntei, m-a cuprins din nou nebunia, n-am putut să rezist, am luat o treime din ei și m-am dus să-i joc.

— Și i-ai pierdut?

— Pînă la ultimul creițar.

— Și ce dacă? nu-i mare nenorocire, îți rămîn celelalte două treimi.

— Da, sigur, celelalte două treimi! M-am întors să iau alta treime și...

— Și i-ai pierdut ca pe primii?

— Mai repede chiar, mai repede.

— Și te-ai întors să iei ultimii bani?

— E puțin spus. I-am furat: am luat ultimii taleri și i-am jucat pe roșu.

— Și? A ieșit negrul, nu-i așa?

— Ah! prietene, da, negrul, odiosul negru, fără nici o ezitare, de parcă, ieșind, nu mi-ar fi răpit ultima speranță. Ca să-mi facă în ciudă.

— Şi nu regreţi o mie de frederici decît din cauza călătoriei ?

— Numai pentru asta. O ! dacă aş fi pus de-o parte pentru călătoria la Paris vreo cinci sute de taleri !

— Asta te-ar fi mîngîiat pentru pierderea celorlalţi ?

— Într-o clipită.

— Ei bine ! ca să nu depinzi de atîta lucru, dragă Zacharias, spuse Hoffmann ducîndu-l în faţa sertarului cu pricina, ţine, uite cei cinci sute de taleri, pleacă la Paris.

— Cum adică să plec ? strigă Werner, dar tu ?

— O, eu, eu nu mai plec.

— Nu mai pleci ?

— Nu, cel puţin nu acum.

— Dar de ce ? Ce te împiedică să pleci ? Ce te reţine la Manheim ?

Hoffmann îl duse pe prietenul său spre fereastră. Lumea începea să iasă din biserică, liturghia se încheiase.

— Uite, priveşte, priveşte, spuse el arătîndu-i lui Werner pe cineva.

Într-adevăr, necunoscute apăruse în susul scărilor de la intrarea bisericii, cobora fără grabă treptele, cu cartea de rugăciuni lipită de piept şi capul plecat, modestă şi meditativă precum Margareta lui Goethe.

— O vezi, murmură Hoffmann, o vezi ?

— Se-nţelege că o văd.

— Ei, ce spui ?

— Spun că nu există nici o femeie pe lume pentru care să sacrifici o călătorie la Paris, chiar dacă e vorba de frumoasa Antonia, fiica bătrînului Gottlieb Murr, noul şef al orchestrei teatrului din Manheim.

— O cunoşti dar ?

— Bineînţeles.

— Îl cunoşti deci şi pe tatăl ei ?

— A fost şef de orchestră la teatrul din Franckfurt.

— Şi poţi să-mi dai o scrisoare de recomandare pentru el ?

— Fără doar şi poate.

— Aşază-te aici, Zacharias, şi scrie.

Zacharias se aşeză la masă şi scrise. În acest moment, cînd se pregătea să plece în Franţa, îl recomanda-

pe tînărul său prieten Théodore Hoffmann bătrînului său prieten Gottlieb Murr.

Hoffman aproape că nu-i lăsă lui Zacharias timp să încheie scrisoarea. Cînd acesta îşi depuse semnătura, i-o smulse, îl îmbrăţişă şi o zbughi pe uşă afară.

— Tot aia e, îi strigă din urmă Zacharias Werner, vei vedea că nu există femeie, oricare ar fi ea, care să te poată face să uiţi Parisul.

Hoffmann auzi cuvintele lui, dar nu consideră că e momentul potrivit să se întoarcă spre a-i răspunde, fie şi printr-un simplu semn de aprobare sau dezaprobare.

Cît despre Zacharias Werner, îşi puse cei cinci sute de taleri în buzunar şi, ca să nu-l mai ispitească demonul jocului, se îndreptă în fugă spre hotelul Messagerilor, la el de repede cum alerga Hoffmann spre casa bătrînului şef de orchestră.

Hoffmann bătea la uşa maestrului Gottlieb Murr exact în momentul în care Zacharias Werner se urca în diligenţa de Strasbourg.

III

Maestrul Gottlieb Murr

Cel care îi deschisese uşa lui Hoffmann era chiar şeful de orchestră Gottlieb Murr. Deşi nu-l văzuse niciodată pe maestrul Gottlieb, Hoffmann îl recunoscu totuşi. Deşi avea un aspect caraghios, nu putea fi decît un artist, un mare artist probabil.

Era un bărbat de vreo cincizeci şi cinci pînă la şaizeci de ani, avea un picior strîmb, sucit ca un tirbuşon, şi totuşi nu şchiopăta prea vizibil cînd mergea. Inventase un fel special de a se deplasa, mai degrabă în salturi, mişcările lui semănau cu ale unei codobaturi, făcea un salt înainte devansîndu-l pe vizitatorul său, se oprea apoi, descria o piruetă rapidă pe piciorul cel strîmb, ceea ce îi dădea aerul că înfige un burghiu în pămînt şi apoi îşi continua drumul.

Urmîndu-l, Hoffmann îl cerceta din ochi şi îşi întipărea în memorie unul din acele portrete uşor fantasmagorice care vor alcătui galeria bogată de personaje din opera sa *.

Chipul bătrînului era fin şi spiritual şi expresia lui foarte dinamică. Pielea feţei, ca un pergament străvechi, era împestriţată de mici puncte negre şi roşii, exact ca o pagină de note pentru muzica liturgică. În centrul acestui facies ciudat, străluceau doi ochi vioi, a căror privire străpungătoare ieşea cu atît mai mult în evidenţă cu cît ochelarii, de care era nedespărţit, chiar şi în somn,

---

* Alexandre Dumas sugerează că eroul principal al acestei bizare aventuri pariziene îl are ca model pe Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776—1882), romancier şi muzician german de formaţie romantică.

stăteau de obicei fie ridicați pe frunte, fie coborîți pe vîrful nasului. Numai atunci cînd cînta la vioară, ridicînd capul și privind în zare, folosea normal acest mic accesoriu care părea să fie pentru el mai mult un obiect de lux decît unul de primă necesitate.

Avea capul chel ca în palmă, de aceea îl ținea de obicei adăpostit sub o tichie neagră, care devenise o parte componentă a personalității sale. Fie zi, fie noapte, maestrul Gottlieb apărea în fața vizitatorilor cu tichia pe cap. Cînd părăsea locuința, se mărginea să-și fixeze peste tichie o perucă micuță à la Jean-Jacques Rousseau. Astfel că tichia se afla prinsă între craniu și perucă. Nu-i nevoie să mai precizăm că maestrul Gottlieb nu-și făcea nici un fel de probleme din cauza porțiunii de catifea care răsărea de sub părul său fals care, fiind mai învecinat cu tichia decît cu capul, întovărășea tichia neagră, în excursiile ei aeriene, de fiecare dată cînd maestrul Gottlieb saluta.

Hoffmann privi atent împrejur dar nu mai văzu pe altcineva. Hoffmann urmă deci pe maestrul Gottlieb care, așa cum vă spuneam, mergea țopăind înaintea lui. Maestrul Gottlieb se opri într-un cabinet unde se înghesuiau nenumărate partituri și de foi volante cu note muzicale. Pe o masă se aflau zece-douăsprezece cutii mai mult sau mai puțin ornamentate, avînd toate acea formă care pentru orice muzician spune totul, adică forma unei cutii de vioară.

În acest moment, maestrul Gottlieb tocmai pregătea pentru teatrul din Manheim, unde voia să introducă muzica italină, *Căsătoria secretă* de Cimarosa. Avea la cingătoare un arcuș, care se sprijinea de fapt într-un buzunăraș cu nasturi al pantalonilor, după ureche se ițea făloasă o pană de scris iar degetele lui erau pătate de cerneală.

Cu aceste degete pătate de cerneală, înhăță scrisoarea pe care i-o prezentase Hoffmann, apoi, aruncînd un ochi peste adresă și recunoscînd scrisul, spuse

— A! Zacharias Werner, poetul, e un poet, dar îi cam plac jocurile de noroc. Apoi, ca și cum calitatea răscumpăra întrucîtva defectul, reluă: jucător, jucător, dar poet.

Apoi desfăcînd scrisoarea:

— A plecat, nu-i așa? A plecat!

— Pleacă, domnule, chiar la această oră.

— Dumnezeu să-i lumineze calea! adăugă maestrul, ridicînd ochii spre cer de parcă l-ar fi recomandat pe prietenul său Celui de sus. Bine face că pleacă. Călătoriile contează mult în formarea unui tînăr. Eu, dacă nu călătoream, n-aș fi cunoscut pe nemuritorul Paësiello, pe divinul Cimarosa.

— Dar, maestre Gottlieb, asta nu înseamnă că n-ați fi cunoscut la fel de bine operele lor, spuse Hoffmann.

— Da, operele lor, cu siguranță. Dar ce înseamnă să cunoști opera fără să cunoști artistul? E ca și cum cunoști sufletul dar nu și trupul. Opera este un spectru, o apariție; este ceea ce rămîne din noi după ce murim. Dar trupul, vezi tu, el ți-a trăit viața. Nu vei înțelege niciodată pe deplin opera unui om dacă nu l-ai cunoscut pe acel om în carne și oase.

Hoffmann dădu aprobator din cap.

— E adevărat, spuse el, nu l-am apreciat cum se cuvine pe Mozart decît după ce l-am văzut pe Mozart.

— Da, da, spuse Gottlieb, Mozart e plin de calități. Dar asta fiindcă a călătorit în Italia. Muzica germană, tinere, este o muzică a oamenilor. Dar, nu uita, muzica italienească este muzica zeilor.

— Și totuși, reluă Hoffmann surîzînd, nu în Italia a compus Mozart *Nunta lui Figaro* și *Don Juan*, căci pe prima a scris-o la Viena, pentru împărat, iar pe cealaltă la Praga, pentru un teatru italian.

— Așa e, tinere, așa e, și îmi place că te animă acest sentiment național care te împinge să iei apărarea lui Mozart. Da, cu siguranță, dacă bietul de el ar fi trăit, dacă apuca să mai facă o călătorie sau două în Italia, ar fi devenit un maestru, un foarte mare maestru. Dar acest *Don Juan* de care vorbești, această *Nuntă a lui Figaro*, de care vorbești, din ce le-a închipuit el? Le-a compus pentru niște librete italienești, pentru cuvinte italienești cu gîndul la strălucirea soarelui la Bologna, la Roma sau la Napoli. Crede-mă, tinere, trebuie să vezi, și să simți soarele ăsta sudic ca să-ți dai seama ce valoare are el. Uite, eu am părăsit de patru ani Italia, de patru ani

dîrdîi de frig, cu excepţia momentelor cînd îmi amintesc de Italia; ajunge doar să mă gîndesc la Italia şi mă încălzesc. Nu-mi mai trebuie palton în clipele acelea; nu-mi mai trebuie haine, nu-mi mai trebuie tichie măcar. Amintirea singură mă însufleţeşte: o, muzică a Bolognei! o, soare napolitan! o...

Chipul lui exprima în acel moment o stare de beatitudine totală, tot trupul lui era cutremurat de o bucurie fără limite, ca şi cum torentele fierbinţi ale soarelui meridional îi şiroiau pe creştet, coborînd de pe fruntea pleşuvă pe umeri, răspîndindu-se apoi în toată fiinţa lui.

Hoffmann se feri să-i tulbure starea de extaz; profită de acest răgaz ca să mai privească împrejur, spera încă s-o poată vedea pe Antonia. Dar uşile erau închise şi de dinapoia lor nu răzbătea nici un zgomot care să indice prezenţa unei alte fiinţe în această casă.

Aşa că trebui să revină la maestrul Gottlieb, care ieşea treptat din starea aceea de transă şi reveni pe pămînt scuturat de un fel de frison:

— Bruh! Ce spuneai dumneata, tinere?

Hoffmann tresări.

— Spuneam, maestre Gottlieb, că vin din partea prietenului meu Zacharias Werner, care mi-a vorbit despre bunătatea ce-o arătaţi celor tineri, şi cum eu sînt muzician...

— A! eşti muzician.

Şi Gottlieb se îndreptă, ridică brusc capul, îl răsturnă pe spate şi îl privi pe Hoffmann, prin ochelarii lui, agăţaţi în acel moment pe extremitatea nasului.

— Da, da, adăugă el, cap de muzician, frunte de muzician, ochi de muzician. Şi cu ce te ocupi: compozitor sau instrumentist?

— Şi una şi alta, maestre Gottlieb.

— Şi una şi alta! exclamă maestrul Gottlieb, şi una şi alta! Voi, tinerii, nu aveţi habar de nimic! Ar fi nevoie de o viaţă întreagă de om, de două vieţi, de trei vieţi, numai ca să fii cu adevărat ori una ori alta! Şi, la uite, ei sînt şi una şi alta!

Şi se răsuci împrejurul axei sale, ridicînd braţele spre cer şi avînd aerul că înfige în parchet tirbuşonul, care-i

servea drept picior drept. Apoi, încheindu-şi pirueta şi oprindu-se în faţa lui Hoffmann, zise :

— Să vedem, tinere încrezut, ce compoziţii ai scris ?

— Păi, sonate, cîntece liturgice, *quintetti*.

— Să compui sonate după Sebastian Bach ! cîntece liturgice după Pergolese ! *quintetti* după Franz Joseph Haydn ! Ah ! tinereţe, tinereţe !

Şi, după o pauză, urmă, plin de compasiune :

— Dar ca instrumentist ? La ce instrument cînţi ?

— Aproape la toate, de la rebec pînă la clavecin, de la *viola d'amore* la lăută. Dar cel mai mult m-am dedicat viorii.

— Ce să spun, comentă maestrul Gottlieb batjocoritor, ce să spun, ai făcut această cinste viorii ! Pe onoarea mea ! e o cinste deosebită pentru sărmana vioară ! Dar, nefericitule ! strigă el apropiindu-se de Hoffmann prin salturi pe un singur picior, ca să meargă mai repede, ştii tu ce e aia vioară ? Vioara ! şi maestrul Gottlieb îşi balansă trupul pe singurul picior valid, celălalt rămînînd în aer, ca al unei berze. Vioara e cel mai dificil dintre toate instrumentele. Vioara a fost inventată de Satan însuşi ca să-l osîndească pe om la muncile iadului, cînd Satan, cu închipuirea sleită, nu mai ştia ce să inventeze. Prin vioară, Satan a dus la pierzanie mai mulţi oameni decît cu toate cele şapte păcate la un loc. Nu există decît nemuritorul Tartini, Tartini, maestrul meu, eroul meu, dumnezeul meu ! Numai el a atins ultima perfecţiune cu vioara. Dar numai el ştie cît l-a costat, pe lumea asta şi pe lumea cealaltă, faptul că a cîntat de seara pînă dimineaţa, cu vioara diavolului chiar, şi că a păstrat arcuşul ei. O, vioara ! ştii tu, biet profanator, că instrumentul ăsta ascunde sub aspectul lui simplu, aproape umil, cele mai inepuizabile comori de armonie care îi e permis omului să le bea din cupa zeilor ? Ai cercetat îndeaproape acest lemn sfînt, aceste corzi, acest arcuş, acest fir de păr, mai ales acest fir de păr ? Speri tu să aduni, să armonizezi, să domesticeşti sub degetele tale acest întreg miraculos, care rezistă de secole eforturilor cele mai savante, care se jeluie, geme, plînge sub degetele lor şi care n-a cîntat cu adevărat niciodată decît sub degetele nemuritorului Tartini, maestrul meu ? Te-ai

gîndit bine ce faci, tinere, cînd ai luat o vioară în mînă pentru prima oară ? Dar tu nu eşti nici primul nici ultimul pe care îl duce la pierzanie vioara, adăugă maestrul Gottlieb, cu un suspin care venea din străfundurile fiinţei lui. Viora, o ispită eternă ! Şi alţii au crezut, ca tine, în vocaţia lor, şi şi-au pierdut viaţa ca să zdrăngănească după puterile lor. Şi tu vei mări numărul acestor nefericiţi, aşa de mulţi, aşa de nefolositori societăţii, aşa de insuportabili pentru semenii lor.

Apoi, deodată, fără nici o pregătire, prinzînd o vioară şi un arcuş, aşa cum un maestru de scrimă prinde două florete, şi prezentîndu-i-le lui Hoffmann, zise cu un aer sfidător :

— Ei bine, cîntă-mi ceva ; hai, cîntă şi o să-ţi spun de ce eşti în stare, iar dacă mai e timp să te trag din prăpastie o să te trag, cum am făcut şi cu bietul Zacharias Werner. Şi el cînta la vioară ; cînta ca un nebun, cu furie. Visa tot felul de miracole, dar l-am făcut să înţeleagă. Şi-a făcut bucăţele vioara şi a pus-o pe foc. După care i-am pus în mîini un bas şi s-a calmat în cele din urmă. La instrumentul ăsta îşi putea pune în valoare degetele lui lungi şi firave. La început, abia se descurca dar acum cîntă destul de bine la bas ca să poată participa la aniversarea unchiului său, în timp ce cu vioara n-ar fi putut cînta decît la aniversarea diavolului. Hai, hai, tinere, ia vioara asta şi arată-mi ce ştii să faci cu ea.

Hoffmann luă vioara şi o cercetă atent.

— Da, da, spuse maestrul Gottlieb, vrei să afli cine a făcut-o, aşa cum un *gourmet* miroase vinul pe care o să-l bea. Ciupeşte o coardă, numai una, şi dacă urechea n-o să-ţi spună numele celui care a făcut-o, nu eşti demn s-o atingi.

Hoffmann ciupi o coardă, din care ieşi un sunet vibrant, prelungit, tremurător.

— E un Antonio Stradivarius ?

— Da, nu e rău. Dar din ce epocă a vieţii lui Stradivarius ? A făcut multe viori între 1698 şi 1728.

— Ah ! în privinţa asta, îmi mărturiseso ignoranţa, şi mi se pare imposibil...

— Imposibil, blasmefatorule ! Imposibil ! E ca și cum mi-ai fi spus, nefericitule, că nu poți cunoaște vîrsta vinului gustîndu-l. Ascultă bine : la fel de adevărat cum e că azi sîntem în 10 mai 1793, e că această vioară s-a născut în timpul călătoriei pe care nemuritorul Antonio a făcut-o de la Cremona la Mantua în 1705, unde și-a dăruit atelierul primului său elev. De aceea, vezi tu, acest Stradivarius, sînt foarte îndreptățit s-o spun, nu e decît de mîna a treia ; dar, tare mi-e teamă să nu fie totuși mult prea bună pentru un sărman ucenic ca tine. Hai, hai, dă-i drumul !

Hoffmann fixă vioara pe umăr și începu să cînte, simțind cum, de emoție, inima bate în galop, variațiunile pe tema din *Don Juan :*

La ci darem' la mano.

Maestrul Gottlieb stătea în picioare lîngă Hoffmann, bătînd măsura cu capul și cu vîrful pantofului de la piciorul său strîmb. Pe măsură ce-l asculta, chipul său se înviora, ochii îi scînteiau, își mușca nervos buza de jos și din lateral apăreau astfel doi dinți care de obicei stăteau ascunși dar acum țîșneau ca niște canini de mistreț. Un allegro, pe care Hoffmann îl încheie în forță, îi atrase din partea maestrului Gottlieb o mișcare din cap ce părea a fi un semn aprobator.

Hoffmann încheie printr-un *démanché* pe care îl credea foarte reușit, dar care, departe de a-l satisface pe bătrînul muzician, îi smulse o schimă oribilă.

Totuși, chipul său se înseninâ și spuse, bătîndu-l pe umăr :

— Hai, hai, nu-i așa de rău pe cît mă temeam. Cînd o să reușești să uiți tot ce ai învățat, cînd o să renunți la exhibițiile astea care sînt azi la modă, cînd o să-ți stăpînești pornirile astea săltărețe și aceste *démarché*-uri stridente, o să poată ieși ceva din tine.

Acest cuvînt de laudă, venit din partea unui om atît de dificil, îl umplu de încîntare pe Hoffmann. Și apoi el, nu uita, chiar dacă se lăsase copleșit de armoniile muzicii, că maestrul Gottlieb era tatăl frumoasei Antonia.

De aceea, îl întrebă, prinzînd din zbor cuvintele care leșiseră din gura bătrînului

— Și cine își va asuma misiunea de a scoate ceva din mine ? Dumneavoastră, maestre Gottlieb ?

— De ce nu, tinere, de ce nu, dacă vei vrea să-l asculți pe bătrînul Murr ?

— Vă voi da ascultare, maestre, atît timp cît veți voi dumneavoastră.

— O ! murmură omulețul plin de melancolie, căci memoria îl făcea să călătorească în trecut, am cunoscut îndeaproape atîția virtuozi ! L-am cunoscut și pe Corelli, cel care a deschis calea. Dar trebuie cîntat în maniera lui Tartini, altfel mai bine renunți. El a ghicit cel dintîi că vioara e, dacă nu un zeu, cel puțin un templu din care se poate arăta zeul. După el vine Pugnani, bun interpret, inteligent, dar moale, prea moale, mai ales în anumite *appoggamenti*. Apoi Germiniani, mai viguros, dar capricios, inegal ; am fost la Paris anume ca să-l văd, așa cum tu vrei să mergi la Paris să vezi Opera : un maniac, prietene, un somnambul, prietene, un om care gesticula în vis, se pricepea destul de bine la *tempo rubato*, fatalul *tempo rubato*, care ucide mai mulți instrumentiști decît vărsatul, decît frigurile, decît ciuma ! Și întîlnindu-l, l-am cîntat sonatele în maniera nemuritorului Tartini, maestrul meu și atunci și-a recunoscut eroarea. Din nefericire, elevul era acaparat pînă peste urechi de metoda lui. Avea șaptezeci și unu de ani, bietul copil. Patruzeci de ani mai devreme, l-aș fi salvat, ca pe Giardini ; pe acela l-am prins la timp, dar, din păcate, era incorigibil, diavolul însuși îi conducea mîna stîngă, așa că el alerga, alerga într-un asemenea ritm, că mîna dreaptă nu-l putea urma. Extravaganța, țopăituri, *démanché*-uri. De altfel, într-o zi cînd cînta o bucată măgnifică în prezența lui Jomelli, bunul Jomelli, care era cel mai cumsecade om din lume, i-a ars o palmă așa de tare că Giardini a avut obrazul umflat timp de o lună, iar Jomelli încheietura mîinii luxată timp de trei săptămîni. La fel ca Lulli, un nebun, un adevărat nebun, un dansator pe sîrmă, specialist în salturi periculoase, un echilibrist fără balansier, și căruia ar fi trebuit să-i pună în mînă mai degrabă un ba-

lansier decît un arcuș. Vai! vai! vai! strigă bătrînul îndurerat, o spun cu adîncă disperare, odată cu Nardini și cu mine se va stinge frumoasa artă de a cînta la vioară; arta cu care maestrul nostru al tuturor, Orpheus, atrăgea animalele, mișca pietrele din loc și ridica orașe. În loc să construim, asemenea viorii lui divine, noi dărîmăm, ca trîmbițele apocalipsei. Dacă francezii vor intra vreodată în Germania, dacă vor vrea să năruie zidurile Philipsburgului, pe care l-au asediat în atîtea rînduri, n-au nevoie de altceva decît să organizeze înaintea porților orașului un concert susținut de patru violiști pe care-i cunosc prea bine.

Maestrul își trase sufletul cîteva clipe și adăugă, pe un ton mai blînd

— Știu bine că există Viotti, unul dintre elevii mei, un băiat plin de aptitudini, dar lipsit de răbdare și destrăbălat și dezordonat. Cît despre Giarcowicki, e un înfumurat și un ignorant, și primul lucru pe care l-am spus bătrînei mele Lisbeth, a fost că dacă va auzi vreodată numele lui pronunțat la ușa mea să zăvorască ușa fără întîrziere. De treizeci de ani e Lisbeth în serviciul meu dar și îți spun, tinere: dacă l-ar lăsa pe Giarnowicki să intre, aș da-o afară; e un sarmat, un Velș, Giarnowicki ăsta, care și-a permis să vorbească de rău pe maestrul maeștrilor, pe nemuritorul Tartini. O! celui care-mi va aduce capul lui Giarnowicki promit că-i voi da sfaturi și lecții cît va avea nevoie. Cît despre tine, fătul meu, continuă bătrînul revenind la Hoffmann, tu nu ai o forță deosebită, e adevărat; dar nici Rode sau Kreutzer, elevii mei, n-aveau; fătul meu, din moment ce l-ai căutat pe maestrul Gottlieb, te-ai adresat bătrînului Gottlieb, venind cu o recomandație din partea nebunului ăsta de Zacharias Werner, pe care-l cunosc și-l apreciez, dovedești că porți în pieptul ăsta un suflet de artist. Așa că de data asta o să-ți pun în mînă nu un Antonio Stradivarius; nici un Gramulo, vechiul maestru pe care Tartini îl aprecia așa de mult încît nu folosea decît viori Gramulo; ei bine, nu, vreau să te aud cîntînd acum cu un Antonio Amati, un strămoș, care stă la originea tuturor viorilor care au fost făcute: e instrumentul care va fi zestrea fiicei mele Antonia. Vezi

tu, ăsta e arcul lui Ulisse și cine va fi în stare să înstruneze arcul lui Ulisse va fi demn de Penelopa.

Și bătrînul deschise cutia îmbrăcată în catifea, împodobită cu fireturi dăurite, scoase din ea o vioară care părea a nu avea asemănare cu nici una care va fi existat vreodată și cum numai Hoffmann își putea aminti să fi văzut cîndva în concertele unchilor și mătușilor sale.

Maestrul se înclină în fața venerabilului instrument prezentîndu-l lui Hoffmann:

— Ia-l și încearcă să nu fii cu totul nedemn de el.

Hoffmann se înclină la rîndul lui, prinse instrumentul cu respect și începu să cînte un vechi studiu de Sebastian Bach.

— Bach, Bach, murmură Gottlieb. E acceptabil pentru orgă, dar nu-nțelegea nimic din sufletul viorii. Nu contează.

La primul sunet pe care-l scoase din instrumentul fermecat, Hoffmann tresări căci el, muzician de elită, pricepea ce comoară de armonie i se dase pe mînă.

Arcușul, care era așa de curbat încît semăna cu un arc, îi permitea instrumentistului să cuprindă cele patru corzi în același timp, iar ultima dintre ele scotea sunete așa de pure și minunate cum el nu-și închipuise că ar putea ieși de sub mîini omenești.

Bătrînul stătea în apropierea lui, cu capul dat pe spate, cu ochii mijiți, spunînd în chip de încurajare

— Nu-i rău, nu-i rău, tinere. Mîna dreaptă, mîna dreaptă! Mîna stîngă nu e decît mișcarea, mîna dreaptă e sufletul. Hai, mai cu suflet, mai cu suflet!!

Hoffmann simțea clar că bătrînul Gottlieb avea dreptate și înțelegea că, așa cum îi spusese după primul test, trebuie să uite tot ce-a învățat. Și, printr-o tranziție subtilă dar susținută, plină de forță, ajungea de la piano-pianissimo la fortissimo, de la mîngîiere la amenințare, de la fulger la trăznet, și se pierdea într-un torent de armonie pe care îl făcea să se ridice ca un nor și îl lăsa apoi să recadă în cascade murmurătoare, în perle fichide, în stropi de pulbere, și era stăpînit de o stare nouă, nemaiîntîlnită, zguduit de un extaz copleșitor... Deodată, degetele mîinii stîngi slăbiră apăsarea corzilor

arcușul încremeni în mîna lui dreaptă, vioara îi alunecă pe piept, iar ochii lui deveniră ficși și arzători.

Se deschisese o ușă și Hoffmann zărise apărînd, în oglinda din fața lui, asemenea unei umbre cerești, pe frumoasa Antonia, cu gura întredeschisă, cu ochii umezi și mîinile delicate așezate pe piept, ca un înger.

Hoffmann scoase un strigăt de încîntare și maestrul Gottlieb abia avu timp să prindă din zbor venerabila vioară Antonio Amati, care zburase din mîinile tînărului instrumentist.

IV

Antonia

Cînd apăruse în pragul uşii, Antonia îi păruse lui Hoffmann de o mie de ori mai frumoasă chiar decît atunci cînd o văzuse coborînd treptele bisericii. Asta pentru că oglinda în care se reflecta imaginea fetei se afla numai la doi paşi de Hoffmann şi el putea admira dintr-o singură aruncătură de ochi toate amănuntele pe care nu le pututse distinge de la distanţă.

Antonia nu împlinise şaptesprezece ani ; avea o statură potrivită, mai degrabă înaltă, şi era subţire fără să fie slabă, mlădioasă fără să fie lipsită de vlagă, încît toate comparaţiile cu un crin balansîndu-se pe frageda lui tulpină sau cu o trestie aplecîndu-se sub suflarea vîntului ar fi fost neîndestulătoare ca să descrie această *morbidezza* italienească, singurul cuvînt care putea să redea mulţimilor aerul de blîndă melancolie ce emana din fiinţa ei. Mama ei era, precum Julietta, una din încîntătoarele flori primăvăratice ale Veronei şi trăsăturile ei se regăseau în Antonia, mai estompate, şi asta îi dădea fetei acel farmec inimitabil. În ea îşi disputau întîietatea frumuseţile celor două rase : italiană şi germană. Avea o piele delicată ca a femeii nordice dar şi mată ca a femeii din sud ; pletele blonde, dese şi uşoare în acelaşi timp, unduind la cea mai uşoară boare de vînt ca un abur auriu, adumbreau ochii şi sprîncenele ei de catifea neagră. Şi lucrul cel mai straniu era modul armonios în care se îmbinau în glasul ei cele două limbi, atît de diferite. Atunci cînd vorbea nemţeşte, dulceata limbii lui Dante îmblînzea asprimea accentului germanic, iar atunci cînd vorbea italieneşte, limba prea mola-

tică a lui Metastasio și Goldoni cîștiga o fermitate specială grație accentului apăsat al limbii lui Schiller și Goethe.

Dar această originală fuziune a celor două rase nu era vizibilă numai în aspectul ei fizic. Antonia reprezenta, prin spiritul ei, un tip miraculos și rar, rezultat din reunirea intimă a poeziei însoritei Italii și a poeziei, contrastante, a cețoasei Germanii. Ai fi spus că este, în același timp, o muză și o zînă, Loreley din baladă și Beatrice din Divina Comedie.

Antonia, fire de artistă prin excelență, era fiica unei mari artiste. Mama ei, obișnuită cu muzica italiană, se dedicase la un moment dat muzicii germane. Îi căzuse în mîini partitura *Alcestei* lui Gluck și îl convinsese pe soțul ei, maestrul Gottlieb, să-i traducă poemul în italienește și, avînd textul astfel tradus, venise să-l cînte la Viena. Dar ea se încrezuse prea mult în forțele ei sau, mai degrabă, minunata cîntăreață nu-și cunoștea exact limitele sensibilității sale. La a treia reprezentare a operei *Alcesta*, la admirabilul solo al *Alcestei*:

Zei de pe Styx o, dregători ai morții,
A voastră îndurare nu voi să o invoc.
Pe iubitul soț îl smulg din gheara sorții,
Soția-i credincioasă, ca pradă, vă rămîne-n loc.

cînd se urcă la *re*, pe care îl luă cu tot pieptul, păli brusc, se clătină, leșină: ceva se rupsese în acest piept așa de generos; sacrificiul făcut zeilor infernali se împlinise în realitate: mama Antoniei murise.

Sărmanul Gottlieb dirija orchestra. De la pupitrul său, o văzu pălind, clătinîndu-se, căzînd, pe cea care îi era mai scumpă ca orice pe lume. Mai mult, auzi cum plesnește în pieptul ei acea fibră care o ținea în viață și scoase un strigăt care se uni cu ultimul suspin al muribundei.

Poate că așa se explica ura nutrită de maestrul Gottlieb față de maeștrii germani. Cavalerul Gluck o ucisese, fără să vrea, pe Tereza lui și el îi dorea în egală măsură cavalerului Gluck un asemenea accident fatal.

Gottlieb trecuse asupra Antoniei toată dragostea pe care o purtase mamei.

Acum, la cei şaptesprezece ani ai ei, fata era pentru tatăl ei totul. Maestrul Gottlieb trăia prin Antonia, respira prin Antonia. N-ar fi putut concepe ideea că fiica lui ar putea muri. Dar, chiar dacă i-ar fi trecut prin cap, nu s-ar fi neliniştit prea tare, fiindcă nici nu ar fi putut să-i supravieţuiască.

Fata înaintă încet, cu paşi uşori. Două lacrimi i se aninaseră în pleoape. Se opri în faţa lui Hoffmannn şi îi întinse mîna.

Apoi, cu un accent de familiaritate castă, ca şi cum l-ar fi cunoscut de ani şi ani, îi spuse :

— Bună ziua, frate !

Din clipa cînd fiica sa apăruse pe uşă, maestrul Gottlieb rămăsese mut şi încremenise locului. Sufletul lui părăsise, ca întotdeauna în asemnea momente, trupul său mărunţel şi strîmb şi, luîndu-şi zborul, se rotea în jurul ei, îi murmura în urechi toate melodiile de dragoste şi fericire pe care le poate cînta un părinte la vederea unicei şi prea-iubitei sale fiice.

Aşa că aşezase cu grijă scumpa sa Amati pe masă şi, împreunîndu-şi mîinile ca şi cum ar fi avut în faţă imaginea Sfintei Fecioare, îşi privea cu religiozitate copila.

Cît despre Hoffmann, nu ştia dacă e treaz sau visează, dacă se află pe pămînt sau în ceruri, dacă în faţa lui se află o femeie sau un înger apărut din senin. Aşa că se dădu un pas înapoi cînd văzu că Antonia se apropie de el şi îi întinde mîna, numindu-l fratele ei.

— Dumneata, sora mea ! exclamă el cu o voce sufocată de emoţie.

— Da, spuse Antonia, nu sîngele face o familie ci sufletul. Toate florile sînt surori prin parfumul ce-l răspîndesc, toţi artiştii sînt fraţi întru arta lor. E adevărat, nu te-am mai întîlnit niciodată, dar te cunosc ; arcuşul dumitale mi-a povestit întreaga ta viaţă. Eşti un poet, cam fără minte, e adevărat, dar un poet, prietene ! Din păcate, vai ! această scînteie pe care dumnezeu o cuibăreşte în mintea sau în pieptul nostru ne arde creierul sau ne consumă sufletul.

Apoi, întorcîndu-se spre Gottlieb :

— Bună ziua, tată ! De ce n-o îmbrățișezi pe fiica ta ? A, pricep, *il Matrimonio segreto, Stabat mater*, Cimarosa, Pergolese, Porpora ! Ce mai contează Antonia pe lîngă aceste genii atotcuprinzătoare ! Un biet copil care te iubește dar pe care-l uiți pentru ei.

— Eu, să te uit ! strigă Gottlieb, bătrînul Murr să o uite pe Antonia ! Tatăl să-și uite fiica ! Pentru cine ? pentru cîteva păcătoase de note muzicale, pentru o adunătură de ronde și de optimi, de dieji și de bemoli ! Fie bine, așa te uit eu pe tine !

Și, răsucindu-se pe piciorul său strîmb cu o agilitate de pisică, ajutîndu-se de celălalt picior și de cele două mîini, făcu să zboare în toate direcțiile foile cu orchestrația la *Matrimonio segreto*, care erau pregătite să fie împărțite muzicienilor orchestrei.

— Tată, tată ! scînci Antonia.

— Aprindeți un foc, foc ! strigă maestrul Gottlieb, foc, ca să le ard pe toate ! Foc, ca să-l ard pe Pergolese ! foc, ca să-l ard pe Cimarosa ! foc, ca să-l ard pe Paësiello ! Faceți un foc mare, ca să-mi ard viorile Stradivarius și acest Antonio Amati ! Fiica mea, Antonia mea, nu mi-a spus ea că iubesc mai mult corzile și lemnul viorii, că partiturile astea sînt pentru mine, mai importante decît carnea și sîngele meu ? Aprindeți un foc ! Un foc !

Și bătrînul se agita ca un smintit și sărea pe piciorul lui răsucit ca diavolul șchiop, vînturînd mîinile ca o moară de vînt.

Antonia privea această scenă cu un surîs blînd în care se simțea satisfacția orgoliului filial. Știa bine, ea, care nu dăduse niciodată dovezi de cochetărie decît în aceste discuții de familie, știa prea bine că era atotputernică aici, că în inima tatălui ei domnea ca o regină, ca o stăpînă absolută. Așa că îl opri pe bătrînul agitat din mișcările lui haotice și, trăgîndu-l spre ea, depuse un sărut pe fruntea lui.

Bătrînul scoase un țipăt de bucurie, o prinse în brațe, o luă pe sus cum ar fi făcut cu o pasăre și, după ce se răsuci de trei-patru ori în jurul axei sale, se lăsă

pe o canapea și începu s-o legene așa cum face o mamă cu copilul său.

În primele clipe, Hoffmann îl privise pe maestrul Gottlieb cu groază; văzîndu-l cum aruncă în aer partiturile, apoi cum o ridică pe sus pe Antonia, îl crezuse nebun de legat. Dar surîsul ei cam îl potolise iute și, strîngînd cu un aer plin de respect partiturile răspîndite prin încăpere le așeza la loc pe masă și pe pupitre, trăgînd în acest timp cu ochiul la acest grup statuar, neobișnuit, care iradia o ciudată poezie.

Deodată, în aer vibră ceva suav, blînd, angelic; era o melodie, era ceva mai divin chiar vocea Antoniei care ataca, subjugată de o inspirație aeriană, acea minunată compoziție a lui Stradella care salvase viața autorului ei, *Pieta, Signore*.

La primele acorduri ale acestei voci îngerești, Hoffmann rămase încremenit, în timp ce Gottlieb, ridicînd-o ușor pe Antonia de pe genunchii lui, o depuse, așa culcată cum era, pe canapea. Apoi, fugind la dragul său Antonio Amati și începînd să acompanieze cîntecul fetei, făcu să treacă armonia arcușului său fermecat asupra cîntului suav al Antoniei și să-l susțină așa cum un înger susține sufletul pe care-l urcă în ceruri.

Antonia avea o voce de soprană cu o întindere extraordinară, cum numai harul divin poate da; nu o voce de femeie, o voce îngerească. Glasul ei acoperea cinci octave și jumătate; îi reușea cu aceeași ușurință și *contra*-ut, această notă divină care nu ți se pare posibilă decît în concertele cerești, precum și *ut* de la a cincea octavă a notelor de jos. Niciodată Hoffmann nu auzise ceva așa de mîngîietor ca aceste patru măsuri cîntate fără acompaniament, *Pieta, Signore, di me dolente*. Această aspirație către Dumnezeu a sufletului aflat în suferință, această rugăciune înflăcărată adresată Domnului să se îndure de cel ce suferă tînguindu-se, căpăta în gura Antoniei o nuanță de presentiment a adorației pentru divin care semăna cu groaza. Acompaniamentul viorii, care primise, parcă, în brațele sale fraza muzicală ce plana între pămînt și cer, și care *piano, piano*, repeta

ca un ecou tînguirea, acompaniamentul era la înălțimea acelui glas sfîșietor, cuprins de aceeași îndurare. Spunea și vioara, nu în italiană, nu în germană, nu în franceză, ci în acea limbă universală care e muzica:

„Ai milă, Doamne, milă ai de mine, cea nefericită! Ai milă, Doamne și, dacă ruga mea la tine va ajunge, dezbracă-te de aspra ta neîndurare, întoarce către mine privirea ta, mai binevoitoare!"

Și totuși, urmînd îndeaproape inflexiunile vocii, vioara îi lăsa libertate deplină; acompaniamentul era o mîngîiere și nu o constrîngere, un sprijin și nu un adaos stînjenitor. Și cînd, la primul sforzando, la *re* și cei doi *fa*, vocea se înalță de parcă ar fi urcat la cer, vioara, parcă, temîndu-se să nu-i îngreuieze zborul ca un lest terestru, o lăsa să se ridice singură, parcă pe aripile credinței, ca s-o susțină din nou doar la *mi* becar, adică la *diminuendo*, adică atunci cînd, ostenită de efort, vocea se adună parcă asupra ei însăși și, ca madona lui Canova, în genunchi, cu trupul și sufletul laolaltă plecate sub povara teribilă a întrebării dacă mîlostenia Creatorului va fi îndeajuns de mare ca să facă uitată vinovăția creaturii sale.

Apoi, cînd ea continuă, cu un tremur în glas *„Să n-ajung niciodată să fiu lovită de blestem și să m-arunci în focul veșnic al neîndurării tale, mărite Doamne!"* — vioara cuteză să-și ridice și ea vocea, deodată fremătătoare, care, întrezărind flăcările veșnice, îl imploră pe Dumnezeu să o îndepărteze de ele. Și vioara o însoți, gemînd și rugînd, urcă împreună cu ea pînă la *fa*, coborî cu ea pînă la *ut*, alăturîndu-se ei în momentul de cumpănă, susținînd-o în clipa de groază: apoi, în timp ce vocea umană, gîfîitoare și epuizată, se stingea în pieptul Antoniei, vioara continuă singură, la fel cum în timp ce sufletul se află pornit pe cărările cerești, se aud, murmurate și jeluitoare, rugăciunile supraviețuitorilor.

Atunci, la rugăciunea viorii se adăugă o armonie nouă, blîndă și puternică în același timp. Antonia se ridică sprijindu-se în cot, maestrul Gottlieb se răsuci pe jumătate și rămase cu arcușul înțepenit pe corzile viorii. Copleșit, ametit, în delir, Hoffmann intuise că elanurile triste ale acestui suflet cereau și o rază de speranță

și că el s-ar sfărîma dacă o lumină divină nu-i arătă porțile cerului și se așezase grăbit la orgă, pusese în mișcare clapele cu degete fremătătoare, iar orga, cu un suspin prelung, își unise glasul cu glasul Antoniei și al viorii.

Și nimic nu putea fi mai minunat ca această reluare a motivului *Pieta, Signore*, acompaniată de vocea speranței, după ce în prima parte fusese dominat de groază ; iar cînd Antonia atacă plină de energia acel *fa* din *volgi*, bătrînul Gottlieb simți cum un frison îi cutreieră din gura lui Hoffmann scăpă o exclamație patetică și, acoperind vioara sub torentele de armonie ce ieșeau din orga sa, continuă firul sonor după ce el murise în pieptul Antoniei și păru că poartă pe aripile unui uragan ultimele suspine ale sufletului ei pînă la tronul Domnului atotputernic și atotîndurător.

După care se lăsă un moment de tăcere. Cei trei se priviră și, brusc, mîinile lor se uniră într-o strîngere frățească, de parcă sufletele lor se uniseră într-o armonie comună.

Și, din aceste momente nu numai Antonia îl numi pe Hoffmann fratele ei : bătrînul Gottlieb îl numi și el pe Hoffmann fiul său.

V

Jurămîntul

Poate cititorul se va întreba, sau mai degrabă ne va întreba, cum se face că, din moment ce mama Antoniei murise în timp ce cînta, maestrul Gottlieb Murr era de acord ca fiica sa, pe care o iubea atît de mult, să înfrunte riscul unui pericol asemănător

Cînd o auzise întîia oară pe Antonia încercîndu-şi glasul, sărmanul părinte termurase exact ca o frunză în apropierea căreia cîntă o pasăre. Dar Antonia era o adevărată pasăre cîntătoare şi bătrînul muzician pricepu îndată că limbajul ei firesc e cîntecul. De aceea, Dumnezeu, dăruindu-i o voce de o asemenea întindere că nu avea poate egal în lume, dăduse astfel semn că maestrul Gottlieb n-avea deloc a se teme în această privinţă. Într-adevăr, cînd acestui har înnăscut i se adăugase studiul muzicii, cînd dificultăţile cele mai exagerate ale solfegiilor fuseseră puse sub ochii fetei şi fuseseră învinse de ea cu o miraculoasă uşurinţă, fără o grimasă de neplăcere, fără un efort special, fără să-i tresară musculatura gîtului, fără să clipească măcar din ochi, el pricepuse pe deplin perfecţiunea acestui instrument natural şi cum, cîntînd bucăţi notate pentru vocile cele mai înalte, Antonia, arăta că are mereu resurse nefolosite, tatăl căpătase convingerea că nu e nici un pericol dacă lasă această dulce privighetoare în voaia melodioaselor ei însuşiri.

Doar că maestrul Gottlieb uitase că nu numai struna muzicală vibrează în sufletul unei fete şi că mai este una, în felul ei foarte fragilă, foarte vibrantă, fatală în felul ei : aceea a dragostei.

Şi, sub arcuşul lui Hoffmann, tocmai această strună delicată se trezise la viaţă în inima Antoniei. Stînd aplecată deasupra lucrului de mînă, într-o cameră alăturată celei în care Hoffmann şi maestrul Gottlieb vorbeau despre artă, ea ridicase capul cînd prima frază muzicală tremurase în aer. Ascultase. Apoi, încet-încet, în sufletul ei pătrunsese o senzaţie stranie, în vinele ei galopau fiori necunoscuţi pînă atunci. Se ridicase înceta, sprijinîndu-se cu o mînă de spătarul scaunului în timp ce mîna cealaltă lăsase să-i cadă pe podea broderia, printre degetele întredeschise. Rămăsese cîteva clipe nemişcată ; apoi, cu paşi înceţi, înaintase spre uşă şi, cum am spus, apăruse, ca o viziune poetică, o umbră serafică desprinsă de lumea materială, în pragul cabinetului lui Gottlieb Murr.

Am văzut cum muzica topise în creuzetul ei arzător aceste trei suflete, prefăcîndu-le într-unul singur şi cum, la sfîrşitul concertului, Hoffmann devenise un intim al casei

Era tocmai ora la care bătrînul Gottlieb obişnuia să ia masa. Îl invită pe Hoffmann să cineze cu el, şi Hoffmann acceptă invitaţia cu aceeaşi amabilitate cu care fusese făcută. Şi atunci, pentru scurtă vreme, frumoasa şi delicata fecioară a imnurilor religioase se transformă într-o bună gospodină. Antonia împărţi ceai precum Clarisse Harlowe, unse tartine cu unt precum Charlotte şi, în cele din urmă, se aşeză ea însăşi la masă şi mîncă precum orice simplă muritoare.

Germanii nu înţeleg poezia la fel ca noi. După modul nostru de a judeca bunele maniere, femeia pe care o vedem mîncînd şi bînd îşi pierde cu totul poezia. Dacă o femeie tînără se aşează la masă, o face ca să cinstească masa ; dacă are în faţa ei un pahar, este ca să-şi vîre în el mănuşile, dacă nu cumva şi le păzeşte ; dacă are în fata ei o farfurie e ca să desghioace, la sfîrşitul mesei, un ciorchine de struguri, din care imateriala făptură consimte uneori să deguste boabele cele mai aurite ca o albină nectarul unei flori.

Se înţelege, după felul în care Hoffmann fusese primit la maestrul Gottlieb, că el a revenit în casa lor şi a doua zi şi a treia zi şi în zilele urmtoare. Cît despre

maestrul Gottlieb, vizitele dese ale lui Hoffmann nu păreau să-l neliniştească Antonia era prea pură, prea neprihănită, prea încrezătoare în tatăl ei pentru ca tatăl ei să o poată bănui că e în stare să cadă în greşeală. Fiica lui era sfînta Cecilia, era Fecioara Maria, era un înger coborît din cer. În fiinţa ei, materia terestră dispărea cu totul sub strălucirea esenţelor divine şi bătrînul nu considera niciodată potrivit să-i spună că ar fi un pericol mai mare în atingerea a două trupuri decît în unirea a două suflete.

Hoffmann era fericit, atît de fericit, cît poate fi un muritor. Soarele bucuriei nu luminează niciodată în întregime inima omului. Întotdeauna rămîne în inima lui un ungher întunecos care îi reaminteşte că fericirea deplină nu poate fi întîlnită pe această lume, ci numai în ceruri.

Dar, faţă de oamenii comuni, Hoffmann avea o calitate rară. De obicei, omul nu-şi poate explica apariţia acestei umbre a durerii care străpunge, ca o suliţă neagră, strălucirea ameţitoare a clipelor de fericire. Hoffman, însă, ştia exact ce îi umbrea fericirea.

Era promisiunea făcută lui Zacharias Werner că se vor duce să-l întîlnească la Paris. Era dorinţa stranie de a vizita Franţa, dorinţă care pierea de cîte ori se afla în tovărăşia Antoniei, dar care revenea, obsedant, în clipa cînd rămînea singur. Şi mai era ceva pe măsură ce trecea timpul şi scrisorile lui Zacharias, care îi aducea aminte de cuvîntul dat, deveneau mai nerăbdătoare, Hoffmann era tot mai tare cuprins de tristeţe.

Într-adevăr, simpla prezenţă a fetei nu mai era deajuns ca să alunge fantoma care îl urmărea neîntrerupt, chiar şi în preajma Antoniei. Adesea, Hoffmann cădea într-o visare fără leac. La ce visa? La Zacharias Werner, a cărui voce avea impresia că o aude. Adesea, privirea lui, la început distrată, se fixa în cele din urmă asupra unui punct de pe orizont. Ce vedea el, sau, mai degrabă, ce credea el că vede? Drumul Parisului şi undeva, la o cotitură a drumului, pe Zacharias mergînd înaintea lui şi făcîndu-i semn să-l urmeze. Fantoma asta îi apărea tot mai des şi devenise o obsesie permanentă.

Hoffmann o iubea din ce în ce mai mult pe Antonia. Simțea că nu poate trăi fără ea, că numai alături de ea va putea cunoaște fericirea. Dar simțea la fel de lămurit că înainte de a se uni pe veci cu ea, tocmai ca fericirea lor să fie durabilă, trebuie să întreprindă pelerinajul plănuit, altfel, dorința nerealizată și zăvorîtă în suflet, oricît de ciudat ar fi fost, nu-i dădea pace.

Într-o zi în care, așezat lîngă Antonia, Hoffmann căzuse pradă visărilor lui obișnuite, în timp ce maestrul Gottlieb pregătea în cabinetul său partiturile la *Stabat* de Pergolese, pe care urma să-l execute cu societatea filarmonică din Franckfurt, Antonia, care îl privise îndelung, îi prinse mîinile, zicîndu-i

— Trebuie să te duci, prietene.

— Hoffmann o privi uluit.

— Să mă duc, unde?

— În Franța, la Paris.

— Și cine ți-a dezvăluit, Antonia, acest gînd tainic al sufletului meu, pe care nu îndrăznesc să mi-l mărturisesc mie însumi?

— Aș putea să-mi atribui puteri de zînă, Théodore, și să-ți spun Ți-am citit gîndurile, ți-am citit în priviri, ți-am scrutat sufletul. Dar aș minți. Nu, mi-am amintit, asta-i tot.

— Și ce ți-ai amintit, neprețuita mea Antonia?

— Mi-am amintit că Zacharias Werner a trecut pe la noi cu o zi înainte ca tu să apari aici și ne-a povestit despre planul vostru de a călători, despre dorința voastră arzătoare de a vedea Parisul. Un vis al vostru mai vechi, pe calc de a se împlini. Iar mai tîrziu am aflat de la tine ce te-a împiedicat să pleci. Mi-ai povestit cum, văzîndu-mă pentru prima oară, te-a copleșit un sentiment ce m-a stăpînit și pe mine cînd te-am ascultat prima oară; și acum nu rămîne să-mi spui decît un singur lucru dacă mă mai iubești ca atunci.

Hoffmann făcu un gest de protest.

— Nu-ți da silința să mi-o spui, știu prea bine, continuă Antonia, dar e ceva mai puternic decît această dragoste, e dorința de a te duce în Franța, de a-l întîlni pe Zacharias, de a vedea Parisul.

— Antonia! strigă Hoffmann, tot ce ai spus e purul adevăr, în afară de un singur lucru că ar exista pe lume ceva mai puternic decît dragostea mea! Nu, îți jur, Antonia, această dorință atît de ciudată, pe care n-o pricep cîtuși de puțin, aș fi îngropat-o în sufletul meu dacă n-ai fi scos-o chiar tu la lumină, acum. Așa că nu te înșeli deloc, Antonia! Da, aud în mine un glas care mă cheamă la Paris, un glas tiranic, mai puternic decît voința mea și, totuși, îți repet, căruia n-aveam de gînd să-i dau ascultare. Acesta e, probabil, chiar glasul destinului!

— Fie, prietene, să ne urmăm destinul. Vei pleca mîine. Cît timp vei lipsi?

— O lună, Antonia. Peste o lună voi fi înapoi.

— N-o să-ți ajungă o lună, Théodore. Într-o singură lună nu vei putea vedea nimic. Îți acord două luni, trei chiar. Îți acord atîta timp cît dorești. Dar îți cer totuși un lucru, sau mai degrabă două.

— Care sînt ele, scumpă Antonia? Spune-mi repede.

— Mîine e duminică. E zi de liturghie. Privește pe fereastra ta cum ai făcut-o în ziua plecării lui Zacharias Werner. Mă vei zări, la fel ca în ziua aceea, dar mai tristă ca atunci, urcînd treptele bisericii. Vino atunci să mă întîlnești în locul meu obișnuit, așază-te alături de mine și, atunci cînd preotul va sfinți sîngele Domnului nostru Isus, să-mi faci două jurăminte acela că-mi vei fi credincios și acela că nu vei intra în cazino.

— O! îți jur orice dorești, chiar în clipa asta, scumpă Antonia! Îți jur...

— Taci, Théodor, vei jura mîine.

— Antonia, Antonia, ești un înger!

— Înainte de a ne despărți, Théodor, n-ai să-i spui nimic tatei?

Da, ai dreptate. Dar, adevărul e că... îți mărturisesc, Antonia, că ezit, tremur de emoție. Doamne! cine sînt eu să îndrăznesc să sper?...

— Tu ești bărbatul pe care-l iubesc, Théodor. Du-te, caută-l pe tata. Du-te.

Și, făcîndu-i un semn cu mîna, deschise ușa către o cămăruță care fusese transformată de ea în capelă.

Hoffmann o urmări cu privirea pînă în clipa cînd ușa se închise și îi trimise, odată cu sărutările gurii sale, toată înflăcărarea sufletului.

Intră apoi în cabinetul maestrului Gottlieb.

Maestrul Gottlieb era așa de obișnuit cu pasul lui Hoffmann, că nici nu ridică măcar ochii deasupra pupitrului la care se afla, copiind *Stabat*. Tînărul intră și rămase în picioare, dinapoia lui.

După o clipă, nemaiauzind nimic, nici măcar respirația oaspetelui său, maestrul Gottlieb se întoarse către el.

— A ! tu ești, băiete, spuse el, dîndu-și capul pe spate ca să-l poată privi prin ochelarii agățați de vîrful nasului. Ce voiai să-mi spui ?

Hoffmann întredeschise gura, dar o închise la loc fără să fi articulat un sunet.

— Ai amuțit ? îl întrebă bătrînul. Drace ! Ar fi prea trist ! Un voinic ca tine n-are cum să-și piardă glasul așa, deodată, doar dacă ispășește vreo pedeapsă că a vorbit prea mult !

— Nu, maestre Gottlieb, nu, nu mi-am pierdut glasul, slavă Domnului. Doar că, ceea ce am eu să vă spun...

— Ei bine ?

— Ei bine !... mi se pare tare greu de spus.

— Asta-i ! Te pomenești că ți-o fi tare greu să-mi spui maestre Gottlieb, o iubesc pe fiica dumneavoastră ?

— Știați asta, maestre Gottlieb !

— Păi aș fi de-a dreptul nebun sau mai degrabă foarte prost dacă n-aș fi observat.

— Și totuți, ați îngăduit s-o iubesc mai departe.

— De ce nu, din moment ce ea te iubește ?

— Dar, maestre Gottlieb, știți că n-am nici un fel de avere.

— Asta-i acum ! Păsările cerului au vreo avere ? Ele cîntă, se adună perechi, își construiesc un cuib și Dumnezeu are grijă de hrana lor. Iar noi, artiștii, semănăm foarte tare cu păsările : noi cîntăm, Dumnezeu ne vine în ajutor. Cînd muzica n-o să fie deajuns, te vei face pictor. Cînd pictura se va dovedi nefolositoare, vei deveni muzician. Cînd am luat-o de nevastă pe biata Te-

reza nu eram mai bogat ca tine. Şi să ştii ! n-am dus dus lipsă nici de pîine, nici de adăpost. Am avut întotdeauna nevoie de bani şi nu mi-au lipsit niciodată. E oare inima ta destul de bogată ca să meriţi comoara pe care ţi-o doreşti ? Iată ce te întreb eu, iată ce aş vrea să ştiu ! O iubeşti pe Antonia mai mult decît viaţa ta, mai mult decît sufletul tău ? Atunci sînt liniştit, Antonia nu va duce niciodată lipsă de nimic. N-o iubeşti ? Atunci e cu totul altceva : chiar dac-ai avea o sută de mii de livre rentă, o să-i lipsească toate.

Hoffmann era gata să cadă în genunchi în faţa acestei încîntătoare filozofii de viaţă a unui mare artist. Se înclină, prinse mîna bătrînului, care îl trase către el şi îl strînse la piept.

— Haide, haide; ne-am înţeles. Porneşte la drum, dacă nu-ţi dă pace demonul tău şi înnebuneşti de dorinţa de a asculta muzica oribilă a domnului Méhul şi a domnului Dalayrac. E o boală a tinereţii, de care te vei lecui repede, nu-mi fac probleme. Fă această călătorie, prietene, şi întoarce-te aici, unde îi vei reîntîlni pe Mozart, Beethoven, Cimarosa, Pergolese, Paësiello şi, pe deasupra, pe maestrul Gottlieb şi pe fiica lui. Du-te, băiatul meu, du-te.

Şi maestrul Gottlieb îl îmbrăţişă încă o dată pe Hoffmann care văzînd că se lasă seara, se gîndi că n-are timp de pierdut şi se duse acasă ca să facă pregătirile de plecare.

A doua zi, încă de la prima oră a dimineţii, se postă la fereastră. Pe măsură ce se apropia momentul despărţirii de Antonia, i se părea tot mai clar că n-o va putea părăsi. Cele şapte luni fericite care trecuseră în goană se perindară prin amintirea lui precum şi glasul dulce al Antoniei, care umplea aerul de melodii sublime Totul avea asupra lui o putere de atracţie invincibilă.

La ora zece, Antonia apăru de după colţul străzii, exact ca atunci, cu şapte luni înainte. La aceeaşi oră ca atunci, cînd o văzuse pentru prima dată. Buna Lisbeth o urma ca de obicei. Urcară amîndouă treptele bisericii. Ajungînd pe ultima treaptă, Antonia se întoarse, îl observă pe Hoffmann, îi făcu un semn cu mîna, ca o chemare, şi intră în biserică.

— Hoffmann ieși în fugă din cameră, se avîntă pe scări și după cîteva clipe intră în biserică.

Antonia îngenunchease și se ruga.

Hoffmann era protestant și aceste imnuri într-o limbă străină îi păruseră întotdeauna ridicole. Dar cînd o auzi pe Antonia psalmodiînd acest imn atît de blînd și de generos, regretă că nu știe și el cuvintele ca să-și alăture vocea de vocea ei, care era mai suavă ca oricînd, fiind pătrunsă acum de o profundă melancolie, necunoscută lui pînă azi..

În timpul cît dură sfînta liturghie ea cîntă așa cum cîntă numai îngerii în ceruri În cele din urmă cînd clopoțelul unui copil din cor anunță sfințirea ostiei, în clipele cînd credincioșii se plecau în fața atotputernicului care, prin mîinile preotului trecea pe deasupra capetelor lor, numai Antonia ridică fruntea.

— Jură, spuse ea.

— Jur, spuse Hoffmann cu voce tremurătoare, jur să renunț la jocurile de noroc.

— E singurul jurămînt pe care dorești să-l faci, prietene ?

— O, nu, așteaptă ! Jur să-ți fiu credincios cu trupul și cu sufletul

— Și pe ce juri asta ?

— O ! strigă Hoffmann, în culmea exaltării, pe tot ce am mai scump, pe ce am mai sfînt, pe viața ta !

— Îți multumesc, strigă la rîndul ei Antonia, căci să știi, dacă nu-ți vei respecta legămîntul, voi muri.

Hoffmann tresări, prin trupul său trecu un fior, dar nu se căi de ce spusese, simți doar o teamă apăsătoare.

Preotul cobora pe treptele altarului, aducînd sfînta împărtășanie în sacristie.

În clipa cînd preotul trecu pel îngă ei, ea prinse mina lui Hoffmann și spuse

— Ai auzit jurămîntul lui, nu-i așa, Doamne ?

Hoffmann voia să vorbească.

— Nici un cuvînt, nici unul. Vreau ca ultimele cuvinte care să-mi răsune în urechi mereu să fie jurămîntul pe care l-ai făcut în fața Domnului. La revedere, prietene, la revedere.

Şi, strecurîndu-se, uşoară ca o umbră, fata plecă iute, o privise probabil pe Euridice. Cînd Antonia dispăru, el lăsînd un medalion în mîna iubitului său.

Hoffmann o privi cum se îndepărtează aşa cum Orfeu deschise medalionul. În el găsi un portret al Antoniei, strălucind de tinereţe şi de frumuseţe

Două ore mai tîrziu, Hoffmann îşi ocupa locul în aceeaşi diligenţă cu care plecase Zacharias Werner.

— Fii liniştită, Antonia, o! nu, n-am să cad pradă jocurilor de noroc! Îţi voi fi credincios, cum am jurat!

VI

O barieră a Parisului în 1793

Călătoria prin această țară la care visase atît de mult fusese destul de tristă. Și asta nu pentru că Franța i-ar fi văzut cu ochi neprietenos pe străini. De fapt, se poate spune că Republica franceză le făcea o primire cît se poate de bună celor care veneau din străinătate dar îi trata rău pe cei care plecau din țară.

În orice caz, un străin nu putea cunoaște fericirea de a admira această formă nouă de guvernămînt decît după ce îndeplinea un număr de formalități de o severitate relativă. În acei ani francezii au stăpînit mai puțin ca oricînd arta de a scrie, dar, cu toate astea, au scris mai mult decît oricînd. Toți funcționarii apăruți peste noapte considerau că e mai avantajos pentru ei să-și părăsească ocupațiile ce le avuseseră și să semneze pașapoarte, să compună fișe cu semnalmente, să acorde vize, să dea scrisori de recomandare, să facă, într-un cuvînt, tot ceea ce îți impune conștiința patriotică.

Niciodată n-au fost atîta la modă formularele și hîrtogăria ca în acea epocă. Această boală profundă a administrației franceze, a produs, grefîndu-se pe mentalitatea Teroarei, cele mai stranii mostre de caligrafie grotescă pe care le avem pînă în ziua de astăzi.

Hoffmann purta la el o foaie de drum de dimensiuni foarte reduse. Toate erau pe vremea aceea la fel jurnale, cărți, broșuri în care se vînturau scandalurile zilei, nici unele nu depășeau dimensiunea in-octavo. Trebuie să spunem însă că, în Alsacia, această foaie de drum a călătorului nostru s-a umplut de o mulțime de semnă-

turi funcționărești care semănau foarte mult cu acele trasee în zigzag ale beților, care parcurg strada trecînd dintr-un perete în celălalt și invers.

Așa că Hoffmann a fost obligat să adauge mai întîi o foaie la pașaportul său, apoi încă una în Lorena, unde scrisul lua proporții de neînchipuit. Acolo, unde patriotismul era cel mai fierbinte, și autorii recomandărilor se dovedeau mai naivi. Un primar folosise o foaie pe ambele părți ca să-i dea autograful care urmează

„Ofman, tiner german, pretin al libertății, merge la Pari pe gios.

Semnat : GOLIER.“

Prevăzut cu acest edificator document care preciza patria lui, vîrsta, principiile sociale, destinația și mijloacele sale de transport, Hoffmann nu avea altă treabă decît să coasă la un loc toate aceste mesaje civice și trebuie să spunem că, atunci cînd a ajuns la Paris, ele alcătuiau un top destul de voluminos pe care, cum spunea el, ar fi trebuit să-l dea la legat într-o copertă de tablă dacă ar mai fi făcut o nouă călătorie, deoarece, fiind obligat să mînuiască mereu aceste hîrțoage, ele s-ar fi făcut ferfeniță dacă erau prinse în coperți de carton.

Peste tot, pe drum, i se spusese

— Dragul meu, în provincie mai e cum e, dar în Paris este o agitație de nedescris. Fii prudent, cetățene, în Paris poliția e foarte aspră ; în calitate de cetățean german, s-ar putea să nu fii tratat prea bine.

La toate aceste sfaturi, Hoffmann răspundea printr-un surîs mîndru, o reminiscență a mîndriei spartane de pe vremea cînd spionii Thesaliei încercau să exagereze forțele armatei lui Xerses, regele perșilor.

Cînd ajunse în marginea Parisului era seară barierele erau închise

Hoffmann vorbea destul de cursiv limba franceză, dar în treaba asta germanii sînt mai altfel decît toți străinii. Cine nu e german păstrează în pronunție un anu-

mit accent care poate să-l facă să treacă drept un francez venit din provincie. Dar un german care vorbește franceza, va trece întotdeauna drept german.

Trebuie să explicăm puțin cum se asigura ordinea la barierele Parisului.

Pentru început ,ele erau închise. În scurt timp șapte sau opt funcționari, indivizi altfel inactivi dar plini de inteligență, Lavateri * amatori, dădeau tîrcoale, în grup, trăgînd din pipele lor, însoțind pe cei doi sau trei agenți de la poliția municipală.

Acești bravi cetățeni care, în exercițiul funcțiunii, frecventaseră toate sălile cluburilor, toate birourile districtuale, toate locurile în care se făceau, pe față sau pe ascuns, politică ; acești bravi cetățeni care fixaseră cu privirile pe fiecare deputat din Adunarea națională sau din Convenție, pe toți bărbații și femeile din tribune, pe toți eleganții la modă de pe promenadele Parisului, pe toate celebritățile suspecte din lumea teatrului, pe toți ofițerii de la parăzile militare, pe toți acuzații, mai mult sau mai puțin vinovați, care au trecut prin tribunale, pe toți preoții gratiați din închisori ; acești patrioți onorabili cunoșteau pe de rost Parisul lor, așa că orice chip pe care-l întîlniseră vreodată li se întipărea definitiv în amintire.

Nu le era ușor să se deghizeze în vremurile acelea : dacă foloseau o costumație prea bogată băteau la ochi, dacă foloseau una prea săracă trezeau bănuieli. Cum murdăria era pe atunci unul din semnele de civism cele mai răspîndite, orice sacagiu sau orice ajutor de bucătar putea ascunde un aristocrat. Iar apoi cum să ascunzi privirii o mînă albă, nemuncită, cu unghii îngrijite ? Acest mers aristocratic (care în zilele noastre nu mai este un element distinctiv, din moment ce oamenii cei mai simpli umblă pe tocuri înalte), cum putea fi el ascuns în fața a douăzeci de perechi de ochi mai

* Johan Caspar Lavater (1741—1801), filozof, poet și teolog protestant elvețian, inventator al fiziognomoniei (știința de a descifra caracterul uman interpretînd trăsăturile feței).

scrutători decît ai unui sticletê aflat la pîndă, în urmărirea vînatului ?

Așa că un călător din prima clipă percheziționat, interogat, dezbrăcat (sub aspect moral) cu o ușurință pe care le-o dădea obișnuința și o dezinvoltură pe care le-o dădea... libertatea.

Hoffmann apăru în fața acestui tribunal pe la șase seara, pe data de 7 decembrie 1793. Vremea era posomorită, rece, o combinație de ceață tomnatică și polei. Dar vajnicii păzitori ai barierei aveau tărtăcuțele lor patriotice bine garnisite cu căciuli din blană de urs și de vidră care le încălzeau din belșug sîngele cerebral și le asigurau astfel intacte prezența de spirit și prețioasele lor însușiri de investigatori ai fenomenelor sociale.

Hoffmann se văzu oprit din mersul său de o mînă care i se așeză blînd pe piept.

Tînărul călător era îmbrăcat într-un costum *gris fer* peste care trăsese o redingotă groasă, iar cizmele sale nemțești îi conturau o gambă plină de eleganță, căci pe ultima etapă nu întîlnise nici urmă de noroi ; cum trăsura nu mai putuse înainta din cauza unei vremi ciinoase, Hoffmann bătuse șase leghe cu piciorul, pe un drum presărat cu o pojghiță de zăpadă înghețată.

— Încotro te îndrepți, cetățene, cu frumoasele tale cizme ? îl întrebă un agent.

— Mă duc la Paris, cetățene.

— Vremea asta nu te îndispune, precum văd, tinere prussssian, replică gardistul, pronunțînd acest epitet cu o asemenea abundență de *s*-uri că într-o clipă se adunară vreo zece curioși împrejurul celor doi.

În acel moment, prusienii nu erau pentru francezi niște dușmani mai puțin periculoși decît filistinii pentru compatrioții lui Samson israelitul.

— Ei bine, da, sînt pruzian, răspunse Hoffman, transformînd pe cei cinci *s* ai gradistului într-un *z*. Și ?

— Păi, dacă ești prusian, ești totodată și un micuț spion ai lui Pitt și Cobourg, ai ?

— Citiți permisele mele de liberă trecere, răspunse Hoffmann punînd volumașul lui sub nasul unuia dintre oamenii de litere de la barieră.

— Vino, spuse celălalt, răsucindu-se pe călcîie și conducînd pe străin către corpul de gardă.

Hoffmann își urmă ghidul cu seninătate.

Cînd patrioții văzură, sub lumina fumegătoare a luminărilor, pe acest tînăr energic, cu privirea sigură, cu pletele în dezordine, maltratînd foarte conștiincios limba franceză, unul dintre ei strigă

— Să nu spună ăsta că nu e aristocrat. Uitați-vă la mîinile și la picioarele lui !

— Ești un proastă, cetățene, răspunse Hoffmann. Sînt un patriot ca și voi și, pe deasupra, sînt un artistă.

Și, spunînd aceste cuvinte, trase din buzunar una din acele pipe înspăimîntătoare al căror fund nu-l poate atinge decît un scufundător german. Pipa făcu un efect nemaipomenit asupra celor de față, care-și savurau tabacul în receptacolele lor modeste. Începură să-l privească atent pe tînărul care îndesa în această pipă, cu priceperea pe care i-o dădea o îndelungată folosință provizia de tabac pe o săptămînă.

După care tînărul se așeză, aprinse foarte meticulos tabacul pînă cînd la suprafața acestui cuptor se văzu un strat de jeratic, apoi aspiră, din timp în timp, norii de fum aromat care ieșeau grațios în suluri albăstrii, din nările și printre buzele lui.

— Da știu că le fumezi ! făcu unul.

— Și s-ar părea că e un tip celebru, spuse altul. Uitați-vă la documentele lui.

— Ce-ai de gînd să faci la Paris ? îl întrebă al treilea.

— Să studiez știința libertății, replică Hoffmann.

— Și mai ce ? adăugă francezul, prea puțin emoționat de eroismul unei asemenea fraze, probabil fiindcă devenise pentru el ceva foarte banal.

— Și pictura, adăugă Hoffmann.

— A ! ești pictor, la fel ca cetățeanul David ?

— Chiar așa.

— Știi să faci, ca el, patrioți romani dezbrăcați ?

— Eu îi fac îmbrăcați.

— Nu-i la fel de frumos.

— Gusturile diferă, zise Hoffmann cu un singe-rece desăvîrșit.

— Atunci fă-mi portretul, spuse gardistul privindu-l admirativ

— Cu plăcere.

Hoffmann luă un cărbune din sobă, îi stinse capătul care mai ardea şi desenă, pe peretele văruit, una din cele mai urîte feţe care au dezonorat vreodată o capitală din cuprinsul lumii civilizate.

Căciula de blană şi coada de vulpe, gura băloasă, favoriţii îndesaţi, pipa scurtă, bărbia teşită au fost redate cu o asemenea scrupuloasă respectare a adevărului, că tot corpul de gardă îi ceru tînărului favoarea de a fi *portretizat* de el.

Hoffmann se conformă cu plăcere şi schiţă pe perete o serie de patrioţi la fel de bine reuşiţi, dar, fără îndoială, mai puţin nobili decît burghezii din *Rondul de noapte* al lui Rembrandt.

Recăpătîndu-şi buna dispoziţie, patrioţii lăsară deoparte orice bănuială neamţul fu naturalizat parizian ; îi oferiră o bere în semn de cinstire, iar el, băiat civilizat, oferi gazdelor sale vin de Bourgogne, ceea ce domnii acceptară din tot sufletul.

Dar unul dintre ei, mai viclean ca toţi, îi zise lui Hoffmann, frecîndu-şi nasul cu degetul arătător şi făcîndu-i cu ochiul

— Mărturiseşte-ne ceva, cetăţene german.

— Ce anume, prietene ?

— Spune-ne care e scopul călătoriei tale.

— Ţi-am mai spus : politica şi pictura.

— Nu, nu asta.

— Te asigur, cetăţene.

— Pricepe că nu te acuzăm de nimic. Ne placi, vei fi protejatul nostru. Dar uite, sînt aici doi delegaţi de la clubul Cordelierilor şi doi de la Jacobini ; eu sînt de la Fraţi şi Prieteni. Alege, dintre noi, cărui club o să-i faci cinstea.

— Ce cinste ? spuse Hoffmann surprins.

— Oh ! nu te mai ascunde, e ceva aşa de frumos că ar trebui să te lauzi pretutindeni.

— Pur şi simplu mă faci să roşesc ; explică-mi, ce vrei să zici ?

— Privește aici și judecă dacă știu să ghicesc, spuse patriotul.

Și deschizînd teancul de acte, arătă, cu degetul său gros, pe o pagină, la rubrica Strasbourg, următoarele rînduri :

„Hoffmann, călător, venind de la Manheim, a cumpărat la Strasbourg o cutie pe care apare inscripția O.B.“

— E cît se poate de adevărat.

— Ei ! ce conține cutia ?

— Am făcut declarația necesară la accizul din Strasbourg.

— Priviți, cetățeni, ce duce aici acest pișicher. Vă aduceți aminte de coletul trimis de patrioții noștri din Auxerre.

— Da, spuse unul, o cutie cu osînză.

— Pentru ce ? întrebă Hoffmann.

— Ca să ungă ghilotina, strigară toți în cor, mulțumiți.

— Ei bine ! spuse Hoffmann pălind, și ce egătură poate fi între cutia pe care o duc cu mine și coletul patrioților din Auxerre ?

— Citește, spuse parizianul, arătîndu-i permisul de liberă trecere, citește tinere : „Călătorește pentru politică și artă“. Așa scrie.

— O, Republică ! murmură Hoffmann.

— Spune drept, tinere prieten al libertății, îi zise protectorul său.

— Ar trebui să mă laud cu o idee pe care n-am avut-o, replică Hoffmann. Nu vînez glorie nemeritată. Nu, cutia pe care am cumpărat-o la Strasbourg, care o să mă ajungă din urmă, nu conține decît o vioară, o cutie de culori și cîteva pînze făcute sul.

Aceste vorbe au redus mult din admirația pe care unii începuseră s-o nutrească pentru Hoffmann. I-au înapoiat actele ,s-au resemnat să golească paharele cu vin oferite de străin, dar au încetat să-l mai considere ca un salvator al popoarelor împilate.

Totuși, unul din patrioți adăugă

— Seamănă leit cu Saint-Just, dar îl prefer pe Saint-Just.

Căzînd din nou în visarea sa obișnuită, spre care îl împingeau acum căldura sobei, tabacul și vinul de Bourgogne, rămase o vreme tăcut. Dar, deodată zise, ridicînd capul

— Se ghilotinează mult pe-aici ?

— Merge, merge. A mai scăzut puțin după afacerea Brissotin, dar e încă mulțumitor.

— Știți unde aș putea găsi un adăpost ca lumea, prieteni ?

— Oriunde.

— Un loc de unde să pot vizita tot Parisul.

— Atunci e bine să stai pe *quai aux Fleurs*.

— Bine.

— Știi pe unde vine *quai aux Fleurs* ?

— Nu, dar denumirea asta primăvăratecă îmi place. Mă și văd instalat pe *quai aux Fleurs*. Pe unde o iau să ajung acolo ?

— Cobori drept pe *rue d'Enfer* și o să ajungi pe chei.

— A, deci o s-ajung pe malul unui rîu ! spuse Hoffmann.

— Exact.

— Și rîul ăsta — e Sena ?

— Sena.

— Deci *quai aux Fleurs* e pe malul Senei ?

— Păi, cunoști Parisul mai bine ca mine, cetățene german.

— Mulțumesc. Adio ! Pot pleca ?

— N-ai de îndeplinit decît o mică formalitate.

— Spune.

— Să treci pe la comisariatul de poliție și să ceri să-ți elibereze un permis de ședere în Paris.

Prea bine ! Adio.

— Stai puțin. Cu permisul de la comisariat, te vei duce la poliție.

— Ah !

— Acolo trebuie să anunți adresa, la care locuiești.

— Fie ! Și cu asta-i gata ?

— Nu, trebuie să te prezinți apoi la secție.

— Ce să fac la secție ?

— Ca să dai o explicație asupra mijloacelor tale de existență.

— O să fac și asta. Asta-i tot ?

— Încă nu. Va trebui să faci o donație patriotică.

— Cu plăcere.

— Și să faci jurămînt de ură contra tiranilor francezi și străini.

— Din tot sufletul. Mulțumesc pentru aceste informații prețioase.

— Și apoi, să nu uiți să-ți înscrii citeț, pe o pancartă, la intrare, numele și prenumele.

— Așa am să fac.

— Poți pleca cetățene, ne încurci.

Sticlele se goliseră.

— Adio, cetățeni. Multe mulțumiri pentru gentileța voastră.

Și Hoffmann o luă din loc, însoțit de nelipsita lui pipă, a cărei jeratic era mai activ ca oricînd.

Cam așa avu loc intrarea eroului nostru în capitala Franței republicane.

Încîntătoarea denumire de *quai aux Fleurs* îl ademenea. Își închipuia de pe acum cum va locui într-o cămăruță al cărei balcon dă spre mirificul *quai aux Fleurs*. Uitase că e decembrie și bat vînturile geroase, uitase că e anotimpul zăpezilor și al morții trecătoare a întregii naturi. În închipuirea lui, prin fumul albăstrui care ieșea din pipă, vedea mulțimi de flori cum înfloresc sub un soare primăvăratic. Cu toate că împrejur nu se vedeau decît gunoaiele cartierului, el zărea, cu ochii minții, doar trandafiri și iasomii.

În clipa cînd suna de ora nouă, ajunse pe *quai aux Fleurs*, care era întunecos și pustiu cum sînt toate cheiurile ținuturilor nordice în timpul iernii. Și parcă pustietatea era în această seară, aici, mai întunecoasă și mai apăsătoare decît în orice alt loc al orașului.

Hoffmann era prea înfometat și prea îngrijorat ca să mai observe toate astea. Dar nu găsi nici urmă de hotel pe chei. În cele din urmă, ridicînd ochii, observă la colțul de unde începea strada Barillerie un felinar roșu de mari dimensiuni, între pereții căruia tremura o luminiță mur-

dară. Acest felinar spînzura, bălăngănindu-se, la capătul unei bare de fier, foarte potrivită, în asemenea vremuri de răzmeriță, să atîrni de ea un inamic politic.

Hoffmann zări aceste cuvinte desenate cu litere verzi, groase, pe sticla roșie :

Locuință cu chirie — Camere și birouri mobilate

Ciocăni cu putere într-o poartă. Poarta se deschise. Călătorul intră bîjbîind.

O voce aspră strigă :

— Închide poarta după tine.

Iar un cîine mare lătra de zor, părînd că vrea să-i spună

— Păzește-ți picioarele !

După ce conveni prețul cu o doamnă destul de prietenoasă și își alese camera, Hoffmann deveni proprietarul unui spațiu de cincisprezece picioare pe opt, cît măsurau împreună un dormitor și un cabinet de lucru, contra unei sume de treizeci de parale, plătibile în fiecare dimineață, la prima oră.

Hoffmann era într-o asemenea stare de bună dispoziție încît achită chiria pe cincisprezece zile înainte, de teamă să nu-i conteste careva dreptul de a dispune de această prețioasă locuință.

După ce rezolvă toate acestea, se culcă în patul său cam jilav. Dar pentru un călător care are optsprezece ani orice pat e un pat. Și apoi, cum să facă nazuri cînd avea fericirea de a locui pe *quai aux Fleurs* ? Și cum, înainte de a adormi, el invocă amintirea scumpă a Antoniei, avea senzația că se află în paradis.

VII

Ghilotina din Piaţa Revoluţiei

Acest paradis terestru al lui Hoffmann cuprindea un pat, o masă şi două scaune. Pe cămin se vedeau două vaze de sticlă albastre cu flori artificiale. Sub un clopot de cristal se lăfăia o statuetă a Libertăţii din zahăr, purtînd un drapel tricolor şi bonetă roşie.

Un sfeşnic de aramă, o mobilă de colţ din lemn de trandafir vechi, o tapiserie din secolul al doisprezecelea ce servea drept perdea, cam din asta era alcătuit inventarul acestei camere.

Tapiseria îl reprezenta pe Orfeu cîntînd dn vioară ca să o recucerească pe Euridice şi, în chip firesc, vioara i-l aduse în minte pe Zacharias Werner.

„E în Paris, ca şi mine. Îl voi vedea azi sau cel mai tîrziu mîine. Cum să fac să văd tot ce se poate vedea în Franţa? De zile întregi nu mi-a fost dat să privesc decît tablouri vivante cît se poate de urîte; voi merge la saloanele Luvrului, ale fostului tiran, voi vedea toate tablourile minunate care îi aparţineau, pe Rubens, pe Poussin şi atîţia alţii. Să mă grăbesc".

Se sculă şi privi pe fereastră panorama cartierului în care locuia. Cerul cenuşiu, mohorît, norolul negru contrastînd cu arborii albicioşi, lumea pestriţă, preocupată şi grăbită, o rumoare constantă, asemănătoare cu murmurul unei ape curgătoare. Asta era tot ce se zărea. Nu era prea vesel.

Închise fereastra, îşi luă dejunul şi ieşi cu gîndul să-l caute pe Zacharias Werner. Dar în ultima clipă, cînd

leșea din casă, își aminti că Werner nu-l dăduse vreo adresă. Se afla într-o mare încurcătură.

Dar, după o ezitare, își spuse „Deștept sînt! Lui Zacharias îi plac aceleași lucruri ca și mie. Așa cum eu doresc să admir picturile celebre, trebuie să fi dorit și el. Cu siguranță că-l voi întîlni la Luvru sau măcar voi da de o urmă a lui pe acolo. Haidem la Luvru!"

De pe chei se vedea Luvrul. Hoffmann se îndreptă spre monumentalul palat. Dar află cu tristețe la intrarea lui că, de cînd erau liberi, francezii nu se lăsau impresionați de vederea acestor picturi de sclavi și că, admițînd — ceea ce nu-i prea probabil — că nu s-au pus încă pe foc toate tablourile astea de duzină ca să întrețină flacăra în topitoriile pentru fabricarea armelor, s-ar păzi să hrănească cu uleiurile de pe pînze niște șobolani necesari ca hrană pentru patrioții Parisului, în ziua cînd prusacii vor veni să asedieze orașul.

Hoffmann simți că îl trec toate sudorile. Omul care îi spunea toate astea avea un ton din care deducea importanța lui socială.

Îl salută pe distinsul orator și se îndepărtă. Nu înainte de a afla de la un Gură-cască din preajma lor că avusese onoarea de a sta de vorbă cu ceatățeanul Simon, *guvernator al copiilor Franței* și conservator al muzeelor regale.

— N-am să mai văd tablouri, zise el, suspinînd Ce păcat! Dar mă pot duce, în schimb, la biblioteca răposatului rege, să admir stampe, medalii și manuscrise O să văd mormîntul lui Cilderic, tatăl lui Clovis, precum și globul ceresc și globul pămîntesc aparținînd părintelui Coronelli.

Ajungînd la locul cu pricina, Hoffmann află cu durere că națiunea franceză privea ca un izvor de corupție și dezmăț știința și literatura, așa că închisese toate oficinele unde conspirau pretinși savanți și pretinși literați, și asta ca o măsură pur umanitară, ca să-i cruțe pe acești cioflingari de o eventuală pedeapsă cu ghilotina. Și, de altfel, chiar pe vremea tiranului, Biblioteca nu fusese deschisă decît de două ori pe săptămînă.

Așa că Hoffmann trebui să se retragă fără să fi văzut nimic. El uită chiar să încerce să afle vreo știre despre prietenul său Zacharias. Dar, cum era un om încăpățînat, își puse în gînd să vadă muzeul Sainte-Avoye. I se aduse la cunoștință că proprietarul acestuia fusese ghilotinat în ajun.

Așa că se duse la palatul Luxembourg. Dar el fusese transformat în închisoare.

Aflîndu-se la capătul puterilor și al răbdării, făcu atunci cale-ntoarsă spre hotelul său, ca să-și odihnească picioarele și să mai răsufle, să poată să se gîndească în liniște la Antonia și la Zacharias, să tragă o vreme din pipă în singurătate.

Dar ce-i văzură ochii? *Quai aux Fleurs*, așa de liniștit și de pustiu mai devreme, era acum acoperit de o îngrămădire de oameni care se agitau și vociferau, făcînd o hărmălaie nemaipomenită. Hoffmann, care nu era prea înalt, nu putea privi peste umerii oamenilor din fața lui. Străbătu mulțimea făcîndu-și loc cu coatele și se grăbi să urce în camera lui. Se duse la fereastră, o deschise și privi.

Toți ochii se întoarseră către el, și el se simți o clipă stinjenit, observînd că nu mai erau și alte ferestre deschise. Curiozitatea mulțimii se deplasă după scurt timp spre un alt punct; făcu și el la fel precum curioșii din stradă și zări pridvorul unei construcții negre cu acoperișul ascuțit, pe care se înălța un turn pătrat, masiv, încheiat sus cu un ornament de formă piramidală.

Hoffmann o chemă pe îndatoritoarea gazdă.

— Cetățeano, spune-mi te rog, ce se află în clădirea aceea?

— Palatul, cetățene.

— Și ce se face in Palat?

— În Palatul de justiție se judecă, cetățene.

— Credeam că nu mai există tribunale.

— Așa e. Există tribunalul revoluționar.

— Ah, așa e!... și toți oamenii ăștia...?

— Așteaptă să vină căruțele.

— Cum, căruțele? Nu-nțeleg bine. Scuzați-mă, sînt străin.

— Cetățene, carele, cum am zice adicătelea dricurile pentru cei ce vor muri.

— Ah, Doamne!

— Da, dimineața sînt aduși arestații care urmează să fie judecați în tribunalul revoluționar.

— Și?

— Pînă la ora patru, toți arestații sînt gata judecați; îi încarcă în căruțele pe care le-a cerut în acest scop cetățeanul Fouquier.

— Cine-i ăsta, cetățeanul Fouquier?

— Acuzatorul public.

— Foarte bine, și?

— Și căruțele merg în trap mărunt pînă în piața Revoluției, unde ghilotina așteaptă tot timpul.

— Ca să vezi!

— Păi cum, ați fost prin oraș și nu v-ați dus să vedeți ghilotina! E primul lucru pe care străinii îl vizitează după ce ajung în Paris. Se pare că numai noi, francezii, avem ghilotine.

— Nu pot decît să vă felicit, doamnă.

— Spuneți-mi cetățeană.

— Scuzați.

— Uite, vin căruțele...

— Nu mai rămîneți să le vedeți?

— Nu, nu-mi mai place să le văd.

Și femeia se întoarse să plece.

Hoffmann o prinse ușor de braț.

— Să mă iertați dacă vă fac o întrebare.

— Vă ascult.

— De ce spuneți: „nu-mi *mai* place să văd"? Eu aș fi spus „nu-mi place".

— Uite care-i treaba. La început, erau ghilotinați tot felul de aristocrați foarte ai dracului, după cum se părea. Indivizii ăștia se țineau așa de bățoși, aveau un aer așa de obraznic, de provocator, că era greu să te lași înduioșat. Așa că priveai spectacolul cu plăcere. Nimic mai atrăgător decît această luptă contra morții dusă de dușmanii națiunii. Dar odată am văzut că urcă în căruță un moșneag care abia se tîra. Îți venea să-i plîngi de milă. În altă zi am văzut niște călugărițe. În alta un

băiat de paisprezece ani. Iar altă dată o fată era dusă într-o căruță, iar mama ei într-alta și cele două femei își trimiteau sărutări fără să-și poată spune o vorbă. Erau așa de palide, aveau privirea așa de întunecată și un surîs pierdut pe buze, degetele lor care se mișcau automat erau așa de tremurătoare și așa de străvezii că n-o să pot uita niciodată spectacolul ăsta îngrozitor Am jurat de-atunci să nu mai privesc scenele din piață.

— Așa deci ! spuse Hoffmann.

— Da, cetățene. Ei, ce faci ?

— Închid fereastra.

— De ce ?

— Să nu mai văd.

— Dumneata ! Un bărbat !

— Știi, cetățeano, am venit la Paris ca să studiez artele și să respir aerul libertății. Ei bine, dacă aș avea ghinionul să privesc un spectacol ca acela de care mi ați vorbit, dacă aș vedea o fată sau o femeie tîrîtă spre moarte, m-aș gîndi la logodnica mea pe care o iubesc și care, poate... Nu, cetățeano, n-o să mai rămîn în camera asta. N-aveți una care dă în spatele casei ?

— Sst ! nefericitule, vorbești prea tare. Dacă te aud auxiliarii mei...

— Auxiliarii dumitale ! Ce-s ăia, auxiliarii ?

— Echivalentul republican pentru valet.

— Bine, și dacă mă aud valeții, ce se poate întîmpla ?

— Se va întîmpla că, în cel mult trei-patru zile, voi putea să te văd de la fereastra asta într-un car, la ora patru după-masa.

Spunînd aceste cuvinte cu un aer misterios, femeia coborî în grabă și Hoffmann o urmă. El ieși din casă, hotărît să facă orice ca să scape de spectacolul pe care îl aștepta mulțimea. Cînd ajunse la primul colț, săbiile jandarmilor au strălucit scurt, oamenii au început să se agite, apoi să urle și în cele din urmă au luat-o la goană.

Hoffmann alergă și el cît îl țineau puterile, luînd-o pe strada Saint-Denis. Făcu mai multe ocoluri pe străduțele înguste, ca o sălbăticiune urmărită, dispărînd în labirintul ulicioarelor care se încîlcesc între *quai de la Ferraille* și Hale.

Respiră ușurat cînd se văzu în strada Ferronnerie unde, cu acea intuiție pe care numai artiștii o au, ghici locul rămas celebru prin asasinarea lui Henric al IV-lea.

Apoi, mergînd la fel de iute, căutînd parcă ceva, nimeri pe la mijlocul străzii Saint-Honoré. Peste tot în calea lui vedea cum dughenele se închid. Hoffmann admiră liniștea ce domnea în cartier. Ferestrele se închideau peste tot ca la o comandă.

Nu dură mult și Hoffmann pricepu totul. Văzu mai întîi cum trăsurile părăsesc drumul mare și o iau pe străduțele laterale. Auzi apoi galopul cailor și recunoscu escorta jandarmilor. Iar în spatele lor, sub ceața dinaintea înserării, zări o îngrămădire de zdrențe, brațe ridicate, sulițe rotite deasupra capului și ochi scînteietori.

Și mai presus de toate, carul morții.

Din acest vălmășag care se apropia de el fără să fie în stare să se ascundă, Hoffmann auzi sfîșiind tăcerea cartierului țipetele ascuțite, disperate ; niciodată urechile lui nu fuseseră izbite de niște sunete atît de sinistre, de îngrozitoare.

Pe care se afla o femeie îmbrăcată în alb. Țipetele țîșneau din buzele ei, din sufletul ei, din tot trupul femeii ridicat spre cer.

Hoffmann simți că i se taie picioarele. Aceste urlete îi măcinau nervii ; căzu pe o bornă, cu capul sprijinit de obloanele unei dughene care, din cauza grabei, nu fusese închisă bine.

Carul ajunse în dreptul său, înconjurat de o droaie de lepădături și de femei hidoase, publicul obișnuit al acestor scene. Dar, în mod ciudat, toată această adunătură nu se agita deloc, numai victima se răsucea între brațele celor doi bărbați care o țineau și striga, spre cer și spre pămînt, către oameni și către lucruri.

Hoffmann auzi deodată prin crăpăturile oblonului, aceste vorbe, pronunțate trist de vocea unui tînăr.

— Biată Du Barry, și tu ai ajuns aici !

— Doamna Du Barry ! exclamă Hoffmann, ea este, ea se află pe acest car ?

— Da, domnule, se auzi acea voce șoptită și îndurerată ; omul era așa de aproape, de cealaltă parte a oblonului, că Hoffmann simțea în ureche răsuflarea lui.

Biata Du Barry stătea dreaptă, sprijinindu-se cu mîinile de marginea de lemn a carului. Pletele lungi, castanii, care dădeau o notă aparte frumuseții ei, fuseseră retezate chiar deasupra gîtului ; dar șuvițe întregi mai rămăseseră intacte la tîmple și erau muiate în sudoare. Frumoasă, cu ochii rătăciți, cu gura mică, prea mică pentru strigătele deznădăjduite care tișneau dintre buzele crăpate de febră, nefericita femeie scutura din timp în timp cu mișcări convulsive, ca să-și alunge șuvițele umede ce-i acopereau fața.

Cînd trecu prin fața lui Hoffmann, care stătea pe bornă cu o expresie pierdută, ea țipă : „Ajutor ! Salvați-mă ! N-am făcut nimic rău ! Ajutor !“ și îl împinse pe ajutorul de călău care o ținea de mînă.

Aceste strigăte de „Ajutor !“ se revărsau în mijlocul tăcerii apăsătoare. Toți acești oameni decăzuți, obișnuiți să-i însoțească pe condamnați cu insulte și huiduieli, se simțeau mișcați de elanurile disperate ale unei femei. Probabil că vocile lor nici n-ar fi reușit să acopere geamătele neomenești ale acestei făpturi a cărei stare se învecina cu nebunia și atingea sublimul prin grozăvia ei.

Hoffmann care nu-și mai simțea inima în piept se ridică și începu să alerge pe lîngă carul fatal ca și ceilalți, adăugîndu-se acestei procesiuni de spectre care escorta pe ultimul drum o favorită regală.

Văzîndu-l, doamna Du Barry strigă

— Viața, viața ! Dăruiesc toată averea mea națiunii ! Domnule... salvează-mă !

„Mi-a vorbit, mie mi-a vorbit, se gîndi Hoffmann. Biata femeie, o femeie a cărei privire era cîntărită în aur, ale cărei vorbe erau fără de preț. Mi-a vorbit !“

Procesiunea se opri locului. Ajunseră în piața Revoluției. În obscuritatea pe care o ploaie rece și mărunță o făcea tot mai densă, Hoffmann nu mai distingea decît două siluete : una albă, a victimei, și alta roșie, eșafodul.

Îl văzu pe călău tîrînd în sus, pe scară, rochia albă. Văzu făptura ei înnebunită de durere încordîndu-se ca

să opună rezistență, apoi, brusc, sărmana femeie, scoțînd țipete oribile, își pierdu echilibrul și căzu pe basculă.

Hoffmann o auzi țipînd : „Ai milă, domnule călău, încă un minut, domnule călău..." Apoi tăișul căzu, cu o scînteiere sălbatică.

Hoffmann făcu cîțiva pași și se prăvăli în șanțul de pe marginea pieței. Era un tablou de neuitat pentru un artist care venise în Franța să culeagă impresii și idei. Dumnezeu îi adusese sub ochi pedeapsa foarte crudă pe care o suportase aceea care contribuise la căderea monarhiei.

Acest sfîrșit laș al doamnei Du Barry i se păru că vine ca o răscumpărare a păcatelor ei. Ea n-avusese niciodată suficientă trufie, din moment ce nu știa nici să moară cu demnitate. În aceste timpuri, a ști să mori era, vai ! virtutea supremă a celor care nu cunoscuseră niciodată viciul.

Hoffmann se gîndi în ziua aceea că, dacă venise să vadă în Franța niște lucruri extraordinare, putea spune că această călătorie i le oferea de la început din plin. Se consola filozofînd „Mai e de văzut teatrul Mă voi duce la teatru. Sînt convins că, după actrița pe care am văzut-o azi, cele de tragedie sau de la operă n-o să mă poată impresiona, dar voi fi îngăduitor. Unor femei care nu sînt pe punctul de a muri nu trebuie să le pretinzi performanțe nemaipomenite. În orice caz, nu voi mai trece niciodată prin piața asta".

VIII

Judecata lui Paris

Hoffmann era un om a cărui dispoziție se schimba uneori de la o clipă la alta. După ce trăise în piața Revoluției, în mijlocul mulțimii, momente de groază și sînge, sub un cer neguros, simțea nevoia să stea în mijlocul unor oameni veseli, printre candelabre strălucitoare și flori, să simtă iar pulsul vieții adevărate. Nu era deloc sigur că în acest fel i se va șterge din memorie spectacolul la care asistase, dar voia ca măcar să-și bucure ochii și să se convingă că mai există pe lume ființe care respiră liber și rîd.

Se îndreptă spre Operă. Ajunse în fața ei fără să știe cum. Dorința lui îl călăuzise și o urmase precum un orb își urmează cîinele, în timp ce gîndurile lui rătăceau aiurea. Se opri în fața Operei, unde se găsea, ca și în piața Revoluției, o mare îngrămădeală de oameni. Privi afișul.

În seara aceea se cînta *Judecata lui Paris*, un balet-pantomimă în trei acte de domnul Gardel-junior, fiul maestrului de dans al Mariei-Antoaneta.

„*Judecata lui Paris*, murmură poetul, privind fix afișul ca pentru a-și grava în amintire, cu ajutorul văzului și auzului, aceste trei cuvinte, *Judecata lui Paris!*"

În zadar repeta silabele care alcătuiau titlul baletului, i se păreau lipsite de sens; îl obsedau atît de tare scenele trăite cu cîteva ore înainte că în mintea lui nu mai rămînea un loc liber și pentru opera împrumutată de domnul Gardel-junior din Iliada lui Homer.

Ce epocă ciudată! În aceeași zi puteai să vezi dimineața judecata și condamnarea, la ora patru după-amiază execuția, iar seara un spectacol de balet!

Hoffmann înțelese că dacă nu-i spune cineva ce spectacol se joacă, nu va reuși să afle niciodată și că poate, stînd în fața acestui afiș, e pe punctul de a înnebuni. Se apropie deci de un domn gras care stătea la coadă împreună cu soția lui, căci dintotdeauna bărbații grași au avut mania de a sta la cozi în tovărășia nevestelor lă întrebă

— Domnule, ce se joacă astă-seară ?

— Nu vedeți pe afiș, domnule ? răspunse domnul cel pîntecos. *Judecata lui Paris*.

— Judecata lui Paris... repetă mașinal Hoffmann. Ah, da, judecata lui Paris, știu ce-i asta.

Domnul pîntecos îl privi pe acest ins ciudat și ridică din umeri arătînd un dispreț profund pentru acest tînăr care putuse uita ce înseamnă Judecata lui Paris.

— Vreți o explicațiune a baletului, cetățene ? îl întrebă pe Hoffmann un vînzător cu un teanc de librete în mînă

— Desigur, dați-mi.

Eroul nostru avu astfel o dovadă în plus că e pe punctul de a intra la spectacol. Deschise libretul și își aruncă ochii asupra lui. Era tipărit frumos, pe o hîrtie albă imaculată și completat cu un cuvînt-înainte al autorului.

— Ce lucru minunat e omul ! medită Hoffmann, privind cele cîteva rînduri cîte număra acest cuvînt-înainte, rînduri pe care nu le citise încă, și cum își urmează singur cărarea propriilor ambiții și interese, deși face parte, în același timp, din masa uriașă a oamenilor ! Iată un om, acest domn Gardel-junior, care a organizat reprezentația cu acest balet la 5 martie 1793, adică la șase săptămîni după moartea regelui, adică la șase săptămîni după unul dintre cele mai mari evenimente din lume. Și, desigur, în ziua reprezentației, el a trăit niște emoții cu totul personale legate de acest spectacol. Inima lui a tresărit de plăcere cînd publicul a aplaudat. Dacă în acele clipe ar fi venit cineva să-i vorbească despre executarea regelui, despre acest eveniment care a zguduit lumea, și i-ar fi vorbit de Ludovic al XVI-lea, el ar fi strigat Ludovic al XVI-lea, de cine vorbești dumneata ? Apoi, ca și cum, din ziua în care și-a desăvîrșit baletul

și l-a dăruit publicului n-ar mai fi existat în univers nimic important în afara acestui eveniment coregrafic, s-a apucat să conceapă un cuvînt-înainte pentru explicarea pantomimei sale. Ei bine, să-l citim, acest micuț cuvînt-înainte, și să vedem dacă, în cazul că nu era datat, am fi putut găsi în el ecoul evenimentelor în mijlocul cărora s-a născut.

Și, sprijinindu-se cu coatele de balustradă, Hoffmann citi următoarele :

„Am remarcat întotdeauna în baletele de acțiune că efectele reușite prin decoruri precum și momentele de divertisment variate și plăcute atrăgeau cel mai mult publicul și stîrneau cele mai vii aplauze".

Hoffmann nu se putut abține să nu zîmbească citind această constatare plină de naivitate. „Acest om, gîndi el, face o observație ciudată. Ce să zic, după impresia lui lumea e atrasă în spectacolele de balet de efectele decorative și de divertismentele variate și plăcute. Ce politicos e față de domnii Haydn, Pleyel și Méhul, care au scris muzica pentru *Judecata lui Paris*. Ia să vedem ce spune mai departe".

„Plecînd de la această observație, am căutat un subiect care putea să pună în valoare marile talente care se găsesc la Opera din Paris în materie de dans și care să-mi permită să dezvolt ideile pe care norocul mi le-ar scoate în cale. Istoria poetică este terenul inepuizabil pe care trebuie să-l cultive maestrul de balet ; acest teren nu e lipsit de spini ; dar trebuie să știi să îndepărtezi spinii ca să poți culege trandafirii".

„A, ce să zic, exclamă Hoffmann, iată o frază bună de pus în ramă ! Numai în Franța poți să citești asemenea lucruri".

Și se pregăti să continuie această instructivă lectură care îl distra tot mai mult ; dar gîndurile lui, care fuseseră pentru un timp atrase de noi întîmplări, reveniră la aceeași apăsătoare obsesie. Literele începură să-i joace sub ochi, lăsă, visător să-i cadă mîna în care ținea libretul *Judecății lui Paris* și, fixîndu-și privirea în pămînt, murmură :

— Biata femeie

Umbra doamnei Du Barry trecu din nou prin fața lui.

Atunci, scutură din cap ca şi cum ar fi vrut să alunge nişte realităţi înfricoşătoare şi, băgînd în buzunar libretul domnului Gardel-junior, cumpără un bilet şi intră în teatru.

Sala teatrului, arhiplină, era încărcată de bijuterii, mătăsuri şi umeri dezgoliţi. Urechile percepeau din prima clipă un zumzet ca de stup: femei parfumate şi cochete care-şi povesteau cele mai noi cancanuri, vorbe de spirit şi propuneri frivole care se întretaie, atîtea şi atîtea cuvinte de circumstanţă care nu lasă în minte urme mai trainice decît aripile unor fluturi care îşi iau din nou zborul scăpînd din mîinile unor copii

Hoffmann se aşeză într-un fotoliu de orchestră; atmosfera animată şi paşnică din sală îl făcu să creadă o clipă că se afla aici încă de dimineaţă şi că acea oribilă moarte care nu-i ieşea din cap fusese doar un coşmar, nu o realitate palpabilă. Gîndurile lui rătăceau cam departe, spre fata al cărei medalion îl purta pe piept şi care palpita parcă şi el, în acelaşi ritm cu propria lui inimă. Privi în jurul lui, toate aceste femei, toţi aceşti umeri albi, pletele brune şi blonde, braţele suple, mîinile delicate jucîndu-se cu evantaiele sau aranjînd cu multă cochetărie florile din păr şi surîse pentru el însuşi pronunţînd numele Antoniei; avea senzaţia că, printr-o magie, Antonia apărea astfel, în carne şi oase, acolo, în sala teatrului, mii de amintiri încîntătoare îl năpădeau, mai reale decît tot ce îl înconjura. Hoffmann vîrî încet mîna sub cămaşă, şi, asigurîndu-se că nimeni nu-l urmăreşte, scoase medalionul cu grijă, îl duse la înălţimea ochilor, îl privi şi îl sărută cu un sentiment de veneraţie, iar apoi îl ascunse din nou în acelaşi loc, lîngă inima lui. Nimeni nu putuse bănui ce bucurie trăise acest tînăr cu plete negre, palid la chip, care scosese ceva din jiletcă

ncepea spectacolul. Primele note ale uverturii începură să-şi ia zborul, vesele, din fosa orchestrei. Hoffmann încerca să devină iar un om ca toţi ceilalţi, adică un spectator atent, concentrîndu-se asupra muzicii.

Dar, după numai cinci minute, nu mai asculta şi nici nu mai dorea să audă nimic: nu era cîtuşi de puţin genul de muzică pe care îl agrea. Din nefericire, era constrîns

să suporte aceste melodii în dublu exemplar, fiindcă, alături de el, un domn, probabil un obișnuit al Operei, acompania orchestra înginînd-o cu voce joasă într-un demiton de falset, cu o precizie de invidiat. Pasionatul meloman adăuga acestui acompaniament vocal și acompaniamentul degetelor, bătînd măsura foarte abil, cu unghiile sale lungi și subțiri, pe tabacherea ce o ținea în mîna stîngă.

Hoffmann, obișnuit să urmărească atent ce se întîmplă în jurul lui, începu să examineze acest personaj ciudat care-și alcătuise o orchestră proprie în paralel cu orchestra teatrului.

Și personajul merita chiar să fie studiat.

Închipuiți-vă un omuleț în costum și jiletcă neagră, cămașă și cravată albă — dar de un alb pur ca omătul, mai adăugați imaginea mîinilor, slabe și transparente, ca de ceară, detașîndu-se pe negrul veșmintelor ca niște instrumente luminate pe dinăuntru, mai adăugați, în jurul încheieturilor, manșetele din cel mai fin batist plisate cu un desăvîrșit rafinament și unduitoare ca petalele de crin ; priviți acum la chipul său de formă ovală, la fruntea lustruită ca fildeșul, la părul rar, presărat în smocuri pe cap, ca niște tufișuri pe o cîmpie. Suprimați sprîncenele și, sub locul unde ar fi trebuit să fie, plasați două văgăuni în care plantați doi ochi sticloși, de o fixitate stranie, care par să nu aparțină unei făpturi vii căci nu poți afla în ei, oricît ai căuta, acea scînteie pe care Dumnezeu a sădit-o în privirea creaturilor sale. Ochi albaștri ca safirul, lipsiți de bunătate dar și de asprime, impasibili. Ei văd, cu siguranță, dar nu privesc la ceva anume. Un nas uscat, subțire, lung și ascuțit, o gură mică, cu buzele întredeschise, prin care se văd dinții de aceeași culoare ceroasă ca și pielea, o bărbie ascuțită rasă cu multă îngrijire, pometi foarte proeminenți, obraji cu adîncituri în care poate intra cîte o nucă. Așa arăta vecinul lui Hoffmann.

Omul putea la fel de bine să aibă treizeci sau cincizeci de ani. N-ar fi fost de mirare să fi numărat chiar optzeci de primăveri. Sigur era doar că nu are mai puțin de douăzeci. Probabil că arătase exact așa de cînd venise pe lume și nu arătase niciodată mai june decît acum.

Probabil că, dacă îi atingeai pielea, ai fi simțit aceeași senzație ghețoasă ca la atingerea unui șarpe sau a unui cadavru.

Dar acest om iubea mult muzica.

Din timp în timp, gura lui se lărgea ceva mai mult sub presiunea voluptății melofile, și trei mici pliuri, identice de-o parte și de alta a buzelor, descriau un semiarc și persistau așa vreo cinci minute, ca apoi să dispară treptat, ca niște cercuri de apă care se lărgesc mereu, pînă se șterg, confundîndu-se cu suprafața însăși.

Hoffmann nu-și mai putea desprinde privirea de pe acest om care se simțea studiat, dar rămînea impasibil. Poetul nostru, intrigat de imobilitatea lui, se sprijini pe balustrada din fața lui, se aplecă mult în afară și, întorcîndu-și capul spre dreapta, încercă să-și vadă din față vecinul, care nu-i arătase pînă acum decît profilul.

Omulețul îl privi pe Hoffmann fără să se mire, îi surîse, făcu un mic semn prietenesc și continuă apoi să-și fixeze privirea în același punct ca înainte, un punct invizibil pentru oricine în afară de el, și să acompanieze cu același zel orchestra.

„Ce ciudat! făcu Hoffmann așezîndu-se la loc, aș fi putut paria că e lipsit de viață".

Și, deși văzuse o clipă cum vecinul său îi adresase un semn ușor din cap, tînărul nostru nu era deloc convins că și restul trupului său e viu. Privi spre mîinile lui și îi sări în ochi un amănunt tabachera de abanos pe care bătea tactul cu degetele avea desenat un cap de mort din mici diamante strălucitoare.

În ziua asta, toate, dar absolut toate căpătau o stranie aură de fantastic în jurul lui! Hotărît să lămurească misterul, Hoffmann se aplecă foarte tare spre vecinul său, apropiindu-și așa de tare fața de tabacheră încît buzele lui aproape că atingeau mîinile ce țineau tabachera.

Constatînd că tabachera lui prezintă un asemenea interes pentru vecinul său, omulețul i-o întinse în tăcere, ca s-o poată privi în voie. Hoffmann o luă, o suci și-o învîrti de douăzeci de ori și, în cele din urmă, o deschise.

În tabacheră se găsea tutun!

Arsène

După ce examină tabachera cu cea mai mare atenție, Hoffmann o înapoie proprietarului, mulțumindu-i cu o înclinare mută a capului, la care proprietarul îi răspunse printr-un semn la fel de curtenitor dar, dacă așa ceva e posibil, și mai tăcut decît al tînărului său vecin.

„Să vedem acum dacă e în stare să vorbească", își spuse Hoffmann și, întorcîndu-se spre omuleț, îi spuse:

— Vă rog să-mi scuzați indiscreția, domnule, dar acest minunat cap de mort din diamant care ornează tabachera dumneavoastră m-a uimit foarte tare: e un ornament nemaiîntîlnit pe o cutie cu tutun.

— Într-adevăr, nu cred să mai existe o a doua la fel, replică necunoscutul cu o voce metalică, ale cărei rezonanțe semănau cu rîșcîitul unor monezi de argint frecate una de alta. Mi-au dăruit-o niște moștenitori în semn de recunoștință pentru că l-am îngrijit pe tatăl lor.

— Sînteți medic?

— Da, domnule.

— Și l-ați vindecat pe tatăl acestor tineri?

— Dimpotrivă, domnule, am avut nefericirea să-l pierdem.

— Atunci îmi explic cuvîntul recunoștință.

Medicul începu să rîdă.

Acest schimb de replici nu-l împiedica să fredoneze în continuare. Urmîndu-și firul orchestrației, el reluă:

— Da, sînt convins că l-am ucis pe bătrîn.

— Cum adică „ucis"?

— Am încercat pe el un leac nou. O, Doamne, după o oră era mort ! Foarte caraghios, nu-i așa ?

Și fredonă mai departe.

— S-ar părea că vă place muzica, domnule.

— Asta de azi mai ales. Da, domnule.

„Drace, gîndi Hoffmann, iată un individ care se pricepe la muzică la fel ca la medicină"

În momentul următor, cortina se ridică.

Doctorul cel ciudat aspiră o priză de tabac și se instală în chipul cel mai comod posibil în scaunul său, ca unul care nu vrea să scape nimic din spectacolul la care asistă.

Cu toate acestea, îi spune lui Hoffmann, ca și cum ar fi vorbit cu el însuși

— Sînteți german, domnule ?

— Așa este.

— V-am recunoscut țara de origine după accent. Frumoasă țară, urît accent.

Hoffmann se înclină în fața acestei fraze alcătuite pe jumătate dintr-un compliment și pe jumătate dintr-o observație critică.

— Și de ce ați venit în Franța ?

— Să văd.

— Și ce-ați văzut pînă acum ?

— O execuție domnule.

— Ați fost azi în piața Revoluției ?

— Am fost.

— Ați asistat deci la moartea doamnei Du Barry ?

— Da, făcu Hoffmann oftînd.

— Am cunoscut-o bine, continuă doctorul cu un aer confidențial, care dădea cuvîntului *cunoscut* o semnificație fără echivoc. Era o fată pe cinste, într-adevăr !

— I-ați dat îngrijiri și ei ?

— Nu, dar l-am îngrijit pe negrul ei, Zamora.

— Ticălosul ! mi s-a spus că el și-a denunțat amanta.

— Așa e, acest negrișor era foarte patriot.

— Era mai bine dacă făceați cu el ce-ați făcut cu bătrînul, știți, bătrînul cu tabachera.

— Ce rost avea ? ăsta n-avea moștenitori.

Și izbucni din nou în rîs.

— Dar dumneavoastră, domnule, n-ați asistat la această execuție? reluă Hoffmann, care simțea o nevoie irezistibilă să vorbească despre sărmana femeie a cărei imagine însingerată îl obseda.

— Nu. Slăbise?

— Cine?

— Contesa.

— N-aș putea să vă spun, domnule.

— De ce?

— Fiindcă azi am văzut-o pentru prima oară.

— Cu atît mai rău. Aș fi vrut s-o văd, eu am cunoscut-o cînd era foarte grasă. Dar, oricum, mîine o să mă duc să-i văd leșul. O! ia uite, priviți acolo.

Și doctorul îi arătă scena în care domnul Vestris, care juca rolul lui Paris, tocmai își făcea apariția pe muntele Ida și se deda la discuții galante cu nimfa Oenona.

Hoffmann privi spre scenă, iar apoi din nou, spre omulețul din dreapta lui. Constatînd că acesta e absorbit de ceea ce se petrece pe scenă și că nu părea să fie deloc impresionat de subiectul discuției de adineauri, Hoffmann își spuse „Ar fi ceva de neînchipuit să-l vezi plîngînd pe acest om".

— Cunoașteți subiectul piesei? reluă doctorul, după cîteva minute.

— Nu, domnule.

— O! e foarte interesant. Sînt chiar cîteva scene emoționante. Eu și unul dintre prietenii mei am izbucnit în lacrimi la spectacolul de ieri.

— Unul din prietenii lui! murmură poetul. Cine ar putea fi prieten cu acest ins? Poate un gropar.

— A! bravo, bravo Vestris! strigă omulețul bătînd din palme.

Doctorul se arăta entuziasmat de scena în care Paris, cum se explica în libretul cumpărat de Hoffmann la intrare, apucă sulița și aleargă în ajutorul păstorilor care sînt urmăriți de un leu îngrozitor.

— Nu-s un om curios, dar aș fi vrut să văd leul.

Și astfel se încheie actul întîi.

Doctorul se ridică în picioare și, înlocuind tabachera muzicală cu un mic binoclu, începu să scruteze cu ajutorul lui femeile aflate în sală.

Hoffmann urmărea mașinal mișcarea binocluiui și observă uluit că de fiecare dată persoana asupra căreia se fixa tresărea și întorcea imediat ochii spre cel ce o privea astfel, de parcă ar fi fost toate în puterea unei forțe invizibile. Femeia rămînea astfel, ca hipnotizată, pînă cînd doctorul înceta să o mai fixeze.

— Acest binoclu îl aveți tot de la vreun moștenitor ? întrebă Hoffmann.

— Nu, ăsta vine de la domnul de Voltaire.

— L-ați cunoscut și pe el ?

— Foarte bine, eram prieteni buni.

— Ați fost medicul lui ?

— Nu credea în medicină. De fapt, nu prea credea în nimic.

— E adevărat că a murit în timp ce se spovedea ?

— El, domnule, el ?! Arouet ! Să fim serioși, nu numai că nu s-a spovedit, dar i-a făcut o primire de pomină preotului care venise să-l asiste ! Vă pot vorbi amănunțit despre asta, eram de față.

— Ce s-a întîmplat de fapt ?

— Arouet era pe moarte. Tersac, preotul din parohia lui, apare și-l întreabă, fără nici o introducere, ca un om care n-are timp de pierdut

„Domnule, recunoașteți trinitatea lui Isus Christos?".

„Domnule, lăsați-mă să mor liniștit, vă rog". îi răspunse Voltaire.

„Totuși, domnule, continuă Tersac, trebuie să aflu dacă îl recunoașteți pe Isus Christos drept fiul lui Dumnezeu"

„In numele diavolului ! strigă Voltaire, nu-mi mai vorbiți de această persoană".

Și, punîndu-și la contribuție toată forța ce o mai avea, îi arde popii un pumn în mutră, după care își dă obștescul sfîrșit. Ce-am mai rîs, Doamne, ce-am mai rîs !

— Într-adevăr, era de rîs, făcu Hoffmann cu o voce dispreţuitoare, și chiar așa se cuvenea să moară autorul *Fecioarei*.

— A, da, Fecioara! strigă omulețul negru, ce capodoperă! Ce operă admirabilă, domnule! Nu cunosc decît o singură carte care ar putea rivaliza cu ea.

— Care?

— *Justine*, a domnului de Sade. O cunoașteți?

— Nu, domnule.

— Dar pe marchizul de Sade?

— Cîtuși de puțin.

— Vedeți dumneavoastră, domnule, continuă doctorul plin de entuziasm, *Justine* e tot ce poate fi mai imoral în literatură, e un Crébillon fiul fără perdea, e o minunăție. Am dat îngrijiri unei tinere care o citise.

— Și a murit precum bătrînul dumneavoastră?

— Da, domnule, dar ea a murit foarte fericită.

Și ochii lui erau plini de satisfacție amintindu-și de cauzele acestei morți.

Se dădu semnalul pentru începerea actului al doilea. Lui Hoffmann nu-i păru rău, căci vecinul său îl inspăimînta.

Ah! făcu doctorul așezîndu-se, arborînd un surîs mulțumit, o s-o vedem pe Arsène.

— Cine-i Arsène?

— N-o cunoașteți?

— Nu, domnule.

— Așa! Nu cunoașteți mai nimic, tinere domn? Arsène e Arsène, ce să-ți spun mai mult? De altfel, o s-o vedeți în curînd.

Și, înainte ca orchestra să emită primele note, doctorul începu să fredoneze introducerea la actul al doilea.

Cortina se ridică. Scena reprezenta o împletitură de verdeață și flori care traversa un rîuleț ce izvora la poalele unei stînci.

Hoffmann, gînditor, își sprijini capul în mîini. Ceea ce vedea și auzea nu reușea să-i smulgă din minte imaginile lugubre care îl urmăreau de ore întregi.

„Ce s-ar fi schimbat în lume, dacă ar fi lăsat-o pe femeia aceea nefericită să trăiască? medită el. Ce rău ar fi făcut oamenilor dacă inima ei ar fi bătut mai departe? Cine are dreptul de a întrerupe firul unei vieți? I-ar fi stat acum bine în mijlocul acestor femei, dar acum sărmanul ei trup, trupul care-a fost adorat de un rege,

zace în noroiul unui cimitir, decapitat, fără flori, fără cruce. Cum mai ţipa, Doamne, cum mai ţipa! Şi apoi, deodată...".

Hoffmann îşi ascunse fruntea în mîini.

„Ce caut eu aici? Oh! O să plec imediat".

Probabil că ar fi plecat într-adevăr, cînd, ridicînd iar privirea spre scenă, văzu o dansatoare care nu apăruse în actul întîi şi pe care întreaga sală o privea cu răsuflarea tăiată.

— Ce frumoasă femeie! exclamă Hoffmann, destul de tare pentru ca vecinii lui şi chiar dansatoarea însăşi să-l poată auzi.

Aceea care-i trezise brusc admiraţia îl privi o clipă şi Hoffmann crezu că-i mulţumea. El roşi şi tresări puternic, atins parcă de o scînteie electrică.

Arsène, căci ea era, numele ei îl pronunţase omuleţul negru, era o făptură admirabilă croită după alte canoane decît cele ale frumuseţii tradiţionale.

Era înaltă, minunat proporţionată, iar sub carminul care-i acoperea obrajii, pielea ei era pală, transparentă. Picioarele ei erau foarte mici şi cînd revenea, după un salt, pe parchetul scenei, ai fi spus că vîrful piciorului ei stă pe un nor imaterial, n-auzeai nici cel mai mic zgomot. Avea un mijloc aşa de subţire că nici o şopîrlă nu se putea îndoi astfel ca un arc. De cîte ori, încordîndu-şi trupul, se apleca pe spate, aveai impresia că acuşi-acuşi corsetul ei va exploda; ghiceai în energia dansului ei şi în siguranţa mlădioasă a mişcărilor, firea arzătoare a unei Messaline, care poate uneori obosi, dar nu-şi pierde niciodată flacăra vitală. Nu surîdea cum surîd de obicei balerinele, buzele ei de purpură erau mai tot timpul închise ca şi cum şi-ar fi ferit dinţii strălucitori ca perlele de atingerea impură a aerului. În pletele ei negre şi lucitoare cu reflexe albăstrii se încolăceau frunze mari de acantă şi atîrnau ciorchini de struguri ale căror umbre şirolau pe umerii ei goi. Ochii ei mari, limpezi, negri, strălucitori, luminau totul în jurul ei dacă ar fi dansat în întuneric, Arsène ar fi aruncat jerbe de lumină în noapte. Apariţia ei era cu atît mai originală cu cît ea purta, jucînd în acest rol de nimfă, un mic colier de catifea neagră, închis printr-o pafta sau un

obiect ce semăna a pafta și care, fiind bătut în diamante, arunca luciri orbitoare.

Doctorul o sorbea din ochi pe această femeie și sufletul lui, atît va fi avut, părea că stă suspendat privind zborul grațios al balerinei.

Hoffmann putu să observe un lucru foarte ciudat urmîndu-și mișcarea ei continuă, spre dreapta și spre stînga, înainte și înapoi, ochii lui Arsène erau mereu îndreptați spre ochii doctorului și între privirile lor se stabilea o relație permanentă. Mai mult, Hoffmann vedea foarte clar că razele care țîșneau din paftaua colierului lui Arsène și acelea care țîșneau din capul de mort de pe tabachera doctorului, se întîlneau în aer la jumătatea drumului, se ciocneau și alcătuiau împreună o jerbă formată din mii de scîntei albe, roșii și aurii

— Vreți să-mi împrumutați binoclul dumneavoastră, domnule? spuse Hoffmann, gîfîind, fără să-și poată lua ochii, în acest timp, de la Arsène.

Fără să facă cea mai mică mișcare din cap, doctorul întinse mîna spre Hoffmann, astfel că mîinile celor doi spectatori se căutară cîteva clipe înainte de a se întîlni. În sfîrșit, Hoffmann prinse binoclul și îl puse la ochi.

— Ce ciudat, murmură el.

— Ce anume? întrebă doctorul.

— Nimic, nimic, răspunse Hoffmann, care voia să-și concentreze atenția asupra celor ce vedea.

De fapt, ceea ce vedea era foarte ciudat.

Binoclul apropia așa de mult obiectele, că de două-trei ori Hoffmann întinse mîna, crezînd că o poate atinge pe Arsène: Un cerc de foc îi strîngea fruntea și îi făcea sîngele să fiarbă în tîmple. Sufletul tînărului făcea o zarvă îngrozitoare în trupul cuprins de febră.

— Cine e femeia asta? spuse el cu o voce slabă, fără să se miște și fără să ia binoclul de la ochi.

— Arsène, ți-am spus doar, replică doctorul, ale cărui buze erau pline de viață, dar a cărui privire imobilă era fixată asupra dansatoarei

— Femeia asta are un amant, desigur?

— Da.

— Pe care-l iubește?

— Așa se spune.

— E bogată ?
— Foarte bogată.
— Cine e ?
— Priviți la stînga, în avanscena de la parter.
— Nu pot întoarce capul.
— Faceți un efort.

Hoffmann îi urmă sfatul, dar mișcarea pe care o făcu îi produse o asemenea durere de parcă nervii din zona gîtului erau de marmură și se rupseseră.

Privi spre avanscena indicată. Acolo nu se afla decît un bărbat dar, acest om, ghemuit ca un leu asupra balustradei acoperită de catifea, părea că umple, el singur, spațiul din avanscenă.

Era un bărbat de treizeci și trei sau treizeci și patru de ani cu chipul brăzdat de urmele pasiunilor. Ai fi spus că nu vărsatul, ci erupția unui vulcan crestase șanțuri în carnea lui. Ochii lui, probabil mici de obicei, erau acum larg deschiși, ca urmare a unei profunde tulburări, acum erau fără expresie și goi ca niște cratere stinse, acum vărsau flăcări ca un vulcan care erupe. El nu aplauda bătînd din palme ci lovind cu mîinile balustrada, și, de cîte ori aplauda, parcă se zguduia sala.

— Oh ! făcu Hoffmann, e vorba de bărbatul pe care-l văd acolo ?

— Da, da, un bărbat, răspunse omulețul negru ; da, un bărbat, un bărbat falnic chiar.

— Cum se numește ?
— Nu știi cine e ?
— Nu, am venit în Paris abia ieri.
— Ei bine ! e Danton.
— Danton ! făcu Hoffmann tresărind. Oh ! Și e amantul lui Arsène ?
— E amantul ei.
— Și ea îl iubește, desigur ?
— Nebunește. El e de o gelozie sălbatică.

Dar oricît de interesantă era prezența lui Danton, Hoffmann își îndreptă iar privirile spre Arsène, al cărei dans tăcut avea ceva fantastic.

— Încă o întrebare, domnule.
— Spuneți.

— Ce formă are paftaua care închide colierul ei de catifea ?

— E o ghilotină.

— O ghilotină !

— Da. S-au confecționat catarame superbe în formă de ghilotină, și femeile elegante poartă fiecare măcar una de genul ăsta. Cea pe care o poartă Arsène i-a fost dăruită de Danton.

— O ghilotină ! O ghilotină la gîtul unei dansatoare ! repetă Hoffmann, care simțea că-i ia foc creierul. O ghilotină, de ce ?...

Și tînărul nostru german, cu aerul unui nebun, întindea brațul înaintea lui, parcă spre a prinde acel trup, căci, printr-un ciudat efect de optică, distanța dintre el și Arsène dispărea și el simțea răsuflarea dansatoarei pe fruntea lui și auzea respirația acelui piept voluptuos, ai cărui sîni, pe jumătate dezgoliți, se ridicau parcă sub dogoarea unei plăceri senzuale. Hoffmann trăia acea stare de exaltare cînd crezi că respiri foc pe nări și cînd ți-e teamă că prea-plinul simțurilor va face trupul să explodeze.

— Destul ! Destul ! spunea el.

Dar dansul continua și el trăia o asemenea halucinație încît, confundînd cele două momente care-l impresionaseră profund în aceeași zi, suprapunea scena de teatru peste amintirea din piața Revoluției și ba o vedea pe doamna Du Barry, cu capul retezat, dansînd în locul lui Arsène, ba pe Arsène dansînd în piață în fața eșafodului și apoi căzînd în mîinile călăului.

În imaginația lui exaltată se amestecau flori și sînge, dar sul și agonia, viața și moartea.

Dar dincolo de toate, mai puternică se dovedea atracția electrică ce o simțea față de această femeie de pe scenă. De fiecare dată cînd picioarele ei fine treceau prin fața ochilor lui, de fiecare dată cînd rochița ei transparentă se ridica mai tare, ființa lui era străbătută de un fior, gura i se usca, răsuflarea lui ardea iar dorința îl cutremura cu chemările ei diavolești.

Singurul lucru care-l putea ajuta să scape de această cumplită stare era portretul Antoniei, medalionul purtat de el pe piept ; numai dragostea putea învinge nebunia

simțurilor. O amintire pură putea să lupte împotriva acestei realități imediate poruncitoare.

Scoase medalionul și îl sărută ca pe un talisman. Dar abia făcuse această mișcare că îl văzu pe vecinul său privindu-l batjocoritor.

— Lăsați-mă să ies, exclamă Hoffmann cu o voce gîtuită, lăsați-mă să ies! Nu mai pot rămîne aici!

Și, ca un nebun, se smulse de pe locul lui, fugi, călcînd pe picioare, izbind pe spectatorii liniștiți care se aflau în calea lui, care îl bodogăneau pe acest individ turbulent ce părăsea teatrul în mijlocul spectacolului.

X

A doua reprezentație cu Judecata lui Paris

Dar avîntul lui nu dură mult. La colțul străzii Saint-Martin se opri. Gîfîia, pe fruntea lui curgeau șiroaie de sudoare.

Își trecu o mînă pe frunte, s-o șteargă de sudoare, iar cealaltă o puse pe piept și respiră adînc. În clipa aceea, cineva îl atinse pe umăr. Tresări.

— Ha, bineînțeles, el este ! se auzi o voce.

Hoffmann se întoarse și scoase un strigăt de surprindere.

Era prietenul său, Zacharias Werner. Cei doi tineri se aruncară unul în brațele altuia.

Apoi își puseră aceeași întrebare în același timp :

— Ce cauți tu aici ?

— Unde mergeai ?

— Am picat ieri în oraș, spuse Hoffmann, am văzut execuția doamnei Du Barry, și, ca să uit, am venit la Operă.

— Eu, în schimb, care am venit de șase luni, tot de vreo șase văd în fiecare zi cum sînt ghilotinate douăzeci pînă la douăzeci și cinci de persoane și, ca să uit, mă duc în sala de jocuri.

— Ah !

— Vii cu mine ?

— Nu, mulțumesc.

— Rău faci, sînt în mînă. Tu, cu bafta ta obișnuită, ai face avere. Cred că te-ai plictisit al dracului la Operă, tu, care ești obișnuit cu muzica adevărată. Vino cu mine, o să-ți explic.

— Muzică ?

— Da, muzica aurului. Ca să nu mai vorbim că, în locul unde mă duc eu, își dau întîlnire toate plăcerile femei încîntătoare, supeuri delicioase, un joc crîncen!

— Îți mulțumesc, prietene, dar mi-e imposibil să-ți urmez sfatul! Am promis că n-o voi face, mai mult: am jurat:

— Cui?

— Antoniei.

— Ai cunoscut-o dar?

— O iubesc, prietene, o ador.

— Înțeleg, de-asta ai întîrziat atîta; și ce i-ai jurat?...

— I-am jurat să nu joc și...

Hoffmann ezită.

— Și mai ce?

— Să-i fiu credincios, bîigui el.

— Atunci nu trebuie să vii la 113.

— Ce e 113?

— Casa despre care vorbeam adineauri. Dar eu, care n-am jurat nimic nimănui, o să mă duc. Adio, Théodor

— Adio, Zacharias.

Și Werner se îndepărtă, în timp ce Hoffman rămase țintuit locului.

Cînd Werner ajunse la vreo sută de pași, Hoffmann își dădu seama că nu-l întrebase unde stă și că singura adresă pe care i-o dăduse era a casei de jocuri. Dar această adresă era înscrisă în mintea lui Hoffmann cu litere de foc, ca pe poarta unei case fatale!

Totuși, ultimele întîmplări atenuaseră puțin remușcările lui Hoffmann. Astfel e alcătuită făptura umană, mereu dispusă a fi îngăduitoare cu sine; o îngăduință care nu e decît o formă de egoism.

Reușise să se stăpînească și sacrificase Antoniei impulsul de a merge la jocurile de noroc. În acest fel credea că a îndeplinit condițiile jurămîntului. Se făcea că uită de ce rămăsese țintuit la întretăierea bulevardului cu strada Saint-Martin fiindcă era gata să-și calce jumătatea cea mai importantă a jurămîntului său.

Dar, cum spuneam, rezistența opusă lui Werner îl făcea foarte îngăduitor în privința lui Arsène Hotări să urmeze o cale de mijloc: nu se va înapoia în sala de

teatru, unde voia să-l împingă, cu toate forțele, demonul ispitei, ci va aștepta la poarta actorilor ca s-o vadă ieșind.

Hoffmann cunoștea foarte bine din experiența lui topografia unui teatru, așa că găsi destul de repede locul discret pe unde ieșeau actorii. Văzu pe strada Bondy un tunel lung, prost luminat, murdar și umed, prin care treceau, ca niște umbre, niște oameni îmbrăcați sărăcăcios; înțelese că pe acest culoar infernal intrau și ieșeau din clădirea Operei sărmanii muritori pe care vopselele roșii, albastre și albe, penumbra aburoasă, mătăsurile și paietele îi transformau în zei și zeițe.

Timpul trecea, ningea fără încetare, dar Hoffmann trăia într-o asemenea stare de agitație de cînd întîlnise acea stranie apariție pe scena Operei, care dădea o impresie de supranatural, că nu simțea nici o senzație de frig. Mîinile lui rămăseseră la fel de fierbinți și fruntea lui la fel de umedă. Sprijinit de perete, imobil, nu-și dezlipi ochii de pe ușa aflată la capătul coridorului. Încet-încet, fulgii de zăpadă se așezau pe umerii lui, acoperindu-l ca un lințoliu imaculat. Tînărul student avînd pe cap o bască și îmbrăcat într-o elegantă redingotă nemțească devenea încet-încet o statuie de marmură. În cele din urmă începură să iasă prin acest tunel igrasios primii care își încheiaseră misiunea la acest spectacol paznicii, mașiniștii, toți acei numeroși anonimi care trăiesc sub acoperișul unui teatru și trăiesc de pe urma teatrului, apoi artiștii bărbați care își schimbau ținuta mai încet decît multe femei și, în sfîrșit, femeile actrițe. În urma tuturor, Hoffmann o văzu pe frumoasa dansatoare, pe care o recunoscu după unduirea suplă a șoldurilor care nu semăna cu a nici unei alte femei, dar și după micul colier de catifea care-i strîngea gîtul și pe care scînteia demonic ciudata bijuterie pe care Teroarea o adusese la modă.

Abia apăruse Arsène în pragul ușii că, înainte ca Hoffmann să aibă timp să facă o mișcare, o trăsură înaintă repede, portiera se deschise în fața ei și fata se aruncă în trăsură cu aceeași ușurință cu care făcea salturi grațioase pe scena teatrului. Prin geamul trăsurii Hoffmann putut zări umbra unui bărbat care o prinse

pe nimfă în braţele sale ; crezu că-l recunoaşte pe uriaşul din avanscenă. După o clipă, fără să se fi auzit vreo poruncă adresată vizitiului, trăsura se îndepărtă în galop.

Totul se petrecuse cu iuţeala fulgerului.

Hoffmann scoase un strigăt gîtuit de emoţie, se desprinse de zidul unde aşteptase, ca o statuie care se desprindea din firida unde fusese fixată şi, scuturînd în alergarea lui stratul de zăpadă de care era acoperit, avîntă în urmărirea trăsurii.

Dar caleaşca era trasă de doi bidivii puternici şi timp ea urmă firul străzii *Bourbon-Villeneuve*, care fusese rebotezată în timpul Revoluţiei *Neuve-Egalité*, Hoffmann se mai putu ţine în urma ei. Dar cînd ajunse în fosta piaţă a Victoriei, ce devenise, în 1789, *piaţa Victoriei Naţionale*, trăsura o coti la dreapta şi dispăru de sub ochii tînărului.

N-o mai vedea şi nu mai auzea nici tropotul cailor pe caldarîm. Încetini alergarea. Se opri o clipă pe colţul străzii *Neuve-Eustache*, se sprijini de un zid ca să-şi recapete răsuflarea, apoi hotărî să se îndrepte spre casă.

Nimic mai dificil decît să scape din labirintul străzilor care alcătuiesc o reţea foarte deasă în cartierul dintre *Sainte-Eustache* şi *quai de la Feraille*. Din fericire, întîlni în calea sa mai multe patrule şi, datorită paşaportului său care era în regulă şi datorită vizei de la barieră care dovedea că sosise în Paris numai cu o zi înainte, obţinu de la miliţia cetăţenească informaţii atît de precise încît ajunse foarte repede în hotelul său ; acolo se închise în cămăruţa închiriată de dimineaţă, copleşit de amintirea întîmplărilor recente.

Din acest moment Hoffmann se lăsă devorat de cele două viziuni obsedante, dintre care una se estompa încetul cu încetul iar cealaltă căpăta tot mai multă consistenţă. Viziunea care se estompa era chipul pămîntiu şi hirsut al doamnei Du Barry, tîrîtă din închisoarea Conciergerie şi aruncată într-o căruţă pe două roţi şi apoi de aici tîrîtă pe eşafod. Viziunea care devenea din ce în ce mai pregnantă era chipul însufleţit şi surizător al frumoasei dansatoare, zburînd din fundul scenei pînă la rampă şi trecînd ca un vîrtej de-a lungul rampei pînă la cele două avanscene.

Ca să scape de chipul ispititor al nimfei, Hoffmann se dedică cu înverșunare unor preocupări care îl pasionaseră întotdeauna. Scoase din valiză pensulele și se apucă să picteze. Scoase vioara din cutia ei și cîntă. Ceru o pană și cerneală și închipui stihuri. Dar versurile pe care le compunea erau ditirambi în cinstea superbei Arsène ; aria pe care o cînta era aceea pe care ea dansase, fascinată, cînd melodia aceea o ridica în zbor ușoară, ca niște aripi ; iar schițele pe care le tot relua, erau aceleași, un portret al dansatoarei cu colierul de catifea fixat pe gîtul ei cu o ciudată cataramă.

Toată noaptea și toată ziua următoare, apoi toată noaptea și ziua ce veniră după ele, Hoffmann nu văzu decît un lucru, sau mai bine zis două lucruri pe de-o parte pe dansatoare, planînd ca o fantasmă, și, alături de ea, pe la fel de fantasmagoricul doctor. Între aceste două ființe era o asemenea legătură că Hoffmann nu putea să conceapă prezența unuia, fără prezența celuilalt. Viziunea lui stranie nu era alcătuită doar din imaginea inegalabilei Arsène pe scena teatrului sau din zumzetul orchestrei în urechi ; din ea făceau parte, organic, și melodia fredonată de doctor și degetele lui bătînd darabana pe tabachera de abanos ; fulgerul care țîșnea din ochii doctorului din cînd în cînd, ca o jerbă de scîntei orbitoare ; cele două raze magice care, născîndu-se simultan din tabachera doctorului și din colierul dansatoarei, se întîlneau la mijlocul drumului ; acea atracție dintre ghilotina de diamante și capul de mort din diamante, era în fine fixitatea telepatică a privirii doctorului care părea să atragă și să respingă, după voie, pe dansatoarea fermecată, așa cum privirea șarpelui atrage și respinge pasărea pe care o hipnotizează.

Hoffmann se gîndi de sute, de mii de ori să se ducă din nou la Operă. Dar, cît timp nu se apropia ora fatală, el își propunea să nu cedeze ispitei. Luptase în fel și chip împotriva acestei ispite, privind adesea medalionul și apoi încercînd să-i scrie Antoniei. Dar portretul Antoniei părea să-i arate un chip așa de trist, încît Hoffmann închidea medalionul repede, temător. Iar rîndurile pe care încerca să le închege erau așa de stîngace și de confuze încît fusese nevoit să rupă zece scrisori începute înainte de a încheia prima pagină

După două zile de chin, se apropia ora deschiderii teatrului. Auzi orologiul bătînd orele șapte și, la această chemare, parcă luat fără voia lui de un impuls tainic, Hoffmann coborî în fugă scara și se avîntă în direcția străzii Saint-Martin.

De data asta, în mai puțin de un sfert de oră, fără să mai fie nevoit să ceară îndrumări cuiva ca să nu se rătăcească, ajunse la intrarea Operei, condus parcă de un ghid invizibil care-i călăuzea pașii.

Hoffmann îi aruncă omului de la intrare un scud de șase livre, înhață biletul de intrare și năvăli în sală.

Dar sala nu mai arăta la fel ca ultima oară. În primul rînd, era pe jumătate goală. Și apoi, în locul acelor femei elegante și al acelor bărbați distinși, văzu numai femei în bluze gen cazacă, strînse pe talie și bărbați în carmagnolă. Nici urmă de podoabe, de flori, de umeri dezgoliți și sîni acoperiți doar pe jumătate palpitînd în atmosfera voluptuoasă a spectacolelor aristocratice. Bonete rotunde și bonete roșii, toate împodobite cu enorme cocarde tricolore. Veșminte în culori mohorîte, chipuri peste care trec aburii tristeții. În părțile laterale, se zăreau două busturi hidoase, două capete încremenite într-o grimasă eternă — unul de ris, altul de durere: erau Voltaire și Marat.

În avanscenă, un fel de grotă foarte puțin luminată, o falie obscură și pustie. Aceeași cavernă, dar leul dispăruse.

În orchestră, erau două locuri neocupate, unul lîngă altul. Hoffmann se așeză pe unul dintre ele, exact cel pe care îl ocupase cu trei zile înainte. Locul pe care stătuse atunci doctorul era gol.

În timpul primului act, Hoffmann nu dădu atenție orchestrei și nu-i urmări deloc pe actori. Orchestra o cunoștea și își făcuse o părere despre ea la prima audiție. Iar actorii aceștia nu-l prea interesau, nu venise să-i vadă pe ei, ci pe Arsène.

Cortina se ridică pentru al doilea act. Începea baletul. Tînărul nostru se concentră cu mintea și sufletul său, cu toată ființa sa, asupra scenei. Aștepta să apară Arsène.

Deodată, Hoffmann scoase un strigăt.

În rolul Florei dansa altă femeie. Era o femeie oarecare, o femeie ca toate femeile.

Toate fibrele corpului său, aflat pînă atunci în gheara dorinței, se destinseră. Se gîrbovi, scoțînd un lung suspin și privi nedumerit în jurul lui.

Acum, micul om în negru se afla pe locul lui obișnuit. Dar fără catarame bătute în diamante, fără inele cu diamante și fără tabachera cu cap de mort din diamante. Cataramele pantofilor lui erau din aramă, inelele din argint aurit, tabachera sa din argint mat.

De data asta omulețul negru nu mai fredona și nu bătea măsura cu degetele pe tabacheră.

Cum apăruse acolo, Hoffmann nu-și dădu seama. Nu-l văzuse venind, nu trecuse prin fața lui.

— Oh! Domnule! exclamă Hoffmann.

— Spune-mi „cetățene", tinere prieten, și poți să mă și tutuiești... răspunse omul negru, sau, altfel, o să-mi cadă capul și dumitale la fel.

— Dar unde este *ea*? întrebă Hoffmann.

— A, da... Unde e ea? Se pare că tigrul, stăpînul ei, care n-o slăbește din ochi, a observat acum două zile că a schimbat semne discrete cu un bărbat din sală. S-ar părea că tînărul ăsta a fugit în urma caleștii, urmărindu-i. Așa că, începînd de ieri, El a anulat angajamentul lui Arsène și că Arsène nu mai vine la Operă.

— Și cum a îngăduit directorul asta?...

— Tinere prieten, directorul ține să-și păstreze capul pe umeri, chiar dacă e un cap cam dezagreabil; dar, ce să-i faci, pretinde că s-a obișnuit cu moaca lui și că altul mai arătos n-ar prinde altoi pe gîtul lui.

— Ah! Doamne! Iată de ce sala e azi așa de mohorîtă! exclamă Hoffmann. Iată de ce nu mai sînt flori, nici diamante, nici bijuterii! Iată de ce nu v-ați luat paftalele de diamante, inelele cu diamante și tabachera cu diamante! Iată de ce, în locul busturilor lui Apollo și al Terpsichorei, se află, pe cele două laturi ale scenei, aceste busturi oribile!

— Asta-i! Dar ce tot spuneți acolo? întrebă doctorul, și unde ați văzut o sală astfel împodobită? Unde-ați văzut la mine inele cu diamante, tabachera cu diamante? Dar busturile lui Apollo și Terpsichba? Sînt

doi ani buni de cînd florile nu mai înfloresc, de cînd diamantele au fost transformate în hîrtii-monezi iar bijuteriile au fost topite pe altarul patriei. Cît despre mine, slavă Domnului, n-am avut vreodată alte paftale decît astea de aramă, alte inele decît acest prăpădit inel de argint aurit și nici altă tabacheră decît această biată tabacheră de argint. Cît despre busturile lui Apollo și al Terpsichorei, ele erau cîndva aici, dar prietenii omenirii au venit să spargă bustul lui Apollo și l-au înlocuit cu al apostolului Voltaire, iar prietenii poporului au venit să spargă bustul Terpsichorei și l-au înlocuit cu al divinului Marat.

— Oh! exclamă Hoffman, e imposibil. Vă spun că acum două zile am văzut aici o sală îmbălsămată de aroma florilor, strălucind de costume bogate, șiroind de strălucirile diamantelor, plină de oameni eleganți și distinși în locul acestor mahalagioaice în cazace și a acestor țopîrlani în carmagnole. Vă spun că aveați catarame bătute în diamante la pantofi, inele cu diamante pe degete, un cap de mort din diamante pe tabacheră. Vă spun...

— Iar eu, tinere, îți spun la rîndul meu, reluă omulețul negru, că acum două zile ea se afla acolo pe scenă, îți spun că prezența ei ilumina totul, îți spun că răsuflarea ei făcea să îmbobocească trandafirii, împrumuta o strălucire nemaipomenită bijuteriilor, făcea să lucească rîuri de diamante în închipuirea dumitale. Îți mai spun că ești îndrăgostit de ea, tinere, și că ai văzut sala teatrului cu ochii unui om îndrăgostit. Acum, cînd Arsène nu mai e acolo, pe scenă, inima dumitale e fără viață, privirea dumitale a scăpat de sub puterea vrajei, vezi în jur molton, indiană, postav țărănesc, bonete roșii, mîini murdare și plete soioase. Vezi, adică, lumea așa cum este, vezi în sfîrșit lucrurile așa cum sînt.

— Oh! Doamne! exclamă Hoffmann, prinzîndu-și capul între mîini, să fie oare adevărate toate astea? Sînt chiar pe cale să înnebunesc!

XI

Cafeneaua

Hoffmann căzuse într-o stare de adîncă prostrație. Într-un tîrziu, simți o mînă așezîndu-se pe umărul lui. Ridică încet capul. Împrejurul lui totul era întunecat, luminile erau stinse; teatrul îl apărea acum, fără podoaba luminilor, ca un cadavru neînsuflețit al teatrului pe care îl admirase, viu, înainte. Soldatul de gardă se plimba tăcut și însingurat de parcă făcea de pază la un catafalc. Nici urmă de candelabre, de orchestră, de zgomote.

Auzi o voce mormăindu-i la ureche

— Ce faci, cetățene? Ești la Operă, cetățene. E adevărat, mai dorm unii și aici, dar nu se culcă de-a binelea.

Hoffmann privi în partea de unde se auzea vocea și văzu o bătrînică pipernicită care îl trăgea de reverul redingotei. Era plasatoarea de la rîndurile din față, care nu voia să plece pînă nu-l vedea ieșind pe acest spectator întîrziat.

Ieșind din letargia în care căzuse, ca într-un somn adînc, Hoffmann nu opusese nici-o rezistență. Scoase un suspin și se ridică murmurînd:

— Arsène!

— A, da! Arsène, spuse bătrînica. Arsène! Și dumneata, tinere, ești îndrăgostit de ea, ca toată lumea. E o mare pierdere pentru Operă, și mai ales pentru noi, plasatoarele.

— Pentru plasatoare? întrebă Hoffmann, fericit că poate vorbi cu cineva despre dansatoare. Ce importanță

are pentru voi dacă Arsène joacă un rol sau nu pe scena Operei ?

— Păi, nu-i greu de înțeles : înainte de toate, ea făcea sală plină cînd dansa ; era atunci mare nevoie de taburete, de scaune, de banchete. La Operă, totul se plătește. Se plătesc banchetele, scaunele și taburetele suplimentare, ăsta era ciubucul nostru cel mic. Zic cel mic, adăugă bătrîna cu un aer viclean, fiindcă erau și altele, cetățene, mă-nțelegi, mai barosane.

— Ciubucuri barosane ?

— Da.

Și bătrîna îi făcu cu ochiul.

— Ciubucurile mari le primeam de la cei care voiau informații despre ea, care voiau adresa ei sau voiau să-i trimită bilete. Fiecare avea un preț atîta pentru o informație, atîta pentru adresă, atîta pentru un bilet de dragoste. Făceam ceva negoț cu astea și ne cîștigam pîinea cinstit.

Și bătrîna scoase un suspin la fel de bine simțit ca acela ieșit puțin mai devreme din pieptul lui Hoffmann.

— Ah ! ah ! făcu Hoffmann, erai deci în stare să oferi informații, să-i destăinui adresa, să-i duci biletele. Mai poți s-o faci odată și pentru mine ?

— Vai ! domnule, informațiile mele v-ar fi acum cu totul nefolositoare. Nimeni nu mai știe adresa ei, iar biletul pe care mi l-ați da n-ar ajunge în mîinile ei. Poate că doriți să aflați ceva despre alta doamna Vestris, domnișoara Bigottini, domnișoara...

— Mulțumesc, măicuță, mulțumesc... Nu mă interesează decît domnișoara Arsène.

Apoi scoțînd un scud din buzunar :

— Ține, spuse Hoffmann, uite, pentru că ți-am făcut necazuri și a trebuit să mă trezești.

Și, ieșind din clădirea Operei, plecă încet de-a lungul bulevardului, cu intenția de a urma același drum pe care-l străbătuse în urma caleștii fermecate. În seara aceea, însă, alerga, ca un om care aleargă după fantoma Speranței, fără a cugeta că Dumnezeu a înzestrat-o cu aripi de azur pentru ca oamenii să n-o poată ajunge niciodată. Avea atunci fruntea sus, brațele întinse ca pentru zbor, și respirația iute, gîfîitoare. Acum mergea

cu un pas leneș, cu capul plecat, cu brațele spînzurînd, învinse, pe lîngă corp. Data trecută îi trebuise cel mult cinci minute ca să ajungă de la poarta Saint-Martin pînă în strada Montmartre. De data asta făcu mai mult de o oră din strada Montmartre pînă la hotel. În starea de adîncă dezamăgire pe care o trăia, nu-l mai interesa cînd ajunge acasă, de fapt nici nu mai avea chef deloc să se întoarcă.

Se spune că există un Dumnezeu al beţivilor şi al îndrăgostiţilor. Cu siguranţă că acest Dumnezeu veghea şi asupra lui Hoffmann. El l-a ajutat să nu dea în cale peste patrule; el l-a ajutat să ajungă pe chei, apoi să treacă podul peste Sena, şi să ajungă la hotel. Intră în casă pe la ora unu şi jumătate noaptea, spre marea nemulţumire a gazdei sale.

Şi totuşi, în conştiinţa lui, dansa chemătoare o mică flacără aurită, asemenea unei flăcări pe o comoară, în plină noapte. Doctorul, dacă acest doctor există într-adevăr, şi nu era o halucinaţie, o invenţie a închipuirii sale, doctorul îi spusese că Arsène fusese răpită din teatru de amantul ei, deoarece era gelos pe un bărbat din sală, cu care Arsène schimbase priviri afectuoase.

În plus, doctorul adăugase că gelozia tiranului atinsese culmea văzînd că acelaşi tînăr o aşteaptă în obscuritatea de la ieşirea artiştilor; şi că acest tînăr era el însuşi! Tot el stătuse ascuns pe coridorul de la ieşirea artiştilor. Asta înseamnă că Arsène îl observase cu adevărat, din moment ce acum plătea aşa de greu atenţia pe care i-o arătase lui. Deci ea suferea pentru el. El intrase în viaţa frumoasei dansatoare pe poarta durerii, dar principalul era că intrase. Trebuia să rămînă acolo, dar cum, prin ce mijloace? Pe ce cale să ia legătura cu Arsène, să-i spună că o iubeşte, să afle ştiri despre ea? Chiar pentru un parizian get-beget ar fi fost o grea încercare să o regăsească pe Arsène pierdută în inima acestui oraş imens. Iar pentru Hoffmann, care venise în oraş de trei zile, era o încercare de netrecut.

Aşa că Hoffmann nu-şi propuse să o caute. Ştia că numai norocul putea să-i vină în ajutor. Din două în două zile trecea pe la Operă să privească afişul şi din două în două zile constata îndurerat că Paris îşi ţinea

judeţul în absenţa celei care merita să primească mărul mai mult decît Venus însăşi.

Aşa că nu se mai duse nici la Operă.

Îi veni o clipă ideea să se ducă fie la Convenţie, fie la Cordilieri, ca să umble pe urmele lui Danton şi, spionîndu-l zi şi noapte, să afle unde o ascunsese pe frumoasa dansatoare. Se duse chiar la Convenţie, se duse şi la Cordilieri. Dar Danton nu mai era : de şapte sau opt zile nu mai apăruse. Obosit de luptă pe care o susţinea de doi ani, învins mai degrabă de propria silă cît de superioritatea forţelor adverse, Danton părea că s-a retras din arena politică.

Danton, se spunea, s-a retras în casa lui de la ţară. Unde se afla această casă, nimeni nu ştia precis. Unii credeau că e la Rueil, alţii că e la Auteuil.

Aşa că Danton era de negăsit, ca şi Arsène.

Am putea crede că dispariţia femeii fatale îl făcu pe Hoffmann să revină la Antonia. Dar, ce lucru ciudat nu se întîmplă aşa. Hoffmann se străduise degeaba să-şi întoarcă gîndurile spre sărmana fiică a şefului de orchestră din Manheim ; o clipă, prin forţa voinţei, se concentră, în amintire, asupra cabinetului maestrului Gottlieb Murr. Dar, în clipa următoare, grămezile de partituri de pe mese şi piane, maestrul Gottlieb tropăind înaintea pupitrului său, Antonia alungită pe canapea, totul dispăru ca să facă loc unui enorm cadru luminat, în care întîi se mişcară nişte umbre ; apoi umbrele căpătară contur, se întrupară în tot felul de apariţii mitologice, iar apoi toţi aceşti eroi mitologici, toate aceste nimfe, toate aceste zeităţi dispărură, făcînd loc unei singure zeiţe, zeiţei grădinilor, frumoasa Flora, adică divina Arsène, femeia cu colierul de catifea şi paftaua cu diamante. Hoffmann cădea atunci într-un extaz ; un extaz din care nu mai putea ieşi decît aruncîndu-se în tumultul vieţii reale, izbindu-se de trecători în stradă, umblînd la nesfîrşit prin mulţimea oamenilor, prin zarva de afară.

Cînd această halucinaţie, în ghearele căreia se afla, devenea insuportabilă, el ieşea din hotel, pornea de-a lungul cheiului, trecea podul Pont-Neuf şi de obicei se oprea tocmai în colţul străzii Monnaie. Acolo, Hoffmann dibuise o cafenea unde se întîlneau fumătorii în-

răiți ai orașului. Avea impresia că se află într-o tavernă englezească sau într-o dugheană cu muzică olandeză sau în vreo pensiune germană, într-atît atmosfera, îmbîcsită de fum, era de nerespirat pentru un om normal ; nu rezistau decît fumătorii foarte încercați.

Odată intrat în cafeneaua Fraternité, Hoffmann se așeza la o masă situată în ungherul cel mai dosnic, cerea o sticlă de bere de la braseria domnului Santerre, umplea cu vîrf gîtlejul enormei sale pipe cu care am făcut cunoștință deja, și se ascundea în scurt timp după un nor de fum la fel de des ca acela în care frumoasa Venus îl ascundea pe fiul ei Eneas, atunci cînd aprecia că trebuie să-l scape fără întîrziere de pericolul furiei dușmanilor.

Trecuseră opt sau zece zile de la acea stranie aventură de la Operă și de la dispariția fascinantei dansatoare. Era ora unu după-amiază. De aproape o jumătate de oră, Hoffmann se afla în cafeneaua lui preferată avînd ca unică preocupare încercarea de a construi în jurul lui, folosind din plin forța plămînilor lui, un zid de fum care să-l separe de vecinii lui de cafenea, cînd i se păru că distinge, prin ceață, o formă umană familiară ; iar apoi, printre celelalte zgomote i se păru că aude zumzetul geamăn al unei melodii fredonate și a darabanei pe care degetele aceluia o băteau în masă. Mai mult, prin perdeaua de fum văzu un punct luminos intens care zvîrlea înspre el scîntei. Deschise cu un efort pleoapele pe care o dulce somnolență i le închisese și, în fața lui, așezat pe un taburet, îl zări pe vecinul său de la Operă ; fantasmagoricul doctor avea, sau părea să aibă, aceleași catarame cu diamante la pantofi, aceleași inele cu diamante în degete și același cap de mort cu diamante pe nelipsita sa tabacheră.

— Asta-i culmea, își spuse Hoffmann, simt iar că înnebunesc !

Și închise din nou ochii.

Dar, închizînd ochii, Hoffmann auzi și mai lămurit și vocea omulețului negru fredonînd o melodie și darabana ușoară a degetelor lui pe tăblia mesei. Le percepea așa de clar încît pricepu că e ceva real în toate astea.

Așa că deschise mai întîi, cu fereală, un ochi, apoi pe celălalt. Omulețul negru era în același loc.

— Bună ziua, tinere, îi spuse el lui Hoffmann. Cred că dormi. Prizează puțin, asta te va trezi de-a binelea.

Și, deschizînd tabachera, îi oferi tutun tînărului. Acesta întinse mîna mașinal, luă o doză și aspiră.

În clipa următoare, simți că încăperea obscură a spiritului său se luminează brusc.

— Ah! exclamă Hoffmann, dumneata ești, doctore? Ce bine-mi pare că te revăd

— Dacă te bucuri atîta că mă revezi, de-ce nu m-ai căutat pînă acum?

— Păi nu știam adresa dumitale.

— O! Ce problemă! La primul cimitir întîlnit în cale o puteai afla.

— Dar de unde să știu numele dumitale?

— Doctorul cu cap de mort, toată lumea mă cunoaște sub numele ăsta. Și apoi, e un loc unde știi că mă găsești cu siguranță.

— Unde?

— La Operă. Sînt doctor la Operă. Dumneata știi foarte bine, m-ai văzut de două ori acolo.

— Oh, Opera! făcu Hoffmann clătinînd din cap și scoțînd un suspin.

— Ce, nu mai vii la Operă?

— Nu, nu mai vin.

— De cînd nu mai e Arsène să joace în rolul Florei?

— Exact, și cît nu va fi ea, n-o să mai vin la Operă.

— O iubești, tinere, o iubești.

— Nu știu dacă boala de care sufăr se numește dragoste, dar știu că, dacă n-o revăd, fie că o să mor fie că o să-nnebunesc.

— La dracu! Nu trebuie să-nnebunești! Ce dracu, nu trebuie să mori. Nebunia n-are leac iar moartea nici atîta.

— Ce-i de făcut atunci?

— Păi, trebuie s-o revezi.

— Cum adică s-o revăd?

— Chiar așa.

— Cunoști o cale?

— Poate.

— Care ?

— Aşteaptă.

Şi doctorul căzu pe gînduri, clipind din ochi şi bătînd darabana pe tabacheră.

Apoi, după o vreme, deschise ochii larg, îl privi drept în faţă şi ii spuse, lăsînd degetele să stea liniştite pe tabacheră :

— Eşti pictor, parcă aşa ziceai ?

— Da, pictor, muzician, poet.

— Deocamdată doar pictura mă interesează.

— Ei bine ?

— Uite cè e : Arsène mi-a cerut să-i caut un pictor.

— Pentru ce ?

— Pentru ce e nevoie de un pictor, pentru numele lui Dumnezeu ? Ca să-i facă portretul.

— Portretul ei ! strigă Hoffmann ridicîndu-se ca împins de un resort. Oh, iată-mă, sînt gata !

— Sst ! Nu uita că sînt un om respectabil.

— Eşti salvatorul meu ! ţipă iar Hoffmann, aruncîndu-şi braţele în jurul gîtului omuleţului negru.

— Ei, tinereţe, tinereţe ! murmură omuleţul negru, acompaniind aceste două cuvinte de acelaşi rîs sardonic cu care ar fi răspuns la gestul lui Hoffmann capul de mort de pe tabacheră dacă ar fi fost în mărime naturală.

— Să mergem ! Să mergem ! repetă Hoffmann.

— Dar ai nevoie de o cutie de culori, de pensule, de o pînză.

— Le am pe toate la mine acasă, să mergem !

— Atunci să mergem ! spuse şi doctorul.

Şi cei doi ieşiră din cafenea.

XII

Portretul

Ieșind din cafenea, Hoffmann schiță o mișcare spre a chema o trăsură. Dar doctorul bătu de două ori din mîinile sale uscate și, la sunetul lor sec, ieșit parcă din ciocnirea oaselor unui schelet, apăru ca din pămînt o caleașcă neagră, trasă de doi cai negri și condusă de un vizitiu îmbrăcat în negru. Unde stătuse ascunsă? De unde apăruse? I-ar fi fost la fel de greu lui Hoffmann să răspundă la această întrebare pe cît i-ar fi fost Cenușăresei să spună de unde venea carul în care se urcase ca să meargă la balul prințului Mirliflore.

Un lacheu mic de statură, negru la veșminte precum și la piele,, le deschise portiera. Hoffmann și doctorul urcară, se așezară unul lîngă altul și imediat caleașca se urni din loc fără zgomot.

Ajuns în fața hotelului, Hoffmann ezită să se coboare și să urce în casă; avea impresia că, în clipa cînd se va îndrepta spre intrare, caleașca, împreună cu caii, doctorul și cei doi servitori, o să dispară la fel cum apăruseră. Dar, la urma urmei, ce rost avea să se deranjeze doctorul împreună cu echipajul său, să-l conducă de la cafeneaua din strada Monnaie pînă pe *quai aux Fleurs*? Chiar așa, fără nici un scop?

Acest scurt raționament avu darul să-l liniștească pe Hoffmann. Așa că el coborî din caleașcă, intră în hotel, urcă în pas vioi scările, se năpusti în camera lui, apucă în fugă paletă, pensule, cutia de culori, alese cea mai mare din pînzele pe care le avea și coborî la fel de iute cum urcase.

Caleașca îl aștepta la poartă.

Hoffmann lăsă pînza în grija lacheului, iar el, cu paleta, pensulele și cutia de culori se aruncă înăuntru, ca o furtună.

Caleașca porni, la fel de rapid și în aceeași liniște desăvîrșită ca și prima dată. După cel mult zece minute, se opri în fața unei încîntătoare clădiri de mici dimensiuni, pe strada Hanovra, numărul 15.

Ușa de la intrare se deschise; cu siguranță, doctorul era bine cunoscut aici, căci portăreasa nu l întrebă unde merge. Hoffmann, încărcat cu obiectele pe care le adusese, îl urmă. Urcară la primul etaj, intrară într-o anticameră, care ar fi putut crede că este chiar vestibulul casei poetului la Pompeia.

Ne amintim că în această epocă se purta moda grecească. Anticamera dansatoarei era pictată în frescă, împodobită cu candelabre strălucitoare și statuete de bronz.

Din anticameră, cei doi bărbați trecură în salon. Și salonul era, se înțelege, amenajat în stil grecesc. Pereții erau tapisați cu postav de Sedan ce costa șaptezeci de franci cotul. Covorul, numai, costa șase mii de livre. Doctorul îi atrase atenția tînărului asupra desenului din covor el reprezenta bătălia de la Arbelles copiată după faimosul mozaic de la Pompeia.

Uluit de luxul pe care-l vedea în jurul său, Hoffmann nu pricepea că pe asemenea covoare scumpe oamenii îndrăznesc totuși să pășească.

Din salon, pătrunseră în budoar. Era tot tapisat în cașmir În fund, un pat jos folosit drept canapea, asemenea celei pe care stătea întinsă Didona ascultînd povestea aventurilor lui Enea. Acolo poruncise Arsène să fie așteptată.

— Acum, tinere, spuse doctorul, te-am adus în casă, mai departe totul depinde de dumneata. Nu trebuie să-ți mai precizez că dacă amantul titular te va surprinde aici, ești un om pierdut.

— O! exclamă Hoffmann, s-o revăd, numai s-o revăd și după aceea...

Cuvintele se pierdură pe buzele lui Hoffmann Rămase așa cu ochii hipnotizați, cu brațele întinse, cu răsuflarea tăiată.

Se deschisese o ușă ascunsă în lambriurile peretelui și din spatele unei oglinzi turnante apăruse Arsène, ca o adevărată divinitate a templului, în care binevoia să se arate adoratorului său.

Purta costumul Aspasiei cu tot luxul lui antic, cu perle în plete, cu mantaua de purpură brodată cu fir de aur, rochie albă strînsă pe talie printr-o simplă cingătoare de perle, cu inele pe degetele mîinilor și picioarelor și, între toate acestea, acea stranie podoabă ce părea nedespărțită de ființa ei, colierul de catifea, lat de numai patru degete și prins cu acea lugubră pafta de diamante.

— Ah ! dumneata, cetățene, te vei ocupa să-mi faci portretul ? spuse Arsène.

— Da, se bîlbîi Hoffman. Da, doamnă, și doctorul a binevoit să garanteze pentru mine.

Hoffmann privi neliniștit împrejur, spre a cere confirmarea spuselor sale, dar doctorul dispăruse.

— Ei bine ! exclamă el, speriat, ei bine...

— Ce căutați, ce vă lipsește, cetățene ?

— Păi, doamnă, caut... îl caut pe doctor... în fine, persoana care m-a adus aici.

— Ce nevoie aveți de însoțitorul dumneavoastră, din moment ce, iată, sînteți aici ?

— Dar, totuși, doctorul, doctorul... ? făcu Hoffmann.

— Ei, hai ! spuse nerăbdătoare Arsène, doar n-o să vă pierdeți timpul căutîndu-l ? Doctorul are treburile lui, noi să ne ocupăm de ale noastre.

— Doamnă, la dispoziția dumneavoastră, spuse Hoffmann tremurînd.

— Hai, spuneți, sînteți deci de acord să-mi faceți portretul ?

— Mai exact, sînt omul cel mai fericit din lume, dacă veți consimți să-mi faceți o asemenea favoare. Doar că mă tem de ceva.

— Bun ! vreți să faceți paradă de modestie. Ei bine ! dacă nu veți reuși, am să angajez pe altul. *El* vrea să aibă un portret al meu. Am văzut că mă priveați ca unul care dorește să-și întipărească în memorie chipul meu, așa că v-am preferat altora.

— Mulțumesc, mulțumesc de o mie de ori! striga Hoffmann, devorînd-o din priviri pe Arsène. Oh! da, da, v-am păstrat în amintirea mea: aici, aici, aici!

Și își puse mîna în dreptul inimii. În aceeași clipă el păli și se clătină.

— Ce se-ntîmplă cu dumneavoastră? întrebă Arsène cu o expresie foarte firească.

— Nimic, răspunse Hoffmann, nimic. Să începem.

Apăsînd mîna în dreptul inimii, simțise, între pieptul său și cămașă, medalionul Antoniei.

— Să începem, zise și Arsène. E ușor de spus. În primul rînd, *el* nu vrea să fiu pictată în acest costum.

Acest cuvînt, *el*, pe care-l pronunțase pînă acum de două ori, trecea prin sufletul lui Hoffmann ca unul din acele ace mari de aur care susțineau coafura acestei Aspasii moderne.

— Și atunci cum dorește *el* să fiți pictată? întrebă Hoffmann, pe fața căruia se citea amărăciunea.

— În chip de Erigona.

— Minunat. Coafura cu ramură de viță o să vă vină de minune.

— Credeți? făcu Arsène fandosindu-se. Dar cred că nici blana de panteră n-o să mă urîțească.

Și lovi într-un gong.

Intră o cameristă.

— Eucharis, spuse Arsène, adu-mi thyrsul, vița de vie și blana de tigru.

Apoi, scoțînd două sau trei ace de păr care îi susțineau coafura și scuturînd capul, Arsène se lăsă învăluită de o coamă bogată de plete negre care căzu în valuri pe umerii ei, și, izbindu-se de șoldurile ei, coborî, ca o cascadă, des și unduios, pînă pe covor.

Hoffmann scoase o exclamație admirativă.

— Ei, ce este? întrebă Arsène.

— N-am mai văzut niciodată asemenea plete.

— Așa vrea *el* să le port, și de asta *noi* am ales costumul Erigonei, care-mi permite să-mi las pletele desfăcute.

Această frază, cu *el* și *noi* ca două săgeți otrăvite, îl izbi pe Hoffmann în plin de două ori.

În scurt timp, domnișoara Eucharis aduse ciorchini de struguri, thyrsul și pielea de tigru.

— Mai avem nevoie de altceva ? întrebă Arsène.

— Nu, nu cred, bîigui Hoffmann.

— Bine ; lasă-ne singuri și nu intra decît cînd te sun.

Domnișoara Eucharis ieși și închise ușa în urma ei.

— Acum, cetățene, spuse Arsène, ajută-mă puțin să-mi aranjez părul ; e treaba dumitale. Mă încredințez cu totul, cînd e vorba să mă pun în valoare, fanteziei pictorului.

— Și bine faceți ! strigă Hoffmann. Dumnezeule ! ce frumoasă o să fiți !

Și luînd ramura de viță, o răsuci în jurul capului ei cu acea îndemînare a artistului care știe să dea fiecărui lucru o valoare și o strălucire aparte. Apoi prinse, cu vîrful degetelor, lungile șuvițe de păr parfumate și le făcu să unduiască strecurînd în ele boabele de topaz, frunzele de smarald și de rubine ale viței de vie tomnatice. Și, așa cum promisese, sub mîna lui, mînă de poet, de pictor și de îndrăgostit, dansatoarea strălucea de frumusețe ; se privi în oglindă și scoase o exclamație de bucurie și de orgoliu satisfăcut.

— O, aveți dreptate, spuse Arsène, da, sînt frumoasă, cît se poate de frumoasă. Acum, să continuăm.

— Cum ? Ce să continuăm ? întrebă Hoffmann.

— Păi, bine, dar toaleta mea de bacantă ?

Hoffmann începu să priceapă.

— Dumnezeule ! murmură el, Dumnezeule !

Arsène își desfăcu surîzînd mantia de purpură, care rămase prinsă într-o singură agrafă, pe care încerca fără succes s-o deschidă.

— Ajută-mă dar ! spuse ea nerăbdătoare, sau trebuie s-o rechem pe Eucharis ?

— Nu, nu ! exclamă Hoffmann.

Și, apropiindu-se în grabă, desfăcu agrafa ; mantia căzu la picioarele frumoasei grecoaice.

— Iată ! spuse tînărul respirînd ușurat.

— Oh ! spuse Arsène, crezi că pielea de tigru ar arăta cum trebuie peste această rochie de muselină ? Eu nu cred. De altfel *el* vrea o adevărată bacantă, nu așa cum se pot vedea la teatru, ci cum sînt în tablourile lui Caraccio și Albano.

— Dar, în tablourile lui Caraccio și Albano, strigă Hoffmann, bacantele apar complet dezbrăcate !

— Ei bine ! *el* mă vrea așa, cu excepția pielii de tigru pe care o s-o aranjezi pe mine cum vei vrea, asta e treaba dumitale.

Ea își formulă cererea cu un ton așa de calm și nepăsător că Hoffmann se dădu doi pași înapoi și-și prinse capul în palme.

— Nimic, nu-i nimic, bîigui el. Iertați-mă, simt că înnebunesc.

— Chiar așa ?

— Spuneți-mi, strigă Hoffmann, de ce m-ați făcut să vin aici ? Spuneți-mi, spuneți-mi.

— Ca să-mi faci portretul, nu pentru altceva.

— Oh ! da, bine, aveți dreptate. Să vă fac portretul, nu pentru altceva.

Și, punîndu-și la bătaie ultimele resurse ale voinței, Hoffmann așează pînza pe șevalet, prinse paleta, pensulele și încercă să schițeze tabloul tulburător pe care-l avea sub ochi.

Dar artistul își supraestimase forțele. Cînd privi la voluptosul model care-i poza, nu numai în concretețea arzătoare a prezenței sale carnale, dar reflectat de sute de ori în oglinzile budoarului ; cînd, în loc de o singură Erigona văzu că e înconjurat de zece bacante ; cînd văzu în fiecare oglindă repetîndu-se acest surîs amețitor, rotunjimile marmorate ale pieptului pe care blana panterei nu le acoperea decît pe jumătate, simți că i se cer ca să reziste niște forțe supraomenești și, aruncînd paleta și pensulele, se avîntă spre răpitoarea bacantă și, cuprins mai degrabă de turbare decît de dragoste, îi sărută apăsat umărul.

Dar, în aceeași clipă, ușa se deschise și nimfa Eucharis năvăli în budoar strigînd :

— El !E el ! E el !

Și, spunînd aceste cuvinte, ea dezlegă panglica de pe talia lui Arsene și desfăcu agrafa de la gît, astfel ca rochia alunecă de-a lungul trupului său superb, care rămînea complet gol, pe măsură ce rochia cobora de la umeri spre tălpi.

— Oh! făcu Hoffmann, căzînd în genunchi, nu e o muritoare, e o zeiță.

Arsène împinse cu piciorul mantia și rochia.

Apoi, luînd de jos pielea de tigru

— Să vedem, ce facem cu ăsta? Dar ajută-mă, cetățene, nu-s obișnuită să mă îmbrac singură.

Naiva dansatoare numea asta „a se îmbrăca".

Hoffmann se apropie clătinîndu-se, beat, uluit, prinse blana de tigru, prinse cu o agrafă ghearele ei aurite pe umărul bacantei, o făcu să se așeze sau mai bine zis să se culce pe patul acoperit de cașmir vișiniu, ai fi zis că e o statuie din marmoră de Paros dacă n-ai fi văzut sînul palpitînd în ritmul respirației și dacă n-ai fi zărit zîmbetul schițat pe buzele ei.

— Arăt bine așa? întrebă ea, îndoindu-și un braț sub cap și ținînd un ciorchine de struguri apăsat pe buze ca și cum s-ar fi pregătit să-l guste.

— Da! da, frumoasă, frumoasă, frumoasă! murmură Hoffmann.

Și amantul cîștigînd lupta cu pictorul, căzu în genunchi, prinse, cu o mișcare iute ca fulgerul, mîna bacantei și o acoperi de sărutări.

Arsène își retrase mîna: nu era minioasă, ci uimită.

— Ei bine! ce faci? îl întrebă.

După o clipă, înainte de a avea timp să-și vină în fire, Hoffmann, împins de cele două femei, ieși din budoar, a cărui ușă se închise în urma lui; de astă dată, cu adevărat nebun de dragoste, de furie și de gelozie, traversă salonul cu pași șovăitori, ca un om beat, alunecă aproape în jos, de-a lungul balustradei în loc să coboare scara treaptă cu treaptă și, fără să știe cum ajunsese acolo, se trezi în stradă. Rămăseseră în budoarul bacantei pensulele, cutia de culori și paleta, ceea ce nu însemna mare lucru, dar și pălăria lui, ceea ce putea să însemne mult.

XIII

Ispititorul

Ceea ce îl făcea să trăiască înzecit durerea și să îndure odată cu ea un sentiment de umilință fără leac, era că, evident, nu fusese chemat de Arsène ca un bărbat pe care-l remarcase la spectacolul de la Operă ci pur și simplu ca un pictor, un aparat de făcut portrete, o oglindă bună să redea imaginea trupurilor care i se pun în față. De aici nepăsarea cu care Arsène lăsase să cadă de pe ea toate veșmintele în fața lui. De aici reacția ei uimită cînd o sărutase pe umăr cu ardoarea nebuniei lui și îi spusese că o iubește.

Și, la urma urmei, ce era altceva decît o nebunie a lui, un simplu student german sosit la Paris cu trei-patru sute de taleri, o sumă ce nu-i ajungea să plătească nici covorul din anticamera ei, o nebunie a lui care rîvnea la dansatoarea celebră a Parisului, la această fată întreținută de bogatul și senzualul Danton! Pe această femeie n-o impresiona melodia cuvintelor, ci melodia aurului. Îi devenea amant nu cel care o iubea mai mult, ci acela care o plătea mai bine. Dacă Hoffmann ar fi avut mai mulți bani decît Danton, ar fi fost Danton dat afară pe ușă atunci cînd ar fi venit la ea Hoffmann. Dar, pînă una-alta, cel care fusese scos în stradă era el și nu Danton.

Hoffmann o luă spre casa unde îl aștepta cămăruța lui, mai umilit și mai întristat decît oricînd.

Cît timp nu se aflase față în față cu Arsène, mai sperase încă. Dar ce văzuse acolo, acea nepăsare a ei față de el ca om, acel lux în mijlocul căruia se lăfăia fru-

moasa dansatoare, care reprezenta nu numai existența ei fizică, ci și existența ei morală, toate acestea îi refuzau și cea mai mică umbră de speranță că va fi a lui. Doar dacă nu se întîmplă un miracol, care să-i arunce în mînă o sumă uriașă, de neînchipuit.

Intră în casă copleșit de ceea ce trăise. Sentimentul pe care-l trăia față de Arsène, o atracție pur fizică, irezistibilă, și în care inima nu avea nici un cuvînt de spus, se traducea înainte prin dorință, enervare și febră. Acum toate se preschimbaseră într-o profundă stare de deprimare.

Mai avea o singură speranță, să-l găsească pe doctorul cel negru și să-i ceară părerea, să-i spună ce să facă ; doar că acest om avea în ființa lui ceva ciudat, fantastic, supraomenesc, care îl făcu să creadă că atunci cînd se afla în vecinătatea lui părăsea viața reală intrînd într-un fel de vis prin care peregrina lipsit de orice voință și de orice capacitate de a-și hotărî singur actele, în care se purta ca o jucărie neputincioasă, pradă unei lumi care nu exista decît pentru el, nu și pentru cei din jurul lui.

Așa că se duse a doua zi, la ora obișnuită, în cafeneaua din strada Monnaie. Dar oricîte trîmbe de fum aruncă în aerul și așa înțepoșat, nu-i apăru în față nici o figură asemănătoare cu aceea a doctorului. Degeaba închise ochii, concentrîndu-se, ca într-un ritual magic, și apoi îi deschise, cu speranța că omul în negru apare lîngă el, nimeni nu apărea pe taburetul ce-l ținea pregătit anume de cealaltă parte a mesei sale.

Au trecut astfel opt zile.

În cea de-a opta zi, nerăbdător, Hoffmann părăsi cafeneaua Egalité cu o oră mai devreme decît de obicei, adică pe la ora patru după-masa, și, luînd-o prin *Saint-Germain-l'Auxerrois* și *Louvre*, ajunse pe strada *Saint-Honoré*.

Ajuns aici, observă că în apropiere de cimitirul Inocenților era mare zarvă ; o luă către piața Palais Royal. Își aminti ce pățise el însuși în prima zi după sosirea lui la Paris, recunoscu aceeași forfotă a mulțimii pestrițe, pe care o urmărise cu respirația tăiată în clipele pre-

mergătoare execuției doamnei Du Barry. Și, într-adevăr, erau niște care de la Conciergerie, încărcate cu condamnați, îndreptîndu-se către piața Revoluției.

Știm ce tare îl îngrozea pe Hoffmann un asemenea spectacol. Cum carele morții înaintau repede, el se năpusti într-o cafenea din colțul străzii, întorcînd spatele străzii, închizînd ochii și astupîndu-și urechile, căci țipetele disperate ale contesei Du Barry îi mai răsunau în amintire. Apoi, cînd presupuse că acel convoi sinistru trecuse, se întoarse ; spre marea lui uimire îl văzu, coborînd de pe un scaun pe care se urcase ca să vadă mai bine în stradă, pe prietenul său Zacharias Werner

— Werner ! strigă Hoffmann aruncîndu-se spre el.

— Ia uite, tu ești, făcu poetul, unde erai ascuns ?

— Aici, aici, dar cu mîinile pe urechi ca să nu aud țipetele acelor nefericiți și cu ochii închiși ca să nu-i văd.

— Nu faci bine, dragă prietene, spuse Werner doar tu ești pictor ! Ceea ce ai fi văzut ți-ar fi oferit subiectul unui tablou minunat. În cea de-a treia căruță se afla o femeie de vis, ce gît, ce umeri, ce păr ! Avea pletele retezate la spate, e adevărat, dar pe o parte și cealaltă îi curgeau șiruri pînă la pămînt.

— Ascultă, zise Hoffmann, am văzut tot ce se putea vedea mai cutremurător de acest fel ; am văzut-o pe doamna Du Barry, așa că nu simt nevoia să mai văd și alte condamnate. Dacă o să vreau vreodată să fac un tablou, crede-mă, acest original o să-mi fie suficient. De altfel, nu vreau să mai pictez nici un tablou.

— De ce ? întrebă Werner.

— Mi s-a făcut teamă de pictură.

— Probabil încă o dezamăgire.

— Dragul meu Werner, dacă mai rămîn la Paris, o să înnebunesc de tot.

— Ți-ai putea pierde mințile oriunde ai fi, la o adică, dragul meu Hoffmann. Așa că, oricum, mai bine la Paris decît în altă parte ; pînă atunci, spune-mi ce te împinge spre starea asta de nebunie ?

— Oh ! dragul meu Werner sînt îndrăgostit.

Antonia, știu, mi-ai spus-o.

— Nu. Antonia, făcu Hoffmann tresărind, cu Antonia e altceva, pe ea o iubesc!

— Drace! e o distincție foarte subtilă la mijloc. Povestește-mi. Cetățene auxiliar, dă-ne bere și pahare!

Cei doi tineri își înfundară pipele, se așezară de o parte și de alta a unei mese care se afla în unghiul cel mai dosnic al cafenelei.

Acolo, Hoffmann îi povesti lui Werner tot ce i se întîmplase începînd din ziua în care intrase la Operă și o văzuse pe Arsène dansînd și pînă în clipa cînd cele două femei îl scoseseră din budoar.

— Ei și? făcu Werner cînd văzu că povestirea se încheiase.

— Cum ei și? repetă Hoffmann automat, uimit că prietenul său nu părea la fel de impresionat ca el.

— Te întreb, reluă Werner, ce te face să fii așa de disperat.

— Păi cum să nu fiu, dragul meu; acum, cînd știu că nu pot avea această femeie decît cu prețul banilor, a mulți bani, mi-am pierdut orice speranță.

— Dar de ce ți-ai pierdut speranța?

— Fiindcă nu voi avea niciodată cinci sute de ludovici ca să-i arunc la picioarele ei.

— Dar de ce nu i-ai avea? Eu însumi am avut această sumă, cinci sute de ludovici, o mie de ludovici, două mii de ludovici.

— Și de unde să-i iau? Dumnezeule! strigă Hoffmann.

— Păi în Paradisul de care ți-am vorbit, în Eldorado, dragul meu, la ruletă.

— La ruletă! făcu Hoffmann tresărind. Tu știi bine, i-am jurat Antoniei că n-o să joc.

— Asta-i bună! spuse Werner, rîzînd, la fel i-ai jurat că-i vei fi credincios!

Hoffmann suspină din greu și apăsă medalionul pe inimă.

— La ruletă, prietene! continuă Werner. Asta să vezi ce bancă! Nu e ca la Manheim sau la Hamburg, s-o arunci în aer pentru cîteva biete mii de livre. Un milion! prietene, un milion! o moară care macină aur! Cred că acolo s-a adunat tot numerarul aflat la toți

cetățenii Franței nici urmă de bancnote prăpădite, de biletele asignații emise în 1789 și demonetizate care-și pierd trei sferturi din valoarea lor... numai ludovici strălucitori de aur, ludovici dubli și cvadrupli ! Hai, vrei să vezi ?

Și Werner scoase din buzunar un pumn de ludovici pe care-i arătă lui Hoffman ; din monezile lucitoare țîșniră ca niște suliți raze de aur care-i străpunseră ochii, pătrunzîndu-i pînă în moalele capului.

— Oh, nu, nu, niciodată ! strigă Hoffmann, amintindu-și de prezicerea bătrînului ofițer și de rugămintea fierbinte a Antoniei, nu voi juca niciodată !

— Rău faci ! Cu bafta pe care o ai la joc ai arunca banca în aer.

— Dar Antonia ? Antonia !

— Ei asta-i ! Dragul meu, cine îi va spune Antoniei că ai jucat, că ai cîștigat un milion ? Cine îi va spune că ai reușit, cu douăzeci și cinci de mii de livre să satisfaci capriciile frumoasei dansatoare ? Ascultă-mă întoarce-te la Manheim, cu nouă sute șaptezeci și cinci de mii de livre și Antonia nu te va întreba nici de unde ai asemenea bogăție nici ce ai făcut cu cele douăzeci și cinci de mii de livre pe care le-ai folosit.

Spunînd acestea, Werner se ridică.

— Unde te duci ? îl întrebă Hoffmann.

— Să-mi vizitez o amantă, o doamnă de la Comedia Franceză care mă onorează cu grațiile ei și pe care am recompensat-o cu jumătate din cîștigurile mele. La dracu ! sînt poet, și trebuie să întreținrelații cu un teatru literar. Tu, care ești muzician, ar fi cazul să-ți alegi un teatru cu muzică și balet. Mult noroc la joc, dragă prietene, și complimente domnișoarei Arsène. Nu uita adresa, banca e la numărul 113. Adio.

— O ! murmură Hoffmann în urma lui, mi-ai mai spus adresa și n-am uitat-o.

Îl lăsă pe prietenul său se îndepărteze, uitînd și de data asta să-l întrebe unde locuiește. Îi stăruiau în minte cuvintele lui Werner ca o ispită vicleană.

La urma urmei, unde ar fi putut să găsească aur dacă nu acolo unde se află izvorul lui inepuizabil ? Nu era

oare jocul singura soluție ca să și satisfacă acea dorință aparent imposibilă ? Și apoi, Dumnezeule, nu avea dreptate Werner spunînd că își călcase deja jumătate din jurămîntul său ? Ce mai conta acum ce se întîmplă cu cealaltă jumătate ?

Și apoi, cum spusese Werner, putea cîștiga oricît nu numai douăzeci și cinci de mii de livre, nu numai cincizeci de mii, o sută de mii de livre... La masa verde, atunci cînd îți surîde norocul, nu mai există limite, nimic nu e imposibil.

Demonul jocului are puterea lui Satan : e în stare să ridice pe jucător pe cele mai înalte culmi, făcîndu-l să poată privi lumea cu sentimente de cuceritor.

Ce fericire, ce bucurie va simți cînd va intra din nou în budoarul lui Arsène, în acel loc de unde fusese scos pe furiș !cu ce dispreț suveran o va zdrobi pe această femeie întreținută cînd, ca răspuns la întrebarea „Ce cauți aici ?" în chip de Jupiter va lăsa să cadă asupra ei, ca asupra unei Danae moderne, ploaia de aur

Și toate astea nu mai erau o simplă nebunie a minții lui înfierbîntate, erau posibile, puteau deveni în cîteva ore realitate. Șansele de a pierde și de a cîștiga erau egale ; mai mari păreau șansele de cîștig, pentru că Hoffmann avea noroc la joc.

O ! acest număr 113, acest număr 113, cu cifrele lui de foc, cum îl chemau pe Hoffmann, cum îl călăuzeau, ca un far infernal, spre abisul din fundul căruia urlă demonic Nebunia, fiara încolăcindu-se pe un culcuș strălucitor de aur !

Hoffmann luptă timp de o oră împotriva dorinței nebunești care îl împingea la joc. Apoi, simțind că nu va mai putea rezista mult timp, aruncă o monedă de cincisprezece bani pe masă, lăsîndu-i băiatului diferența și alergînd, fără să se oprească o clipă, se duse pe *quai aux Fleurs, urcă* în camera sa, înhață punga cu cei trei sute de taleri care-i rămăseseră și, fără să mai stea pe gînduri, urcă într-o trăsură strigînd :

— La Palais-Egalité !

XIV

Numărul 113

Palais-Royal, pe care în acea vreme îl rebotezaseră Palais-Egalité şi care a mai fost denumit şi Palais-National, fiindcă, la noi, primul lucru pe care îl fac revoluţionarii este să schimbe denumirea străzilor şi a pieţelor, chiar dacă le redau denumirile vechi odată cu revenirea regimurilor anterioare ; Palais-Royal, cum spuneam, folosind un nume care ne e mai familiar, nu arăta în 1793 la fel ca astăzi ; dar el era foarte atrăgător prin pitoresc şi chiar prin ciudăţenia lui, mai ales seara şi mai ales la ora cînd sosea Hoffmann acolo.

De atunci şi pînă în zilele noastre nu au intervenit în această piaţă mari schimbări. Ceea ce acum se numeşte Galeria d'Orléans era atunci o dublă galerie de lemn, care ceva mai tîrziu lăsă loc unei promenade cu şase rînduri de coloane dorice ; în loc de tei, pe vremea aceea grădina era umbrită de castani, iar acolo unde se află acum bazinul cu apă se afla un circ, un edificiu impunător placat cu spaliere pe care urca viţa, mărginit de un brîu de dale lucioase şi avînd în vîrf flori şi arbuşti.

Să nu credeţi cumva că acest circ era asemănător cu spectacolele pe care noi le numim aşa. Nu, acrobaţii care se produceau în circul din Palais-Egalité erau de alt gen decît acel acrobat englez, domnul Price, care a încîntat atîta pe francezi acum cîţiva ani şi la care au ucenicit Mazurier şi Auriol.

Circul era ocupat pe vremea aceea de către *Prietenii Adevărului*, care dădeau aici spectacole şi la care nu puteai asista dacă nu erai abonat la jurnalul *Gura de fier*.

Dacă aveai în mînă numărul de ziar din dimineața respectivă erai admis seara să intri în acest loc al deliciilor, și să asculți discursurile tuturor membrilor, reuniți, după propria lor afirmație, în scopul foarte lăudabil de a proteja pe guvernanți și pe cei guvernați, de a *impartializa* legile, de a căuta în toate colțurile universului prieteni ai adevărului, indiferent de națiie, de culoarea pielii și de opinia politică precum și de a aduce oamenilor învățătura adevărului, după ce va fi fost descoperit.

După cum vedeți, au existat întotdeauna în Franța oameni care au fost convinși că au misiunea de a lumina masele că ei sînt aleșii și că restul omenirii este alcătuit din indivizi fără rațiune.

Ce au făcut, furtunile care au trecut, din numele, din ideile, din vanitățile deșarte ale acelor oameni ?

Cu toate astea, Circul contribuia și el, cu zarva lui, în inima acestui Palais-Royal, la zarva generală și avea partitura lui gălăgioasă în cadrul marelui concert care se desfășura seară de seară în această grădină.

Căci, trebuie s-o spunem, în acele vremuri de exil, de mizerie și de teroare Palais-Royal devenise centrul în care forțele vitale oprimate în timpul zilei sub focul luntelor și pasiunilor politice, se retrăgeau noaptea să-și satisfacă nevoia de libertate neîngrădită și de visare și spre a căuta să uite de acest adevăr de bronz în căutarea căruia alergau membrii Cercului Social și acționarii Circului. În timp ce toate cartierele Parisului erau pustii și întunecate, în timp ce sinistrele patrule, alcătuite din gardienii zilei de azi și din călăii zilei următoare, mișunau peste tot căutînd să înșface o pradă, oricare ar fi ea, în timp ce, în jurul căminului unui prieten sau al unei rubedenii moarte sau fugită în emigrație, cei rămași își spuneau în șoaptă temerile și păsurile, Palais-Royal era iluminat ca un templu al răului. Își aprindea cele o sută optzeci de arcade, își scotea bijuteriile la vedere în vitrinele bijutierilor, arunca în mijlocul bluze ori simple și în vîltoarea mizeriei generale fetele sale pierdute, scînteind sub rîuri de diamante, acoperite de alb și de roșu aprins, îmbrăcate, doar cît să pară că sînt, în catifea și mătase, plimbîndu-și pe sub copaci și prin

galeriile cu coloane superba lor nerușinare. Acest lux al prostituției purta în el o ultimă ironie la adresa trecutului, o ultimă insultă adusă monarhiei.

Să scoți la vedere aceste vulgare creaturi îmbrăcate în costume princiare însemna să arunci cu noroi, după șiroaiele de sînge vărsate, peste chipul acestei fermecătoare curți de femei luxoase a cărei regină fusese Maria Antoaneta și pe care uraganul revoluției le smulsese din grădinile palatului Trianon tîrîndu-le în Piața Ghilotinei.

Luxul devenise apanajul prostituatelor. Virtutea umbla acoperită în zdrențe. Acesta era unul din adevărurile descoperite de Cercul Social.

Și totuși acest popor parizian, care aplicase întregii lumi o lovitură așa de violentă, acești oameni la care, din nefericire, rațiunea începe să lucreze abia după ce s-a potolit entuziasmul, ceea ce-i face să-și cheltuiască momentele de cumpătare numai spre a-și aminti de prostiile pe care le-au făcut, această populație, ziceam săracă și prost îmbrăcată nu pricepea pînă la capăt înțelesul filozofic al acestei antiteze, așa că priveau, nu cu dispreț ci cu invidie, la aceste regine ale cocioabelor, la aceste hidoase prințese ale viciului. Apoi, cînd, cu simțurile răscolite de ceea ce-i era dat să vadă, cînd, cu privirile înflăcărate de pofte, voiau să atingă aceste trupuri ce aparțineau tuturor, li se cerea pentru asta aur și, dacă nu-l aveau erau respinși în chip mîrșav. Astfel era încălcat peste tot marele principiu al egalității proclamat cu forța securii și scris cu litere de sînge — și asupra căruia aveau dreptul de a scuipa, rîzînd, aceste prostituate de la Palais-Royal.

În acele zile, starea de surescitare morală ajunsese la un asemenea grad de dezlănțuire că astfel de stranii contradicții sălășluiau în chiar miezul realității. Omenirea dansa nu pe un vulcan ci chiar în inima vulcanului, și plămînii, obișnuiți cu aerul încins de lavă și de pucioasă nu se mai mulțumeau cu parfumurile leșinate de altădată.

Astfel arăta, în fiecare seară, provocator, Palais-Royal, luminînd împrejurimile cu coroana sa de foc. Ca un colos de piatră, își arunca asupra uriașei cetăți cenușii chemările :

— Începe noaptea, veniți ! Veți găsi aici totul, avere și dragoste, jocuri și femei ! Puteți cumpăra totul aici, chiar și sinuciderea și asasinatul. Voi, care n-ați mîncat de ieri, voi, care suferiți, voi, care lăcrimați, veniți la mine ; veți vedea ce bogați sîntem, veți vedea ce veseli sîntem. Aveți de vînzare o conștiință sau o fiică ? Veniți ! O să aveți ochii plini de aur, o să aveți urechile pline de obscenități ; veți păși cu tălpile goale prin țara viciului, a corupției și uitării. Veniți aici în noaptea asta, poate că mîine veți fi morți !

Era un argument suficient de convingător. Trebuie să trăim la fel cum murim : repede.

Și veneau.

În acest moloh al desfrîului, în inima lui, locul cel mai aglomerat era, firește, acela unde se făceau jocurile. Dintre toate aceste cîmpuri de bătălie infernale, numărul 113, cu lanterna lui roșie, atrăgea cel mai mult privirile, ca un ochi imens al acestui Ciclop beat care se numea Palais-Egalité.

Dacă Infernul poate avea o adresă, el se afla acolo, la numărul 113.

O ! Aici totul fusese prevăzut.

La parter, se afla un restaurant. La primul etaj, jocurile : firesc, în pieptul clădirii se găsea inima ei ! La al doilea etaj, puteai să-ți cheltuiești în voie atît forțele pe care le-ai acumulat la parter, cît și banii pe care i-ai cîștigat la primul etaj.

Așa că, precum spuneam, totul era bine gîndit pentru ca banii să nu părăsească nicicum clădirea.

Spre această clădire se îndrepta acum Hoffmann, alergînd ; Hoffmann, iubitul plin de poezie al Antoniei.

Numărul 113 se afla acolo unde este și azi, la cîteva dughene distanță de Casa Corcelet.

Abia sărise din trăsură și abia pusese piciorul în galeria palatului, că Hoffmann se trezi înconjurat de divinitățile locului, atrase de costumul lui străin, care, și în zilele noastre, inspira mai multă încredere decît costumația națională.

Niciodată o țară nu e disprețuită mai mult de alții pe cît este de proprii ei fii.

— Unde e numărul 113 ? întrebă Hoffmann pe o fată care îl prinsese de braţ.

— Ah ! acolo te duci, făcu Aspasia cu scîrbă. Ei bine, micuţele, acolo, unde vezi lanterna aia roşie. Dar încearcă să mai salvezi doi ludovici şi caută-mă la numărul 115.

Hoffmann se năpusti pe calea indicată la fel cum se aruncase Curtius în prăpastie şi, după un minut, se afla în salonul de joc.

Aici era un zgomot ca la o licitaţie publică. Şi, e adevărat, aici se vindeau o mulţime de lucruri.

Saloanele străluceau de aurării, de lustre, de flori şi de femei mai frumoase, mai împodobite şi mai decoltate decît cele de afară.

Dar zgomotul care le domina pe toate celelalte era clinchetul aurului. El se auzea ca bătăile acestei inimi imunde.

Hoffmann lăsă în dreapta lui sala în care se băteau de zor cărţile şi trecu în salonul ruletei.

In jurul mesei acoperite cu postav verde se aflau jucătorii, adunaţi aici cu un scop comun dar diferenţiaţi prin fizionomiile lor.

Erau oameni tineri, erau oameni bătrîni, unii dintre ei îşi tociseră coatele pe această masă. Printre ei, erau unii care-şi pierduseră tatăl în ajun sau dimineaţa sau chiar în aceeaşi seară, dar gîndurile lor erau absorbite de bila care se învîrtea. La un jucător, un singur sentiment continuă să trăiască, şi anume dorinţa, iar acest sentiment se hrăneşte şi se dezvoltă pe seama tuturor celorlalte. Domnul de Bassompierre, căruia i se spusese, în momentul cînd începea să danseze cu Maria de Medicis, „Mama dumneavoastră a murit", şi care răspunsese: „Mama mea nu va muri decît după ce voi dansa", acest domn de Bassompierre era un fiu pios în comparaţie cu un jucător. Dacă unui jucător care e înfierbîntat de joc i s-ar spune ceva asemănător, nu s-ar osteni să mai răspundă asemenea marchizului ; în primul rînd fiindcă nu ar avea timp de pierdut şi apoi fiindcă un jucător, nu numai că n-are sentimente cînd joacă, dar e cu totul lipsit de spirit.

De fapt, atunci cînd nu joacă, el se poartă absolut la fel, fiindcă gîndurile lui se îndreaptă tot timpul spre masa de joc.

Jucătorul are toate însuşirile pe care le presupune viciul lui. E sobru, e răbdător, e neobosit. Dacă, prin absurd, un jucător ar putea deturna energia de necrezut pe care o pune în slujba jocului, punînd-o în slujba unei pasiuni curate, a unui sentiment înălţător, ar putea deveni peste noapte una din marile personalităţi ale lumii. Niciodată Cesar, Hannibal sau Napoleon, chiar atunci cînd realizau acele fapte inegalabile care i-au propulsat în istorie, n-au depus o energie la fel de mare cu a unui jucător absolut anonim. Ambiţia, dragostea, simţurile, spiritul, auzul, mirosul, pipăitul, toate resorturile vitale ale omului se reunesc într-un singur cuvînt şi pentru un singur ţel : a juca. Şi să nu credeţi că jucătorul joacă spre a cîştiga ; la început asta urmăreşte, dar în cele din urmă el joacă pentru ca să joace, ca să fileze cărţile, ca să adune grămezi de aur, ca să trălască emoţii ciudate pe care nici o altă pasiune nu ţi le dă ; emoţii care îl fac ca, înaintea cîştigului sau pierderii, — aceşti poli între care jucătorul se mişcă cu iuţeala vîntului, unul fierbinte ca focul, altul rece ca gheaţa —, care fac, spuneam, ca inima lui să-i tresalte în piept ca un armăsar ce simte zvîcnetul pintenului, să absoarbă ca un burete toate facultăţile sufleteşti, pe care le comprimă, le reţine şi, după ce a jucat, le aruncă brusc în jurul lui ca să le supună apoi cu o forţă sporită.

Ce face pasiunea jocului mai puternică decît toate celelalte e aceea că, neputînd fi niciodată potolită, nu te poţi dezbăra niciodată de ea. E ca o femeie care-ţi promite mereu că ţi se dă, dar n-o face niciodată. Te ucide picătură cu picătură, fără să se oboseaşcă.

Pasiunea jocului este isteria bărbaţilor

Pentru un jucător toţi sînt ca şi morţi, familie, prieteni, patrie. Orizontul lui spiritual nu cuprinde decît cărţile şi bilele. Patria lui e scaunul pe care se aşează, e postavul verde la marginea căruia aşteaptă mereu norocul. Dacă îl condamni să fie ars pe rug ca sfîntul Laurenţiu dar îl laşi să joace în timpul execuţiei, pariez că nu va simţi muşcătura flăcărilor şi nici nu se va întoarce

să vadă ce se întîmplă cu el.

Jucătorul e un ins tăcut. Cuvîntul nu-i poate sluji la nimic. Joacă, pierde, cîştigă. Nu e un om : e o maşină. De ce ar vorbi ?

Zgomotul pe care îl auzea Hoffmann din saloane nu se datora deci jucătorilor, ci crupierilor care strîngeau aurul de pe masă şi care strigau cu o voce nazalizată :

— Faceţi jocurile.

În acest moment, Hoffmann nu mai era un observator, pasiunea îl luase în stăpînire ; altfel ar fi putut observa tot felul de amănunte ciudate.

Se strecură iute în mijlocul jucătorilor, la marginea covoraşului verde. Avea în dreapta lui un bărbat care stătea în picioare, îmbrăcat într-o carmagnolă şi în stînga lui un bătrîn care stătea jos şi făcea tot felul de calcule cu creionul pe o hîrtie.

Acest bătrîn, care îşi cheltuise toată viaţa ca să conceapă o martingală, îşi folosea ultimele zile ce le mai avea de trăit ca să o pună în aplicare şi ultimele monezi ca să vadă cum se năruie planul său. Martingala e de neatins, ca şi sufletul.

Printre capetele de bărbaţi, aşezaţi sau în picioare, apăreau capetele unor femei care se sprijineau pe umerii bărbaţilor, care îşi plimbau mîinile prin aurul acestora şi, dînd dovadă de o iscusinţă fără pereche, reuşeau să cîştige atît pe seama bărbaţilor care cîştigau cît şi pe seama celor ce ieşeau în pierdere.

Văzînd aceste boluri pline cu aur şi aceste piramide de argint, ai fi crezut cu greu că mizeria publică este aşa de adîncă şi că aurul costă foarte mult.

Bărbatul în carmagnolă aruncă un teanc de bancnote pe un număr.

— Cincizeci de livre, spuse el,

— Ce e cu astea ? întrebă crupierul, trăgînd teancul cu grebla lui şi ridicîndu-le cu vîrful degetelor.

— Asignate, răspunse omul.

— N-aveţi alţi bani ? făcu crupierul.

— Nu, cetăţene.

— Atunci poţi lăsa locul altuia.

— De ce ?

— Nu primim aşa ceva.

— E moneda oficială.

— Cu atît mai bine pentru guvern, dacă o poate folosi ! Noi n-avem ce face cu ele.

— Asta-i culmea ! spuse omul, luîndu-şi înapoi teancul, ce bani ai dracului, nici nu ai cum să-i pierzi.

Şi se îndepărtă, răsucind cu ciudă asignatele în mîna lui.

— Faceţi jocurile ! strigă crupierul.

Hoffmann era un jucător pătimaş, după cum ştim. Dar de data asta nu venise pentru plăcerea jocului, venise ca să facă bani.

Era cuprins de febră ; sufletul îi fierbea în trup ca apa care clocoteşte.

— O sută de taleri pe 26 ! strigă el.

Crupierul cercetă monezile germane la fel cum cercetase asignatele.

— Mergeţi să le schimbaţi, îi spuse el lui Hoffmann. Nu primim decît bani francezi.

Hoffmann coborî ca un nebun, intră la biroul de schimb — omul de-acolo era chiar un german — şi schimbă cei trei sute de taleri pentru monezi de aur ; primi vreo patruzeci de ludovici pe ei.

În acest timp, ruleta se învîrtise de trei ori.

— Cincisprezece ludovici pe 26 ! strigă el precipitîndu-se spre masa verde şi păstrîndu-şi numărul, cu acea superstiţie atît de tipică jucătorilor ; era acelaşi număr pe care voise să joace omul cu asignatele.

— Nimic nu mai merge ! strigă crupierul.

Bila începu să se rostogolească.

Vecinul lui Hoffmann adună doi pumni de aur şi îi aruncă în pălăria pe care o ţinea între picioare ; crupierul adună cu lopăţica cei cincisprezece ludovici ai lui Hoffmann şi pe ai multor altora.

Ieşise numărul 16.

Hoffmann simţi că o sudoare îngheţată îi acoperă fruntea, ca o plasă cu ochiuri de oţel.

— Cincisprezece ludovici pe 26 ! repetă el.

Alte voci anunţară alte numere şi bila începu să se rostogolească din nou.

La data asta, toţi banii reveneau băncii. Bila se oprise la zero.

— Zece ludovici pe 26 ! murmură Hoffmann cu o voce gîtuită. Apoi, reveni Nouă, numai nouă.

Şi luă înapoi o monedă de aur ca să poată să mai joace o dată, să-i mai rămînă o speranţă.

Ieşi 30.

Aurul dispăru repede de pe masa verde, la fel cum se retrage mareea în timpul refluxului.

Cu inima bătînd în piept, Hoffmann, care avea de pe acum în minte expresia batjocoritoare a lui Arsène şi chipul trist al Antoniei, aşeză ultimul său ludovic, cu mîna crispată, pe acelaşi ghinionist 26.

Într-un minut, jocurile erau făcute.

— Nimic nu mai merge ! strigă crupierul.

Hoffmann urmări cu o privire de jeratic bila în mersul ei înşelător, de parcă în ea se afla însăşi existenţa lui.

Pierduse. Se retrase de la masă, cu o mişcare bruscă, ascunzîndu-şi capul în mîini. Nu numai că pierduse la joc, dar nu mai avea un ban, nici asupra lui, nici acasă.

O femeie de lîngă el, pe care, cu un minut mai devreme o puteai avea pe douăzeci de franci, scoase un strigăt sălbatic de bucurie şi adună, avidă, o grămăjoară de aur pe care o cîştigase.

Hoffmann ar fi dat zece ani din viaţă pentru unul singur din ludovicii acestei femei.

Cu o mişcare automată îşi pipăi buzunarele, apoi scotoci prin ele, parcă spre a se convinge de trista realitate. Buzunarele erau goale, dar, în clipa următoare simţi un obiect, rotund ca o monedă, pe pieptul său, şi îl scoase cu o mişcare hotărîtă.

Era medalionul Antoniei. Uitase de el.

— Sînt salvat ! exclamă el.

Şi aruncă medalionul de aur ca miză pe numărul 26.

XV

Medalionul

Crupierul ridică medalionul și îl examină. Îi spuse:

— Domnule — la numărul 113 se mai folosea încă apelativul *domnule* — mergeți să-l vindeți dacă vreți și puteți juca banii care-i luați pe el. V-am mai spus, nu primim decît monezi de aur sau argint.

Hoffmann înhață medalionul și, fără să spună un cuvînt, părăsi sala de joc.

În timp ce cobora scara, un roi de gînduri și de presentimente năvăli asupra lui. Se făcu totuși că nu le dă importanță și intră grăbit în biroul de schimb, unde, cu puțin timp înainte, preschimbase talerii în ludovici. Omul citea, în fotoliul său larg de piele, cu ochelarii pe vîrful nasului, luminat de o lampă pitică ce arunca raze de lumină gălbui, la care se adăugau reflexele vii ale monezilor de aur așteptînd în cutiile lor de aramă, apărat de o rețea fină din fire metalice prevăzută cu mici perdelițe de mătase verde și cu o mică deschizătură la înălțimea mesei, prin care abia se putea strecura o mînă.

Niciodată Hoffmann nu privise cu atîta admirație niște monezi de aur.

Privea amețit, ca și cum l-ar fi bătut în plin o rază de soare; și totuși văzuse pe masa de joc mai mult aur decît aici. Dar, filozofic vorbind, nu era același aur între aurul gălăgios, iute-mergător, neliniștit de la 113, și aurul liniștit, grav, tăcut de pe masa telalului era aceeași diferență ca între niște palavragii găunoși și stupizi și niște filozofi încărcați de gînduri. Nu se poate face nimic bun cu aurul de la ruletă sau de la cărți, el nu aparține celui care-l joacă; dimpotrivă, acolo omul e în

posesia aurului. Venind dintr-o sursă coruptă, el se cheltuie într-un scop impur. Aurul acesta are viață în el, dar o viață diabolică, și se grăbește să se ducă la fel cum a venit. Inspiră dorințe de zece ori, de douăzeci de ori, mai mari decît valoarea lui reală și, odată intrat în posesia cuiva, își pierde din valoare ; pe scurt, banii care sînt aruncați pe masa de joc au o valoare relativă, după cum îi cîștigi sau îi pierzi, după cum îi rîvnești sau îi strîngi în propria ta pungă. Acum un pumn de aur nu reprezintă nimic, acum o singură monedă ține în cumpănă viața unui om. În timp ce aurul comercial, aurul telalului, cel pe care voia să-l obțină Hoffmann de la compatriotul său, are exact prețul pe care-l arată aspectul lui. El nu iese din cuibul lui de aramă decît contra unei valori egale sau chiar superioare propriei sale valori ; nu se prostituează în treacăt, ca o curtezană fără rușine, fără preferințe, fără dragoste, trecînd dintr-o mînă în alta. El se prețuiește pe sine. Ieșind din biroul telalului el poate decădea, poate pătrunde în medii rău-famate. El e o imagine a necesității, nu a capriciului. El se obține, nu se cîștigă grație norocului. Nu e aruncat brusc, sub formă de simple jetoane, în mîinile crupierului, e socotit metodic monedă cu monedă, fără grabă, cu tot respectul pe care îl merită. Marea lui eloc-venţă rezidă în tăcerea lui plină de forță.

Hoffmann se temu că omul n-o să vrea să-i dea din acest aur atît de real în schimbul medalionului. Așa că, deși asta însemna pierdere de timp, consideră necesar să folosească perifraze, formule întortocheate ca să-și atingă scopul ; căci nu venea să propună o afacere ci să ceară celuilalt un serviciu.

— Domnule, îi spuse, mai adineauri am schimbat la dumneavoastră niște taleri.

— Da, domnule, v-am recunoscut.

— Sînteți, german, domnule ?

— Sînt din Heidelberg.

— Acolo mi-am făcut studiile.

— Ce oraș fermecător !

— Într-adevăr.

În acest timp sîngele îi fierbea în vine. Avea impresia că fiecare minut de conversație banală însemna un an din viață pierdut.

Așa că reluă discuția, surîzînd :

— M-am gîndit că vă pot cere un serviciu, în calitate de compatriot.

— Care ? întrebă omul, a cărui figură se posomorî la acest cuvînt.

Un agent de schimb nu e dispus să împrumute nici cît o furnică.

— Să-mi împrumutați trei dulovici pentru acest medalion de aur.

Zicînd acestea, trecu medalionul în mîinile negustorului care, punîndu-l în balanță, îl cîntări.

— N-ați vrea mai bine să mi-l vindeți ? întrebă omul.

— Oh, nu ! exclamă Hoffmann. Nu, e foarte mult și că îl las ca gaj. V-aș ruga chiar, domnule, dacă acceptați să-mi faceți acest serviciu, să binevoiți a-mi păstra medalionul cu cea mai mare grijă ; țin la el mai mult ca la viața mea ; voi veni mîine să-l recuperez. Numai o situație ca aceea în care mă aflu azi mă face să-l las amanet.

— Atunci vă voi împrumuta trei ludovici, domnule.

Și, cu toată gravitatea pe care o credea necesară într-o asemenea împrejurare, omul luă trei ludovici și îi alinie în fața lui Hoffmann.

— Oh ! mulțumesc, domnule, de o mie de ori mulțumesc ! strigă poetul ; și, apucînd cele trei monezi, dispăru într-o clipă.

Imperturbabil, negustorul își reluă lectura, după ce depuse medalionul într-un colț al sertarului său. Nu era genul de om care să fi avut ideea de a-și risca aurul la 113.

Jucătorul e tentat mereu să comită sacrilegii. Aruncînd prima monedă de aur pe numărul 26, — căci nu voia să le riște pe toate trei odată — Hoffmann, trebuie s-o spunem, pronunță numele Antoniei.

Cît timp bila se rostogoli, în mersul ei dezordonat, Hoffmann nu simți nici o emoție. Ceva îi spunea că o să cîștige.

Și, într-adevăr, 26 era cîștigător.

Strălucind de bucurie, Hoffmann adună treizeci și șase de ludovici.

Puse, înainte de toate, trei ludovici în buzunarul său de ceas, ca să fie sigur că va recupera medalionul logodnicei sale, al cărei nume îl ajutase să cîștige. Lăsă ceilalți treizeci și trei de ludovici pe același număr, și ieși din nou 26. Asta însemna că a cîștigat de treizeci și șase de ori treizeci și trei de ludovici, adică o mie o sută optzeci și opt de ludovici, adică mai mult de douăzeci și cinci de mii de franci.

Atunci Hoffmann, scoțînd cu pumnul monezi din buzunar, jucă la inspirație, într-o stare de ameteală și uimire fără seamăn. La fiecare joc, grămada de aur din fața lui creștea, ca un munte care iese deodată la suprafața apei.

Avea aur în buzunarele pantalonilor, în haine, în jiletcă, în pălărie, în mîini, pe masă, peste tot. Aurul curgea spre el din mîinile crupierilor cum curge sîngele dintr-o rană largă. Devenise un Jupiter pentru toate Danaele din jur, și un casier generos pentru toți jucătorii ghinioniști.

Pierdu astfel vreo douăzeci de mii de franci.

În cele din urmă, strîngînd aurul care se mai afla în fața lui, cînd crezu că are destul, o șterse, lăsînd în urma lui o mulțime de oameni plini de admirație și de invidie față de el. Se îndreptă spre casa dansatoarei.

Era ora unu după miezul nopții. Dar ce-i păsa? Cu o asemenea sumă asupra lui, era convins că are dreptul să vină la orice oră și va fi binevenit.

Se bucura de pe acum, închipuindu-și cum va acoperi cu aur acest trup neprețuit care se dezvăluise în fața lui și care, rămînînd rece ca o marmură sub focul pasiunii lui, nu se putea însufleți decît la vederea bogățiilor, asemenea statuii lui Prometeu cînd și-a primit sufletul său adevărat!

O să intre la Arsène, o să golească buzunarele pînă la ultima monedă și o să-i zică: „Acum, iubește-mă". Iar a doua zi dimineața o să plec, ca să scape, dacă așa ceva e posibil, de amintirea acestui vis care-l zguduise pînă în rădăcinile ființei.

Bătu în poartă ca un stăpîn care se întoarce acasă. Poarta se deschise.

Hoffmann alergă spre peronul din fața scării.

— Cine e acolo ? strigă vocea portarului.

Hoffmann nu răspunse.

— Încotro mergi, cetățene ? repetă vocea.

O umbră, învăluită în mantia întunericului, ieși din ghereta și alergă după Hoffmann. Pe vremea aceea se urmărea cu multă atenție cine intră și mai ales cine iese dintr-o casă.

— Mă duc la domnișoara Arsène, răspunse Hoffmann, aruncînd portarului trei sau patru ludovici, pentru care, cu o oră mai devreme și-ar fi vîndut sufletul diavolului.

Acest gest îi plăcu foarte mult slujitorului

— Domnișoara Arsène nu mai este aici, domnule, răspunse el, apreciind, pe bună dreptate că e cazul să renunțe la cuvîntul „cetățean" cînd are de-a face cu un om atît de slobod la pungă. Un om care întreabă poate spune Cetățene, dar un om care primește nu poate spune decît : Domnule.

— Cum ! strigă Hoffmann, Arsène nu mai locuiește aici ?

— Nu, domnule.

— Vrei să spui că nu s-a întors în seara asta acasă.

— Vreau să spun că nu se mai întoarce.

— Dar unde e, atunci ?

— Nu știu nimic.

— Doamne ! Doamne ! făcu Hoffmann.

Își prinse capul în mîini, ca și cum ar fi vrut să-și țină prizoniere gîndurile care încercau să fugă. Tot ce i se întîmpla de o vreme era așa de ciudat, că în fiecare clipă își spunea Iată, simt că am înnebunit !

— Nu știți deci de ultimele evenimente ?

— Ce evenimente ?

— Domnul Danton a fost arestat.

— Cînd.

— Ieri. Domnul Robespierre a făcut-o. Ce mare om, acest cetățean Robespierre.

— Ei bine ?

— Ei bine! domnișoara Arsène a fost obligată să se salveze. Ca amantă a lui Danton, putea s-o pățească urît în toată afacerea asta.

— Așa este. Dar cum s-a salvat?

— Cum te salvezi atunci cînd ți-e teamă că-ți retează gîtlejul; încotro vezi cu ochii.

— Mulțumesc, prietene, făcu Hoffmann, și dispăru, nu înainte de a mai lăsa cîteva monede în mîna portarului.

Cînd se văzu în stradă, Hoffmann se întrebă ce se va întîmpla cu el și la ce o să-i slujească acum tot aurul pe care-l cîștigase. Se înțelege, gîndul că ar putea să o regăsească pe Arsène nu-i trecu prin minte, și cu atît mai puțin acela de a se duce acasă și a se odihni.

Așa că o luă și el încotro vedea cu ochii, făcînd să răsune sub pașii lui pavajul pe străzile posomorîte și pustii. Noaptea era rece, arborii desfrunziți tremurau fantomatic sub vîntul nopții, ca niște bolnavi fără vlagă care au părăsit în delir paturile și, cuprinși de febră, își agită membrele descărnate. Fulgi de zăpadă șfichiuiau fețele trecătorilor nocturni. Cîteodată, din casele cufundate în întuneric, cîte o fereastră luminată străpungea zidul de întuneric.

Aerul rece îi făcu totuși bine. Această goană fără țel îi potolea încet-încet agitația. Dac-ar fi stat în casă, s-ar fi înăbușit. Și apoi, hoinărind așa, cine știe, poate o întîlnea pe Arsène.

Străbătu astfel bulévardul pustiu, traversă strada Regală, ca și cum, deși ochii lui nu priveau înainte, picioarele se orientau singure în spațiu. Ridică, în sfîrșit, capul, și se opri își dădu seama că merge direct către piața Revoluției, unde jurase că nu se va întoarce niciodată.

Deși cerul era întunecat, pe orizontul negru precum cerneala se contura o siluetă și mai întunecată. Era hidoasa mașină funebră, care dormea în așteptarea victimelor de a doua zi.

Hoffmann nu mai voia să revadă această piață în timpul zilei, asta din cauza riurilor de sînge; noaptea, însă, nu era același lucru. Era totuși o fire de poet, instinctul poetic veghea mereu în străfunduri, simțea nevoia

să vadă tot, să atingă cu mîna lui, în tăcerea și întunericul nopții, sinistrul eșafodaj.

Ce contrast de efect, extraordinar : să ieși din zgomotoasa sală de jocuri și să pătrunzi în această piață pustie, unde trona, în chip de gazdă eternă, eșafodul ! După spectacolul morții, iată : părăsirea, nemișcarea, inerția, insensibilitatea !

Hoffmann înainta spre ghilotină, atras parcă de o forță magnetică.

Deodată, parcă fără să-și dea seama cum ajunsese aici, o văzu în fața lui.

Vîntul sufla printre scînduri.

Hoffmann își încrucișă mîinile pe piept și privi.

Ce gînduri se zbăteau în el, stînd astfel, cu buzunarele pline de aur, după ce ratase o noapte de plăceri, petrecîndu-și noaptea în fața eșafodului !

I se păru că aude geamătul unei ființe omenești, amestecîndu-se cu geamătul vîntului. Ciuli urechile. Geamătul se auzi din nou ; venea de aproape, de undeva de jos.

Hoffmann privi împrejur și nu văzu pe nimeni.

Auzi pentru a treia oară un geamăt sfîșietor.

„Pare să fie o voce de femeie, murmură el. Cred că se aude de sub eșafod".

Aplecîndu-se, ca să vadă mai bine, începu să înconjoare eșafodul. Cînd trecu prin fața scării de grozavă amintire, piciorul i se împiedică de ceva. Întinse mîinile și atinse o ființă ghemuită, pe primele trepte ale scării, o ființă îmbrăcată toată în negru.

— Cine ești, întrebă Hoffmann, tu, care dormi noaptea la poalele eșafodului ?

Îngenunche, spre a desluși chipul celei căreia îi adresase întrebarea. Dar ea nu se mișca și, cu coatele pe genunchi, își ținea capul în mîini.

Deși era ger, femeia avea umerii goi și Hoffmann distinse în jurul gîtului ei alb o dungă întunecată.

Această dungă era un colier de catifea.

— Arsène ! strigă el.

— Da, da, Arsène ! murmură, cu o voce ciudată, femeia ghemuită pe trepte, ridicînd capul și privindu-l pe Hoffmann.

XVI

Un hotel din strada Saint-Honoré

Hoffmann se dădu înapoi, înspăimîntat. Deşi vocea şi chipul îi spuneau totul, el se mai îndoia încă. Ridicînd capul, Arsène îşi lăsă mîinile să cadă pe genunchi; în felul acesta, deveni vizibilă, pe git, stranía cataramă cu diamante care prindea cele două capete ale colierului de catifea şi care scînteia demonic în noapte.

— Arsène! Arsène! repetă, sugrumat de emoţie, Hoffmann.

Arsène se ridică încet.

— Ce cauţi aici, la ora asta? întrebă tînărul. Aşa, îmbrăcată în rochia asta cenuşie. Aşa, cu umerii goi, în frig!

— L-au arestat ieri, spuse Arsène. Au venit să mă aresteze şi pe mine, am scăpat aşa, cu ce aveam pe mine, şi astă-seară, pe la unsprezece, am ieşit, mă înăbuşeam în cămăruţa mea, patul era jilav, am venit aici.

Cuvintele îi ieşeau pe buze fără nici un fel de inflexiune, fără să fie însoţite de gesturi dramatice; un accent adînc, aparte, străbătea totuşi dincolo de cuvinte. Gura ei, schimonosită de suferinţă şi de oboseală, se deschidea şi se închidea ca un resort vorbea ca un automat.

— Dar nu poţi rămîne aici! strigă Hoffmann.

— Unde să mă duc? Nu vreau să mă întorc în casa aceea; era îngrozitor de frig.

— Vino atunci cu mine.

— Cu dumneata! făcu Arsène

Și tînărul avu impresia că ochii ei triști îi aruncau o privire disprețuitoare, la fel cu aceea care îl făcuse să se simtă ultimul om din lume atunci, în fermecătorul budoar din strada *Hanovra*.

— Sînt bogat, am aur, mult aur, strigă el.

Un fulger țîșni din ochii dansatoarei.

— Haidem, spuse ea, dar unde ?

— Unde ?

Într-adevăr, unde s-o conducă pe această femeie care trăise în lux și senzualitate, care după ce ieșea din palatele magice și grădinile fermecate de pe scena Operei, era obișnuită să pășească pe covoare persane și să se înfășoare în cașmir de India.

Se înțelege, n-o putea duce în cămăruța lui de student. I s-ar fi părut la fel de sufocantă și de rece ca și acea locuință necunoscută din care fugise cu cîteva ore mai înainte și în care îi era groază să se mai întoarcă.

— Chiar așa, unde ? întrebă Hoffmann. Nu cunosc deloc Parisul.

— Te voi îndruma eu, spuse Arsène.

— Ah, da ! da ! strigă Hoffmann.

— Urmează-mă.

Și ea porni înaintea lui, cu un mers mașinal și țeapăn, ce n-avea nimic cu suplețea și grația răpitoare pe care Hoffmann le admirase la ea pe scena Operei.

Nu-i trecu prin minte să-i ofere brațul. O urmă supus.

Arsène o luă pe strada *Regală*, denumită în acea perioadă strada *Revoluției*, coti la dreapta, pe strada *Saint-Honoré*, pe care localnicii o numeau strada Honoré pur și simplu și, oprindu-se în fața intrării unui hotel luxos, bătu.

Ușa se deschise imediat.

Portarul privi uimit la femeia din fața lui.

— Spune ceva, îi șopti ea lui Hoffmann, altfel nu mă vor lăsa să intru și voi fi obligată să-mi petrec noaptea la picioarele ghilotinei.

— Prietene, spuse Hoffmann cu emoție în glas, trecînd în fața femeii pe care o însoțea, traversam Champs-Elysées și am auzit strigăte de ajutor. Am ajuns la timp

ca să o salvez pe doamna de la moarte, dar prea tîrziu spre a o salva de a fi jefuită. Daţi-mi repede cea mai bună cameră, aprindeţi acolo focul şi pregătiţi ceva cald de mîncare. Uite, aici, un ludovic pentru dumneata.

Şi aruncă un ludovic de aur pe masa unde se afla o lampă, ale cărei raze se concentrară pe figura scînteietoare a lui Ludovic al XV-lea. În vremea aceea, un ludovic era o sumă serioasă : el echivala cu nouă sute douăzeci şi cinci de franci în asignate.

Portarul îşi scoase de pe cap boneta slinoasă şi sună. Un băiat în livrea apăru în fugă.

— Repede ! Repede ! O cameră, cea mai bună din hotel, pentru domnul şi doamna.

— Pentru domnul şi doamna, îngînă băiatul uimit, plimbîndu-şi privirea de la costumul foarte modest al lui Hoffmann la costumul aproape simbolic al lui Arsène.

— Da, spuse şi Hoffmann, precipitat, cea mai bună, cea mai frumoasă. Şi să fie neapărat bine încălzită şi bine luminată. Ţine un ludovic pentru dumneata.

Băiatul păru să treacă prin aceeaşi metamorfoză ca şi portarul, văzînd moneda sclipitoare şi, arătîndu-le o scară somptuoasă, abia luminată la acea oră tîrzie din noapte, pe treptele căreia, lux cu totul neobişnuit în acea vreme, era aşternut un covor, le spuse :

— Urcaţi, vă rog, şi aşteptaţi la uşa cu numărul trei.

Apoi dispăru în fugă.

Pe prima treaptă a scării, Arsène se opri.

Ea, silfida care zbura pe scenă ca un spiriduş imaterial, nu mai avea putere nici să ridice piciorul. Ai fi spus că încălţările ei uşoare de satin aveau tălpi de plumb.

Hoffmann îi oferi braţul. Arsène îşi sprijini mîna pe braţul tînărului şi, chiar dacă nu simţea apăsarea încheieturilor ei uşoare, el avu o senzaţie puternică de frig, care se transmitea, trecînd din trupul fetei în al său.

Apoi, cu un efort uriaş, Arsène urcă prima treaptă şi apoi, lent, pe următoarele. La fiecare pas suspina.

— Oh, biata femeie, murmură Hoffmann, ce mult trebuie să fi suferit !

— Da, da, răspunse Arsène, mult... Am suferit enorm.

Ajunseră la ușa cu numărul trei.

Aproape în aceiași clipă apăru și băiatul ducînd un vătrai cu jăratic. El deschise ușa camerei, și, după cîtva timp, focul duduia în sobă și lumînările erau aprinse.

— Cred că ți-e foarte foame, spuse Hoffmann întrebător.

— Nu știu, se poate, răspunse Arsène.

— Cel mai bun supeu pe care-l aveți, băiete, spuse Hoffmann.

— Domnule, observă celălalt, nu se mai spune *băiete* ci *servant*. Dar nu contează, domnul plătește bine, așa că poate spune cum dorește. Și, încîntat de gluma lui, adăugă : — În cinci minute, vine supeul !

Ușa se închise în urma servantului. Hoffmann o privi în voie pe Arsène.

Ea se grăbise așa de tare să se apropie de foc, că n-avusese timp să tragă un fotoliu în fața căminului. Se ghemuise pur și simplu lîngă foc, în aceeași poziție în care o găsise Hoffmann în preajma ghilotinei. Acum părea că încearcă să-și țină capul drept pe umeri, sprijinindu-l în mîini.

— Arsène, Arsène ! spuse tînărul, ți-am spus că-s bogat, nu-i așa ? Privește, o să vezi că nu te-am mințit.

Hoffmann răsturnă pălăria pe masă ; pălăria era plină de ludovici și de ludovici dubli care șiroiră pe marmură, cu acel sunet specific, care distinge aurul printre toate celelalte metale.

Apoi își goli febril buzunarele, refăcînd astfel grămada de aur pe care o adunase la masa de joc.

La acest zgomot, Arsène păru că se însuflețește. Întoarse capul spre locul unde Hoffmann îngrămădea monedele și privirea ei desăvîrșea ceea ce începuse auzul ei.

Se ridică, mișcîndu-se tot așa de țeapăn, ca o păpușă. Dar buzele ei pămîntii surideau iar ochii sticloși se luminau, aruncau raze care se încrucișau cu acelea izvorîte din mormanul de aur.

— Oh ! spuse ea, toate sînt ale tale ?

— Nu ale mele, ale tale, Arsène.

— Ale mele ! făcu dansatoarea.

Și își vîri mîinile palide în grămada de metal. Brațele ei pătrunseră pînă la coate.

În clipa următoare, această femeie, pentru care aurul însemna însăși viața, păru că revine la viață prin atingerea aurului.

— Ale mele ! spunea ea, ale mele ! și pronunța cuvintele cu un accent vibrant și metalic care se armoniza într-un chip de necrezut cu clinchetul ludovicilor.

Doi servanți intrară, ducînd o masă complet, gata pregătită și pe care erau gata s-o scape din mîini văzînd atîta bogăție îngrămădită la un loc, în care se vînzoleau mîinile crispate ale fetei.

— E bine, spuse Hoffmann. Niște vin de Champagne, și vă puteți retrage.

Băieții aduseră cît ai clipi mai multe sticle cu vin de Champagne și plecară. În urma lor, Hoffmann împinse ușa și o încuie cu cheia.

Apoi, cu ochii arzînd de patimă, reveni la Arsène care se afla în apropierea mesei : un fior dătător de viață se scurgea din grămada de aur în făptura ei.

— Ce spui ? întrebă el.

— Ce frumos e aurul ! De multă vreme nu l-am mai putut atinge.

— Hai, cina e servită, spuse Hoffmann, și după aia, o să-ți faci voia, Danae, te vei scălda în aur dacă vrei.

Și o trase spre masă.

— Mi-e frig ! spuse Arsène.

Hoffmann privi împrejur : ferestrele și patul era acoperite cu damasc roșu. Smulse o perdea de la fereastră și i-o dădu.

Arsène se înveli cu perdeaua, care se mula parcă de la sine pe trupul său, ca o mantie antică și fața ei palidă făcea un contrast izbitor cu mantia invăpăiată.

Hoffmann trăi o senzație de teamă.

Se așeză la masă, își puse și bău, unul după altul, două-trei pahare cu vin de Champagne. Îi puse și ei un pahar ; bău și ea. Atunci el avu impresia că obrajii ei se colorează ușor.

Încercă să o facă să mănînce. Ea refuză. Și, cum Hoffmann insita, ea îi explică :

— N-aș putea să înghit.

— Să bem, atunci.

Ea întinse paharul.

— Da, să bem.

Hoffmann era încercat de foame și de sete. Bău și mîncă.

Și mai ales bău vin. Simțea că are nevoie de multă îndrăzneală. Nu numai că Arsène, la fel ca prima dată, la ea acasă, s-ar fi putut să-i reziste, dar simțea mai departe un curent de gheață care circula prin trupul frumoasei dansatoare.

Pe măsură ce bea, Arsène se însufleța tot mai tare, cel puțin așa i se părea lui. Cînd Arsène, la rîndul ei, golea paharul, cîteva picături roz se rostogoleau de pe partea inferioară a colierului de catifea pe pieptul ei. Hoffmann privea fără să înțeleagă. Apoi, intuind ceva misterios și îngrozitor dincolo de ceea ce percepeau ochii lui, lupta să-și stăpînească frisoanele care-l cuprinseră înmulțind paharele cu vin și toasturile pe care le înălța pentru ochii ei frumoși, pentru gura ei frumoasă, pentru mîinile ei frumoase.

Ea îl aproba, și bea la rîndul ei vin ; părea să se însuflețească și mai tare, nu de vinul pe care-l băuse ea, ci de vinul pe care-l băuse Hoffmann.

Deodată, un cărbune aprins se rostogoli din cămin.

Hoffmann urmări cu privirea drumul parcurs de lemnul măcinat de flacără, care se opri atingînd piciorul lui Arsène.

Ca să se încălzească, probabil, Arsène își scoase ciorapii și pantofii. Piciorul ei delicat, alb ca marmura, era așezat pe brîul de marmură ce înconjura vatra, alb și el la fel ca piciorul dansatoarei, cu care parcă făcea corp comun.

Hoffmann scoase un strigăt.

— Arsène ! Arsène ! fii atentă !

— La ce ? întrebă dansatoarea.

— Cărbunele... cărbunele care ți-atinge piciorul...

Și, într-adevăr, cărbunele se așezase exact pe piciorul ei.

— Aruncă-l, spuse ea, calmă.

Hoffmann se apleacă, luă cărbunele şi observă cu groază că nu jeraticul arsese piciorul fetei ci piciorul ei înghețat stinsese cărbunele.

— Să bem ! spuse el.

— Să bem ! spuse Arsène.

Şi ea întinse paharul.

Cea de-a doua sticlă se golise.

Totuşi, Hoffmann simţea că ameţeala ce i-o producea băutura nu-i suficientă.

Observase că în cameră e un pian.

— Bun ! Să vedem ce poate.

Înţelesese că beţia muzicii îl putea ajuta mai mult decît băutura.

Se aşeză la pian.

Apoi, sub degetele lui se născu în chipul cel mai firesc aria pe care Arsène dansa acel *pas-de-trois* în *Judecata lui Paris*, cînd o văzuse pentru prima oară.

Hoffmann avea impresia că, pur şi simplu, corzile pianului sînt de oţel. Instrumentul făcea singur un zgomot teribil, cît o întreagă orchestră.

— Ah ! făcu Hoffmann, perfect !

Zgomotele acestea metalice îi produceau exact ameţeala de care avea nevoie. Arsène se ridicase în picioare, de la primele acorduri. Aceste acorduri păreau că-i învăluie, ca o reţea de foc, toată făptura.

Ea aruncă deoparte perdeaua vişinie în care se învelise şi, lucru ciudat, aşa cum la teatru se produce o mutaţie magică în toate lucrurile fără să observi prin ce mijloace, se produse în ea o schimbare de neînţeles şi, în loc de rochia cenuşie, în loc de umerii golaşi, fără podoabe, ea apăru deodată în faţa ochilor lui uimiţi în costumul Florei, şiroind de flori multicolore, imaterial aproape, răspindind un fluid de voluptate.

Excitat de această apariţie, Hoffmann scoase un strigăt gutural şi făcu să ţîşnească un şuvoi de sunete năucitoare din pieptul clavecinului, care intra violent în rezonanţă sub zbaterea fibrelor de oţel.

Un mai vechi miraj se refăcu sub privirile tulburate ale lui Hoffmann. Femeia aceasta zvîcnind ca o sălbăticiune în salturi graţioase, avea asupra lui o forţă de

atracție irezistibilă. Tot spațiul dintre pian și alcov devenise o scenă de teatru și, pe fondul sîngeriu al perdelelor, silueta ei se detașa ca o apariție infernală. De cîte ori revenea din fundul încăperii spre el, Hoffmann se ridica de pe scăunelul său ; de cîte ori se îndepărta, Hoffmann simțea un impuls de neînvins să o urmeze. Fără să-și dea seama ce face, sub degetele lui ritmul melodiei se transforma ; nu mai cînta acum aria de la început, ci un vals *Dorința*, de Beethoven ; melodia se insinuase singură în mintea lui și îi dirijase mișcarea degetelor pe clape. La rîndul ei, Arsène schimbase ritmul dansului. Mai întîi se răsucise în jurul ei, apoi, lărgind tot mai mult cercul pe care-l trasa, apropîndu se de Hoffmann. Hoffmann gîfîia de nerăbdare simțind-o că se apropie. Înțelesese că atunci cînd ea va descrie cercul următor o va putea atinge și că atunci o să se ridice la rîndul lui să ia parte la acest dans ca o volbură de foc. Se gîndea la acel moment cu un amestec de dorință și de spaimă. În cele din urmă, Arsène, trecînd pe lîngă el, întinse mîna și îl atinse cu vîrful degetelor. Hoffmann scoase un strigăt, sări ca și cum l-ar fi atins o scînteie electrică, se avîntă pe urma dansatoarei, o prinse, o înlănțui cu brațele sale, continuînd în gînd aria întreruptă în realitate, strîngînd la piept acest trup care-și recăpătase întreaga elasticitate, sorbindu-i privirile și respirația, adulmecîndu-i nesățios gîtul, umerii, brațele. Aerul devenise irespirabil, cei doi se roteau, amețiți, într-o atmosferă incendiară, care le pătrundea în adîncul pieptului și în cele din urmă se aruncară, gîfîind și pierduți în nebunia delirului, pe patul care-i aștepta, ca un lințoliu însîngerat.

Cînd se deșteptară dimineața, deasupra Parisului se ridica o zi posomorîtă de iarnă ; prin fereastra din dreptul căreia lipsea perdeaua, se vedea, afară, cerul livid. Privi în jur, nu știa unde se află, simți o apăsare pe brațul lui stîng. Se aplecă și o zări culcată lîngă el, nu pe frumoasa dansatoare de la Operă ci pe fata cea palidă din piața Revoluției.

Atunci rememoră tot, își trase brațul amorțit de sub trupul înțepenit al fetei și, văzînd că rămîne imobilă,

apucă un sfeșnic mare în care mai ardeau încă cinci lumînări și, la lumina lor și a zorilor străvezii care pătrundeau prin perdele, constată că Arsène zăcea fără cunoștință, pămîntie, cu ochii închiși.

Se gîndi că oboseala fusese mai puternică decît dragostea, decît dorința, decît voința și că fata leșinase. Îi prinse mîna, mîna ei era rece ca gheața; încercă să-i asculte bătăile inimii, inima nu-i mai bătea.

O presimțire grozavă îi trecu prin minte. Trase cu disperare cordonul soneriei, care se rupse în mîinile lui, apoi, alergînd spre ușă, o deschise și se năpusti pe scări strigînd:

— Ajutor! Ajutor!

Un omuleț în negru tocmai urca scara, în timp ce Hoffmann cobora. Acesta ridică privirea. Hoffmann scoase un strigăt de surprindere. Îl recunoscu pe doctorul de la Operă.

— Ah, dumneata ești, scumpul meu domn, zise doctorul recunoscîndu-l la rîndul lui. Ce se-ntîmplă, de ce vă agitați așa?

— Oh, veniți, veniți! spuse Hoffmann, fără să mai încerce să-i explice doctorului ce aștepta de la el și sperînd că vederea trupului neînsuflețit al lui Arsène va avea asupra doctorului o influență mai mare decît orice cuvînt. Veniți!

Și îl trase după el în cameră.

Apoi, împingîndu-l cu o mînă spre pat în timp ce cu cealaltă mînă apucă același sfeșnic luminat pe care îl apropie de chipul dansatoarei

— Hai, priviți.

Dar doctorul nu păru deloc îngrozit.

— Ah! deci datorită dumitale, tinere, spuse el, a fost salvat acest leș ca să nu putrezească în groapa comună... Foarte bine, tinere, foarte bine!

— Acest leș... salvat... groapa comună... Ce tot spuneți? Dumnezeule!

— Zic că biata noastră Arsène a fost arestată ieri dimineață la ora opt, a fost judecată la ora două după-masă și a fost executată la ora patru.

Hoffmann simți că înnebunește. Îl prinse pe doctor de gramaz

— Executată ieri la ora patru ! strigă el, sufocîndu-se, Arsene executată !

Și izbucni în rîs, dar un rîs așa de strident, de straniu, așa de străin de tot ce e omenesc, încît doctorul își fixă asupra lui privirile aproape speriate.

— Te îndoiești ? întrebă el.

— Cum adică, dacă mă-ndoiesc ! Bineînțeles. Am supat cu ea, am valsat, m-am culcat cu ea în noaptea asta.

— Atunci, ăsta e un caz ciudat de care o să am grijă să fie înregistrat în analele medicinei, iar dumneata o să semnezi în procesul-verbal, nu-i așa ?

— Dar nu pot semna, fiindcă vă desfid, fiindcă susțin că e imposibil, fiindcă lucrurile nu stau așa.

— Ah, spuneți că lucrurile nu stau așa. Îmi spuneți mie, medicul închisorilor ; mie, care am făcut tot ce mi-a stat în putință să o salvez și n-am reușit ; mie, care i-am spus adio la picioarele eșafodului ! Mă contraziceți ! Așteptați !

Doctorul întinse brațul, apăsă micul resort de diamante care slujea de cataramă colierului de catifea și trase catifeaua spre el.

Hoffmann scoase un țipăt de groază. Nemaifiind susținut de colier, singura lui legătură cu restul trupului, capul femeii se rostogoli din pat și nu se opri decît cînd atinse picioarele lui Hoffmann, așa cum cărbunele aprins se oprise pe piciorul lui Arsène.

Tînărul făcu un salt înapoi, ieși din cameră urlînd : „Sînt nebun !“ și o luă la goană pe scări.

Nu era nimic exagerat în exclamația lui Hoffmann : acel fragil perete care despărțea la el, — poet ale cărui facultăți cerebrale erau mereu supralicitate —, imaginația de nebunie se năruia înăuntrul său cu vuietul insuportabil al unui zid care crapă.

În acea vreme, nu puteai alerga prea mult la întîmplare, prin Paris, fără să fii întrebat de ce o faci. În anul de grație 1793, parizienii deveniseră foarte curioși. Și, de cîte ori un om trecea în fugă printre ei, era oprit spre a se afla după cine aleargă el sau cine îl urmărește.

Așa că Hoffmann fu oprit în fața bisericii Adormirea Maicii Domnului, unde se afla un corp de gardă, și fu adus în fața șefului de post.

Abia acum, Hoffmann înțelese la ce pericol se expusese fugind pe străzi ; unii credeau că e un aristocrat grăbindu-se să fugă spre frontieră ; alții strigau „E agentul lui Pitt și Cobourg !" ; alții strigau : „Să-l spînzurăm !" ; ceea ce nu era prea vesel ; în sfîrșit, erau unii care strigau „La tribunalul revoluționar !", ceea ce era și mai puțin plăcut. De spînzurătoare mai puteai scăpa viu, după cum dovedește cazul abatelui Maury, dar de tribunalul revoluționar, niciodată.

Atunci Hoffmann încercă să povestească ce i se întîmplase în ziua trecută. Relată cum s-a desfășurat jocul și cum a cîștigat. Cum o luase pe strada Hanovra cu buzunarele pline de aur ; cum n-a mai găsit-o pe femeia pe care o căutase ; cum alergase pe străzile orașului, mînat de pasiunea lui fără leac ; cum, trecînd prin piața Revoluției, o găsise pe acea femeie ghemuită la picioarele ghilotinei ; cum îl condusese pînă la hotelul din strada *Saint-Honoré* ; cum petrecuse acolo cu ea o noapte de desfătări fără egal, pentru ca, dimineața, să descopere că ținea în brațe o femeie moartă, mai mult : o femeie decapitată.

Povestirea lui părea neverosimilă, așa că nimeni nu-i dădu crezare ; cei mai fanatici strigau că totul e o minciună, cei mai moderați că totul e închipuirea unui smintit

Unul din cei prezenți enunță această părere întelearta

— Ați petrecut noaptea, ziceați, într-un hotel de pe strada *Saint-Honoré* ?

— Da.

— Ați deșertat acolo buzunarele pline cu aur pe masă, în camera aceea ?

— Da.

— Ați cinat și v-ați culcat cu o femeie al cărui cap, căzînd la picioarele dumneavoastră, v-a pricinuit această sperietură care v-a făcut să fugiți la întîmplare, înainte să vă oprim noi ?

— Da.

— E bine! să căutăm hotelul. Chiar dacă nu vom găsi aurul, trebuie să găsim acolo trupul femeii.

— Da, strigară toți într-un glas, să căutăm, să căutăm!

Hoffmann ar fi dorit din suflet să nu se întîmple așa. Dar fu obligat să se supună voinței mulțimii, care striga, aţiţată: *Să căutăm, să mergem să căutăm!*

Așa că, ieșiră din biserică și o luară pe strada *Saint-Honoré*, în căutarea hotelului. Între biserica Adormirea Maicii Domnului și strada *Regală* nu era mult de mers. Hoffmann căuta cu privirea zadarnic, la început oarecum neatent, apoi tot mai concentrat, cu voința de a-l găsi, hotelul în care intrase noaptea trecută, unde-și petrecuse noaptea și din care ieșise cu o oră mai devreme. Ca acele plante feerice de pe scena unui teatru, care pier în clipa cînd mașinistul schimbă decorul, hotelul din strada *Saint-Honoré* dispăruse după ce se petrecuse scena infernală care îl scosese pe Hoffmann din minți.

Dar toți acești gură-cască ce-l întovărășeau în expediția lui voiau neapărat ca efortul lor să fie răsplătit într-un fel; una din două: ori descopereau cadavrul femeii decapitate, ori Hoffmann era arestat ca suspect.

Și, cum nu putea fi găsit cadavrul, mulți cereau foarte gălăgios să fie arestat acest tînăr, cînd deodată Hoffmann observă pe cealaltă parte a străzii un omuleț în negru, pe care-l chemă în ajutor, susținînd că el poate face dovada adevărului celor ce le povestise mai înainte.

Vocea unui medic exercită întotdeauna o fascinație aparte asupra mulțimii. Omul în negru își declină profesia și îl lăsară să se apropie de Hoffmann.

— Ah! bietul tînăr! spuse el, prinzîndu-i mîna și făcîndu-se că-i ia pulsul, dar de fapt făcîndu-l atent, printr-o ușoară apăsare, să nu-l contrazică. Bietul de el, a evadat deci!

— Evadat? de unde? strigară douăzeci de voci în același timp.

— Da, evadat de unde? întrebă și Hoffmann, care nu voia să accepte calea de salvare pe care i-o oferea doctorul și pe care o considera umilitoare.

— De unde! exclamă doctorul, de la ospiciu.

— De la ospiciu ! strigară aceleași voci, de la care ospiciu ?

— De la ospiciul de nebuni !

— Ah ! doctore, doctore, lasă-te de glume ! spuse Hoffmann.

— Sărmanul om ! continuă doctorul patetic de parcă nu-l auzise pe Hoffmann, sărmanul om și-a pierdut pe eșafod femeia pe care o iubea !

— Da, da, da ! întări Hoffmann, o iubeam, dar nu ca pe Antonia, totuși.

— Bietul băiat ! făcură cîteva femei din mulțime care începuseră să-l compătimească pe Hoffmann.

— Da, și de atunci, continuă doctorul, e pradă unor halucinații teribile ; crede că joacă la ruletă... crede că dă lovituri, cîștigă averi... Atunci cînd joacă și cîștigă, crede că o poate obține pe femeia dorită și aleargă pe străzi în căutarea ei ; apoi întîlnește o femeie la picioarele ghilotinei, o duce într-un palat strălucitor, într-un hotel de lux, unde-și petrece noaptea bînd, cîntînd, dansînd ; după care o găsește dimineața moartă în pat. Nu v-a istorisit ceva de genul ăsta ?

— Da, da, strigă mulțimea, exact așa.

— Ei bine ! sări Hoffmann, cu privirea strălucitoare, o să spui că toate astea nu-s adevărate, dumneata, doctore ? dumneata, care ai colierul de catifea ? Oh ! ar fi trebuit să bănuiesc ceva cînd am văzut cum picăturile de vin se preling pe sub colier, cînd am văzut tăciunele înfierbîntat lipindu-se de piciorul ei gol și, piciorul ei gol, piciorul unei moarte, în loc să fie ars de jeratic, stingîndu-l

— Vedeți, ce vă spuneam, spuse doctorul cu o privire plină de milă și o voce cucernică, o ia de la început cu nebunia lui.

— Cum, nebunia mea ! urlă Hoffmann. Cum, îndrăznești să spui că nu-i adevărat ! Îndrăznești să spui că n-am petrecut noaptea cu Arsène care a fost ghilotinată ieri ! Îndrăznești să susții că n-avea capul despărțit de trup și susținut doar de colierul de catifea ! Îndrăznești să spui că atunci cînd ai desfăcut paftaua și ai desprins colierul, capul nu s-a rostogolit pe covor ? Haide, haide,

doctore, știi prea bine că tot ce spun e adevărat *Dumneata știi*.

— V-ați convins acum, prieteni, nu-i așa ? spuse doctorul.

— Da, da, strigară o sută de oameni în același timp.

Iar cei care nu se alăturară corului, clătinau cu tristețe capul, în semn de aprobare și de compasiune.

— Ei bine ! atunci, spuse doctorul, aduceți o trăsură, ca să-l conduc înapoi.

— Unde ? strigă Hoffmann. Unde să mă conduci ?

— Unde ? spuse cu bunătate doctorul, la casă de nebuni, de unde ai fugit, dragă prietene.

Apoi, cu o voce joasă :

— Lasă-mă să acționez, ce dracu ! spuse doctorul, altfel nu răspund de viața dumitale. Indivizii ăștia o să creadă că ți-ai bătut joc de ei și o să te facă bucăți.

Hoffmann suspină și lăsă mîinile să-i cadă, moi, resemnat

— Hai, hai, așa te vreau, zise doctorul, acum ești blînd ca un miel. Criza a trecut... Așa, prietene, așa !

Și doctorul îi făcu un semn poruncitor cu mîna, cum se face cînd vrei să potolești un armăsar furios sau un cîine care latră.

Între timp, oamenii găsiseră o trăsură și o aduseseră.

— Urcă repede, îi spuse doctorul lui Hoffmann.

Hoffmann ascultă. Toată energia lui se epuizase în lupta pe care o dusese.

— La Bicêtre ! spuse cu voce tare doctorul, urcînd în urma lui Hoffmann.

Apoi, i se adresă confidențial

— Unde dorești să cobori ?

— La Palais-Egalité, îngăimă cu mare efort Hoffmann.

— La drum, vizitiu, strigă doctorul.

Apoi salută mulțimea.

— Trăiască doctorul ! strigară oamenii.

Întotdeauna, cînd e sub puterea unei pasiuni puternice mulțimea simte nevoia să strige „Trăiască cutare!" sau „Să moară cutare !"

La Palais-Egalité doctorul opri trăsura.

— Adio, tinere, îi spuse doctorul lui Hoffmann, şi, dacă vrei să mă asculţi, îndreaptă-te spre Germania cît poţi de repede. În Franţa nu-i de trăit pentru oameni cu o imaginaţie ca a dumitale.

Şi îl împinse afară pe Hoffmann, care, zăpăcit complet de toate întîmplările prin care trecuse, s-ar fi îndreptat direct sub roţile unei carete care venea din sensul opus dacă un trecător nu l-ar fi apucat de mînă în ultimul moment, în timp ce vizitiul făcea eforturi disperate ca să oprească bidiviii.

Trăsura în care se afla doctorul îşi continuă drumul.

Cei doi tineri, cel care era cît pe-aci să fie călcat de roţile caretei şi cel care-l salvase, scoaseră în acelaşi timp exclamaţii de surprindere

— Hoffmann.

— Werner !

Văzînd starea de apatie în care se afla prietenul său, Werner îl trase pe aleile parcului din Palais-Royal. Şi atunci, prin mintea lui Hoffmann trecură foarte limpede toate întîmplările ultimei seri şi îşi aminti de medalionul Antoniei pe care îl lăsase în gaj.

Un geamăt de disperare îi ieşi din gîtlej, amintindu-şi apoi că-şi golise toate buzunarele pe masa de marmură de la hotel. Dar, din fericire, îşi pusese trei ludovici în buzunarul de ceas, special pentru a răscumpăra medalionul.

Micul buzunar păstrase, intacte, cele trei monezi de aur

Hoffmann îi strigă lui Werner : „Aşteaptă-mă !“ şi se avîntă în direcţia dughenei unde amanetase medalionul. Cu cît se apropia de acel loc fatal, avea impresia că iese dintr-un nor des şi că în jurul lui aerul devine pur şi strălucitor.

Se opri o clipă la uşa negustorului, ca să-şi recapete suflul. Viziunile oribile care îl urmăriseră noaptea şi dimineaţa dispăreau. Intră.

Compatriotul său stătea în locul lui obişnuit, iar monedele stăteau în cuiburile lor de aramă.

Auzind uşa, telalul ridică privirea.

— Ah ! spuse el, dumneata eşti, tînărul meu compatriot. Pe onoarea mea îţi mărturisesc, nu credeam să mai apari.

— Sper că nu-mi spuneţi asta fiindcă aţi înstrăinat medalionul ! strigă Hoffmann.

— Nu, ţi-am promis că o să-l păstrez şi, chiar dacă mi-ar fi dat cineva douăzeci şi cinci de ludovici. în loc de trei cît îmi datorezi, medalionul n-ar fi ieşit de aici.

— Iată cei trei ludovici, spuse cu timiditate Hoffmann. Dar vă mărturisesc că n-am de unde să vă plătesc dobînda.

— Dobîndă pentru o noapte, spuse omul, hai, hai, glumiţi ; dobîndă la trei ludovici pentru o noapte şi încă de la un compatriot ! Niciodată !

Şi îi înapoie medalionul.

— Mulţumesc, domnule, spuse Hoffmann. Şi acum, trebuie, continuă el suspinînd, să caut banii cu care să mă întorc la Manheim.

— La Manheim, spuse telalul, ia uite, eşti din Manheim

— Nu, domnule, nu sînt din Manheim, dar locuiesc în acest oraş. Logodnica mea e la Manheim. Mă aşteaptă şi mă întorc la Manheim ca să ne căsătorim.

— Ah ! făcu omul.

Apoi, cînd Hoffmann era cu mîna pe clanţa uşii, îl întrebă

— Cunoşti, la Manheim, pe un vechi prieten al meu, un vechi muzician...

— Numit Gottlieb Murr ? strigă Hoffmann.

— Chiar aşa ! Îl cunoşti ?

— Dacă-l cunosc ! Sigur că-l cunosc, din moment ce fiica lui e logodnica mea.

— Antonia ! exclamă la rîndul lui bătrînul.

— Da, Antonia, răspunse Hoffmann.

— Cum, tinere ! Te întorci la Manheim ca să te căsătoreşti cu Antonia ?

— Aşa cum v-am spus

— Atunci, poţi rămîne la Paris, ai face o călătorie zadarnică.

— De ce, domnule ?

— Fiindcă iată ce mă anunță tatăl ei în această scrisoare acum opt zile, la orele trei după-amiază, Antonia a murit subit în timp ce cînta la harpă.

Era exact ziua în care Hoffmann se dusese la Arsene ca să-i facă portretul, și exact ora la care îi sărutase umărul dezgolit, care se zărea de sub pielea de tigru.

Palid, tremurînd, sfîrșit, Hoffmann deschise medalionul ca să ducă la buze imaginea Antoniei, dar fildesul devenise la fel de alb și de pur parcă niciodată nu fusese atins de penelul unui pictor.

Nu-i rămînea lui Hoffmann, de două ori necredincios jurămîntului făcut, nimic din Antonia, nici măcar imaginea acelei căreia îi jurase dragoste eternă.

Două ore mai tîrziu, Hoffmann, întovărășit de Werner și de bătrînul negustor, urca în diligența de Manheim unde ajunse la timp ca să însoțească spre cimitir trupul lui Gottlieb Murr, care lăsase cu limbă de moarte să fie îngropat alături de scumpa lui Antonia.

CUPRINS

PROLOG. Arsenalul 5

I. Familia lui Hoffmann 37

II. Un îndrăgostit şi un nebun 43

III. Maestrul Gottlieb Murr 51

IV. Antonia 62

V. Jurământul 69

VI. O barieră a Parisului în 1793 78

VII. Ghilotina din Piaţa Revoluţiei 88

VIII. *Judecata lui Paris* 96

IX. Arsènie 102

X. A doua reprezentaţie cu *Judecata lui Paris* 112

XI. Cafeneaua 120

XII. Portretul 127

XIII. Ispititorul 134

XIV. Numărul 113 140

XV. Medalionul 149

XVI. Un hotel din strada *Saint-Honoré* 156

BIBLIOTECA
LORELEI
MOLDOVA

Lei 70

EDITURA MOLDOVA

ISBN 973-9032-08-7